

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Kateřina Bobrovová

Politické zastoupení žen
(kvantitativní analýza počtu žen v politických stranách)

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.

OLOMOUC 2009

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30. června 2009

Mé poděkování patří všem mým blízkým, kteří věřili v dokončení této práce a usilovně mě v jejím dopsání podporovali. Také bych chtěla poděkovat Doc. Mgr. Pavlu Šaradínovi, Ph.D. za vedení práce a konstruktivní kritiku, jenž pomohla k dosažení konečné podoby diplomové práce. Závěrečný dík patří čajovně v Jeruzalémské ulici, jejíž kvalitní čaj mi pomohl udržet po celou dobu psaní bystrou mysl.

OBSAH

ÚVOD	5
1. TEORIE POLITICKÉ REPREZENTACE	11
1. 1. Deskriptivní reprezentace	12
1. 2. Substantivní reprezentace	13
1. 3. Koncept kritické masy	14
2. PŘÍČINY POLITICKÉ PODREPREZENTACE ŽEN	17
2. 1. Kategorizace zemí dle politického zastoupení žen	18
2. 2. Institucionální faktory reprezentace	21
2. 2. 1. Kvóty	24
2. 3. Společensko-kulturní bariéry: Genderová politická kultura ...	26
2. 3. 1. Gender, genderové role, genderové stereotypy	27
2. 3. 2. Genderová (ne)rovnost	28
2. 3. 3. Genderová politická kultura	32
3. ČESKÁ REPUBLIKA	37
3. 1. Celkové zastoupení žen dle úrovně samosprávy	37
3. 2. Ženy v politických stranách	42
3. 2. 1. Občanská demokratická strana (ODS)	45
3. 2. 2. Česká strana sociálně demokratická (ČSSD)	54
3. 2. 3. Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová (KDU-ČSL)	65
3. 2. 4. Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM)	73
3. 2. 5. Strana zelených (SZ)	81
3. 2. 6. Shrnutí	86
4. VEŘEJNÁ DISKUZE	89
4. 1. Institucionalizovaný feminismus	89
4. 2. Občanské iniciativy	92
ZÁVĚR	96
PRAMENY A LITERATURA	101
Prameny	101
Literatura	103
ABSTRAKT	109
ABSTRACT	110

ÚVOD

Genderová rovnost je v poslední době často skloňovaným termínem. O genderové rovnosti se hovoří v souvislosti s pracovním trhem či rodinnou politikou avšak ve vztahu k politickému zastoupení je genderová rovnost zmiňována spíše okrajově. Vyrovnané zastoupení mužů a žen na všech úrovních samosprávy není frekventovaným tématem veřejné diskuze ani programu politických stran. Ani socio-politický multidisciplinární přístup se v českém prostředí politické vědy příliš neprosadil a s analýzami věnovanými tématu rovných příležitostí ve vztahu k politickému zastoupení se příliš často nesetkáme. Apatický přístup společnosti k celkovému genderovému rozložení sil v rozhodování vychází z předpokladu, že převaha mužů v politickém prostředí není zásadním problémem, který by ohrožoval demokratické principy. Mnohé studie poukazují na fakt, že nedostatečné zapojení žen do politiky může vést k nedostatečné reflexi ženských zájmů, které tvoří polovinu populace. Řešení tohoto problému je nutné hledat na úrovni politických stran. Ty především vlastní nástroje k vyššímu zastoupení žen a mohou tak ovlivňovat celkový charakter genderové politické kultury, která je v České republice silně nevyvinutá.

Určitým paradoxem je, že mottem českého předsednictví v Radě Evropské unie během první poloviny roku 2009 bylo „*Evropa bez bariér*“. Směrem k odstranění bariér, které ženám znesnadňují vstup do politiky, mnoho uděláno nebylo. Mezi nejzávažnější bariéry patří institucionální nastavení politického systému. Právě za jejich odstranění je nutné vyvolat širší společenskou debatu, jíž budou účastny jak aktéři občanské společnosti, tak složky veřejné správy. Prozatím se zdá, že diskuze na toto téma je monologem organizací občanského sektoru, které usilují o přesunutí tématu genderové rovnosti z periferie diskusního fóra blíže ke středu.

V této diplomové práci se zabývám základními teoretickými koncepty politické reprezentace ve vztahu k zastoupení žen. Koncepty deskriptivní a substantivní reprezentace jsou doplněny o koncept tzv. kritické masy. Pozornost věnuji také příčinám nízkého politického

zastoupení žen a detailně popisují jednotlivé bariéry vstupu žen do politiky. Svou analýzu jsem zaměřila především na současné parlamentní politické strany, na vývoj zastoupení žen mezi kandidáty a zvolenými zástupci v jednotlivých stranách. Do analýzy jsou zahrnuty pouze ty politické strany, které překročily 5% práh nutný k získání křesel v Poslanecké sněmovně. Časově je tato analýza omezena vznikem samostatné České republiky a relevantní pro tuto studii jsou tedy volby, které se konaly po roce 1993. Mým cílem je postihnout podíl žen na všech úrovních samosprávy s ohledem na deskriptivní reprezentaci, tedy na jejich početní zastoupení. Kromě toho se zaměřuji na politická prohlášení, programy a postoje jednotlivých stran v souvislosti s politickou reprezentací žen. Analyzuji jejich celkovou politickou kulturu a to, zdali v rámci strany existují takové mechanismy, jež zvyšují celkové zastoupení žen především na kandidátních listinách a ve volených orgánech strany. Současně věnuji pozornost ženským frakcím parlamentních stran – zdali fungují ve prospěch odstraňování procedurálních vnitrostranických bariér. Neméně důležitá je v této práci zmínka o institucionálním zajištění tématu politicky rovných příležitostí. V této souvislosti si kladu otázku, zdali existuje podpora genderové rovnosti ze strany státních institucí a jak velký podíl je ponechán občanskému sektoru.

Cílem této práce je verifikovat následující hypotézu:

Politické zastoupení žen v zastupitelských orgánech České republiky je dlouhodobě velmi nízké. Hlavní příčinu tohoto stavu můžeme najít jak ve společensko-kulturních, tak především institucionálních bariérách na úrovni politických stran, které nedostatečně implementují taková pozitivní opatření, která by upravovala proces formování kandidátních listin a měla vliv na celkové složení volených orgánů.

Při zpracování diplomové práce užívám empiricko-analytický přístup, který považuji s ohledem na tuto tematiku jako nejvhodnější a v současné politické vědě nejpoužívanější. Práce je případovou studií,

v jejímž rámci se jako nejrelevantnější jeví analyticko-deskriptivní metoda a analýza dat.

Práci rozdělují do čtyř kapitol s rozčleněním na jednotlivé podkapitoly. Na teoretické vymezení politické reprezentace a definici základních konceptů se zaměřuje úvodní kapitola. Jedná se především o vymezení pojmů deskriptivní a substantivní reprezentace jako dvou základních konceptů reprezentace s ohledem na ženské politické zastoupení. Tyto dva koncepty jsou doplněny o další koncept tzv. kritické masy.

Následující druhá kapitola sumarizuje dvě základní bariéry politické reprezentace žen. Vymezení těchto dvou konkrétních bariér vychází z teoretického konceptu Pippy Norris, jejíž schéma identifikuje jako dvě základní překážky institucionální nastavení politického systému a společensko-kulturní přístup profilující se na ose tradiční vs. rovnostářská společnost. Různé modifikace těchto faktorů a jejich vzájemná interakce jsou důvodem velkých rozdílů v politickém zastoupení žen v jednotlivých zemích, na než upozorňuje jedna z podkapitol, která kategorizuje jednotlivé země dle hlediska počtu žen v dolních komorách parlamentů. V rámci společensko-kulturních bariér jsou definovány základní sociologické koncepty genderu, genderových stereotypů a genderové rovnosti, jejichž vnímání silně ovlivňuje celkovou genderovou politickou kulturu v dané zemi.

Třetí kapitola je věnována zkoumání vývoje počtu žen ve volených orgánech a politických stranách v České republice. První podkapitola shrnuje celkové zastoupení žen v Poslanecké sněmovně, Senátu, krajských a místních zastupitelstvech. Následně je analyzováno zastoupení žen v parlamentních politických stranách (ČSSD, ODS, KDU-ČSL, KSČM a SZ) z hlediska deskriptivního pojetí reprezentace. Podíl žen v členské základně je srovnáván s jejich podílem ve strukturách strany, na kandidátních listinách a nakonec také mezi zvolenými zástupci strany. Značná pozornost je věnována vnitrostranickým postupům. U jednotlivých stran je zkoumáno, zdali v rámci stanov či ústních

doporučení existují taková opatření, která následně ovlivňují celkové složení volených orgánů.

Poslední kapitola se věnuje veřejné diskuzi na téma vyššího politického zastoupení žen. Pozornost je věnována jak státním orgánům, tak občanskému sektoru. V obou podkapitolách jsou představeny hlavní iniciativy, které upozorňovaly či stále upozorňují na nutnost participace žen v politice. Kapitola zároveň kriticky hodnotí role jednotlivých aktérů.

Zatímco v zahraniční odborné literatuře a studiích je tématu rovných politických příležitostí věnována velká pozornost, odborníků a odbornic na toto téma je v českém prostředí jen velmi málo. Svými analýzami k tématu žen v politice pravidelně přispívají především dvě české socioložky – Hana Havelková a Petra Rakušanová. Obě se identicky věnují příčinám a důsledkům politické exkluze žen v českém prostředí a své analýzy pravidelně publikují v odborném časopise Sociologického ústavu AV ČR *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Toto recenzované periodikum se jako jediné v České republice věnuje tématu rovných příležitostí nejen ve veřejné sféře, ale i na pracovním trhu či v rámci rodinné politiky. Mj. jsou zde prezentovány výsledky sociologických výzkumů reflektujících genderovou strukturu společnosti. Kromě zmiňovaného periodika existují i styčné publikace věnované otázce rovného zastoupení žen v politice, v nichž najdeme příspěvky obou autorek. Za základní literaturu k tomuto tématu je možné považovat sborník *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*¹. Hlavní linií tohoto sborníku je role ženy v různých společenských organizacích jakými jsou např. církve, neziskový sektor či média. Ženám v politice je věnován příspěvek Hany Havelkové *Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989*² a Petry Rakušanové a Lenky Václavíkové-Helšusové *Ženy v mužské politice*³. Na poli politické vědy se

---

¹ HAŠKOVÁ, Hana a kol. (eds.): *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha; SOÚ 2006.

² HAVELKOVÁ, Hana: *Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989*. In: HAŠKOVÁ, Hana a kol. (eds.): *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha; SOÚ 2006, s. 25-42.

³ RAKUŠANOVÁ, Petra – VÁCLAVÍKOVÁ-HELŠUSOVÁ, Lenka: *Ženy v mužské politice*. In: HAŠKOVÁ, Hana a kol. (eds.): *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha 2006, s. 43-44

odborným analýzám politického zastoupení žen věnuje politoložka Jana Smiggels-Kavková, současná ředitelka Fóra 50 % o.s.- organizace lobující za pozitivní opatření v rámci českého politického systému. Její pravidelné příspěvky jsou publikovány na oficiálních webových stránkách Fóra 50 %. Věnuje se především analýze kandidátních listin a zastoupení žen jak na jednotlivých úrovních samosprávy, tak v politických stranách.

Pokud se podíváme na tematickou literaturu zahraniční provenience, najdeme zde řadu autorů a především autorek, kteří zkoumají zastoupení žen z mnoha různých úhlů. Za přední autorku věnující se genderovým aspektům politiky můžeme považovat Joni Lovenduski, britskou politoložku, který k tématu přispěla titulem *Feminizing Politics*⁴ či editací sborníku *State Feminism and Political Representation*⁵. Právě publikace Joni Lovenduski jsou základní literaturou v oblasti politické reprezentace žen. Věnuje se jak obecným teoriím politické reprezentace, tak příčinám a důsledkům podreprezentace žen v politice. Odbornost a komplexnost jejích prací dodávají jednotlivým publikacím neocenitelnou hodnotu na poli genderových i politických studií. Pro tuto diplomovou práci a téma žen v politice je však zásadní také další britská autorka Pippa Norris. P. Norris se ve svých publikacích zaměřuje především na fungování politického systému a jeho dopadu na zastoupení žen. Klíčovou publikací v této oblasti je kniha *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behaviour*⁶. V této publikaci P. Norris vytvořila obecně definované schéma všech faktorů ovlivňující zastoupení žen v politice. Zároveň zde definuje působení jednotlivých volebních systémů na politickou reprezentaci žen. P. Norris je také autorkou několika dílčích studií, které se zabývají již konkrétními dopady politických a institucionálních faktorů na politické zastoupení žen. Jedná

---

⁴ LOVENDUSKI, Joni: *Feminizing Politics*. Cambridge, Polity Press 2005.

⁵ LOVENDUSKI, Joni (eds.): *State Feminism and Political Representation*. Cambridge, Cambridge University Press 2005.

⁶ NORRIS, Pippa: *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behaviour*. Cambridge, Cambridge University Press 2004.

se např. o studii *The Impact of Electoral Reform on Women's Representation*⁷ či *Cultural Obstacles to Equal Representation*⁸.

Základní literaturou k teoretickému rámci této práce byla kniha Hanny Pitkin *The Concept of Representation*⁹ z roku 1967. H. Pitkin je autorkou konceptů deskriptivní a substantivní politické reprezentace, které byly později aplikovány také na politické zastoupení žen. Kromě H. Pitkin odkazuje teoretická část této diplomové práce také na studii Drude Dahlerup *From a Small to a Large Minority Women in Scandinavian Politics*¹⁰. Koncept kritické masy, jenž D. Dahlerup ve své studii poprvé definovala, se stal základem pro posuzování dopadů politického zastoupení žen.

V neposlední řadě je nutné zmínit publikaci dvou mladých autorek Pamelý Paxton a Melanie Hughes *Women, Politics and Power. A Global Perspective*¹¹. Nová generace mladých politoložek dokazuje, že v rámci zkoumání politické participace žen nejsou všechna témata plně vyčerpána a ve své analýze odpovídá na základní otázky týkající se politické reprezentace žen. Jedná se o tematicky komplexní a velmi přehlednou publikaci založenou na analýze dat a případových studiích.

---

⁷ NORRIS, Pippa: *The Impact of Electoral Reform on Women's Representation*. Acta Politica, 2006, 0, s. 1-17. (www.palgrave-journals.com)

⁸ NORRIS, Pippa – INGLEHART, Ronald: *Cultural Obstacles to Equal Representation*. Journal of Democracy, 12, 2001, č. 3., s. 126-140. (www.sagepub.com)

⁹ PITKIN F., Hanna: *The Concept of Representation*. Barkley Los Angeles; University of California Press 1967.

¹⁰ DAHLERUP, Drude: *From a Small to a Large Minority Women in Scandinavian Politics*. Scandinavian Political Studies, 11, 1988, č. 4, s. 275-278. (<http://www3.interscience.wiley.com>)

¹¹ PAXTON, Pamela – HUGHES, M. Melanie: *Women, Politics and Power. A Global Perspective*. Thousand Oaks; Pine Forge Press 2007.

1. TEORIE POLITICKÉ REPREZENTACE

Z obecného hlediska lze politickou reprezentaci konkrétní skupiny charakterizovat jako přítomnost členů dané skupiny ve formálních politických institucích. V rámci teorie politické reprezentace jednají zastupitelé jménem skupiny, kterou reprezentují. Většina těch, kteří jsou zvoleni do zastupitelského orgánu však jedná i ve prospěch jiných skupin. Konkrétní člověk pak tedy například může jednat jménem své politické strany, svého volebního obvodu či regionu, nebo jménem své etnické skupiny. V tomto případě je podstatné, zdali si žena jako svou dominantní štěpící linii zvolí právě hledisko pohlaví. Tato mnohorozměrná podstata politické reprezentace poněkud komplikuje argumenty pro politickou reprezentaci žen.¹²

Politologové zabývající se problematikou přítomnosti žen v politice používají ke studiu politické reprezentace žen několik základních konceptů. Pamela Paxton a Melanie Hughes uvádějí tři základní typy rovné reprezentace. Prvním je *formální reprezentace*, která ženám dává stejné právo podílet se na rozhodování jako mužům. Jedná se tedy o rovnost před zákonem. Formální reprezentace vyžaduje odstranění všech bariér, které ženám v participaci brání, tzn. že jim musí být umožněno právo volit a zároveň být zvoleny. Formální reprezentace ale automaticky nevede k rovnému zastoupení obou pohlaví v rozhodovacích procesech. Česká republika je toho důkazem a dalších 98 % zemí světa, které ženám udělily formální rovnoprávnost, v navýšení žen ve volených orgánech to však vliv nemělo. Formální reprezentace tedy nepostačuje k tomu, aby se ženy účastnily politického rozhodování. Kritičky, považující koncept formální reprezentace za nedostačující, ho doplnily o koncepty deskriptivního a substantivního zastoupení (*descriptive and substantive representation*).¹³

---

¹² LOVENDUSKI, Joni: *Feminizing Politics*. Cambridge 2005, s. 14.

¹³ PAXTON, Pamela – HUGHES M. Melanie: *Women, Politics and Power. A global Perspective*. Thousand Oaks 2007, s. 8-14.

1. 1. Deskriptivní reprezentace

Koncept reprezentace má dlouhou historii a názory na jeho přesnou definici jsou nejednotné. Ucelený koncept reprezentace představila Hanna Pitkin ve svém díle z roku 1967 „*The Concept of Representation*“. H. Pitkin tvrdí, že koncept politické reprezentace je spojen s právem každého člověka na reprezentaci vlastních zájmů prostřednictvím instituce. K pochopení konceptu politické reprezentace je nutné vzít v úvahu také kontext, v jakém je užíván. H. Pitkin uvádí, že nemožnost přesně definovat koncept politické reprezentace je dán především komplexitou tohoto termínu.

H. Pitkin obecně definuje deskriptivní reprezentaci jako situaci, kdy složení zastupitelského orgánu reflektuje složení takové společnosti, kterou reprezentuje.¹⁴ Tento koncept reprezentace nebere v potaz to, co jednotlivé skupiny společnosti dělají, ale čím jsou. Zastupitelský sbor je dle tohoto konceptu co nejvěrnějším vzorkem společnosti. Čím přesněji odráží složení společnosti, tím kvalitněji ji reprezentuje.

Deskriptivní reprezentace s ohledem na politickou reprezentaci žen je charakterizována hlavní tezí, že ženy by měly mít takový podíl na rozhodování, jaký mají podíl v populaci. Deskriptivní reprezentace vyžaduje poměrné zastoupení mezi zástupci a voliči. Pokud tedy ženy tvoří polovinu voličstva, měly by být také zastoupeny polovinou v zákonodárných a výkonných orgánech. Tento koncept vychází z tvrzení, že pouhá formální rovnost nezajišťuje zvolení žen do příslušných orgánů. Samotné zákony nenapraví sociální a ekonomickou asymetrii mezi pohlavími. Zatímco formální zastoupení nezohledňuje rovnost příležitostí, pro koncept deskriptivní reprezentace je rovnost příležitostí esenciální. Formální reprezentace je prvním krokem k rovnému zastoupení, ale není dostačující. Zastánci deskriptivní reprezentace argumentují povahou demokracie, která má ze své podstaty zajišťovat blaho celé společnosti. V případě nedostatečného

---

¹⁴ PITKIN F., Hanna: *The Concept of Representation*. Barkley a Los Angeles 1967, s. 60.

zastoupení kterékoli z etnických či generových skupin se jedná o demokratický deficit a legitimita zastupitelských sborů je oslabena.¹⁵

Politická reprezentace žen byla zpočátku studována pouze v rámci této perspektivy. Při zjišťování deskriptivní reprezentace žen dochází k mapování proporce žen ve volených politických orgánech a k určování důvodů pro nízkou či vysokou úroveň zastoupení žen. Cílem je identifikace bariér, jež brání ve zvyšování počtu žen v zastupitelských orgánech. Hlavní otázka, na kterou je v rámci tohoto přístupu hledána odpověď, zní, jakým způsobem je politická integrace žen ovlivňována různými historickými tradicemi a kontexty zahrnujícími strukturální, kulturní a politické faktory.¹⁶

Argumenty dokazující, že deskriptivní demokracie nemusí být flexibilní, jsou založeny především na obtížnosti vytvořit takové zastoupení, které by přesně odráželo všechny skupiny společnosti. Přítomnost zástupců jednotlivých skupin navíc neznamena, že budou hájit i společné zájmy této skupiny. Proto H. Pitkin definuje další koncept tzv. *substantivní reprezentace*.

1. 2. Substantivní reprezentace

Zatímco deskriptivní reprezentace je charakterizována jako „*standing for*“, *substantivní reprezentace* charakterizuje H. Pitkin jako „*acting for*“, tedy nejen reprezentace skupiny, ale také hájení jejích zájmů. Hlavní složkou substantivní reprezentace je zodpovědnost, jež s sebou nese samotné zvolení.

Numerické navýšení žen v jednotlivých zastupitelských sborech není dostačující k tomu, aby byly zájmy žen dostatečně reprezentovány. Proto existuje další koncept tzv. substantivní reprezentace, která je s ohledem na politické zastoupení žen definována jako skutečné hájení ženských zájmů na politickém poli. Substantivní reprezentace předpokládá, že političky budou jednat ve prospěch ženské části

---

¹⁵ PAXTON, Pamela a HUGHES M., Melanie: c.d., s. 8-14.

¹⁶ BUDILOVÁ, Soňa: *Participace žen v norské politice*. Rigorózní práce. Brno, FSS MU 2008, 113 s.

populace. Tzn. že budou otevřeně deklarovat svou zodpovědnost za ženy jako součást voličstva a zároveň iniciovat a aktivně podporovat takovou legislativu, která přispěje k genderové rovnosti.

Podstatou substantivního zastoupení je nezbytnost hájit skupinovou identitu na politickém poli, nejen ji symbolicky reprezentovat. Skupinová identita je založena na sdílení společných zájmů. V tomto smyslu může být pohlaví zastupitelů chápáno jako jistý druh štěpící linie a to v případě, že ženy nejsou rozděleny predominantní štěpnou linií, kterou může být např. společenská třída, náboženství či region. Ty mohou v určitých případech převážet nad zájmy asociované s genderem.¹⁷

Zástupkyně žen v jednotlivých orgánech musí nejen zastávat příslušná stanoviska, ale musí je také umět obhájit. Zde ale existuje několik překážek. Ne vždy je hlavním zájmem jednotlivých poslankyň zastávat zájmy žen jako celku. Existují velké rozdíly v pohledu na prosazení rovného zastoupení žen a jejich priorit. Navíc, jak uvádí Paxton a Hughes, získání křesla v parlamentu může znamenat i změnu chování některých zástupkyň, které jsou ovlivněny mužskými principy, které kopírují.¹⁸ Zatímco H. Pitkin považuje tento koncept reprezentace za nejpodstatnější, někteří jeho kritici upozorňují na fakt, že zájmy jednotlivých skupin společnosti jsou nekoherentní a je těžké je proto prosazovat. Navíc ani jednotliví zvolení zástupci nejsou dostatečně informováni o preferencích skupin, jež reprezentují.¹⁹

1. 3. Koncept kritické masy

Definovat politické zastoupení žen není vzhledem k mnohorozměrnému pojetí reprezentace jednoduché. Vystává zde otázka, zdali je pouhá početní převaha žen v politice zárukou dostatečného zastoupení jejich zájmů. Feministky ale shodují v tom, že

---

¹⁷ NORRIS, Pippa – LOVENDUSKI, Joni: *Westminster Women: The Politics of Presence*. Political Studies, roč. 51, 2003, č. 1, s. 84-102. (<http://ksghome.harvard.edu>)

¹⁸ PAXTON, P. – HUGHES, M. M.: c.d., s. 8-14.

¹⁹ SCHWINDT-BAYER, A. Leslie – MISHLER, William: *An Integrated Model of Women's Representation*. The Journal of Politics, roč. 67, 2005, č. 2, s. 5. (www.jstor.org)

účast žen v politice je zásadní. Předkládají několik argumentů. Prvním z nich je fakt, že vyloučení žen z participace na moci je prohřeškem vůči legitimitě politického systému. Přítomnost žen na politických fórech je důležitá také ze symbolického hlediska. Převážně mužské osazenstvo těchto fór totiž může poukazovat na neschopnost žen reprezentovat své zájmy. Feministky také argumentují tím, že ženy vnášejí do politiky nová témata a také jiný styl vyjednávání. Nejspornějším argumentem hovořícím pro vyšší zastoupení žen v rozhodovacích procesech je, že ženy budou spíše než muži hájit zájmy žen.²⁰

To je však podmíněno jejich dostatečným zastoupením a dosažením tzv. „kritické masy“ (*critical mass*). Podstatou tohoto konceptu je dosažení takového zastoupení v politických institucích, při němž je možné prosadit zásadní změny v politickém chování a změny v charakteru veřejné správy, jež vedou k celkové transformaci zákonodárné složky moci.²¹ Tento koncept je převzat z terminologie nukleárních fyziků, kteří takto označují množství potřebné ke spuštění řetězové reakce. Analogie tohoto konceptu v sociálních vědách spočívá v minimálním kvantitativním zastoupení určitých skupin společnosti, které dosažením kritické hranice mají možnost kvalitativně ovlivňovat politické výstupy.

Drude Dahlerup, autorka konceptu, ho aplikovala na zastoupení žen a za kritickou hranici určila 30% reprezentaci. Jak sama tvrdí: „*I velká menšina může mít velký vliv*“.²² Dosažením této hranice ženy překročí symbolickou roli ve volených orgánech a budou moci ovlivnit debatu ve svůj prospěch. Navíc dojde k určitému síťování mezi jednotlivými ženskými frakcemi uvnitř politických stran.²³ V rámci

---

²⁰ CHILDS, Sarah: *New Labours's Women MPs: Women Representing Women*. Londýn, New York 2004, s. 7-8.

²¹ STUDLAR, T. Donley – McALLISTER, IAN: *Does a critical mass exist? A comparative analysis of women's legislative representation since 1950*. European Journal of Political Research, roč. 41, 2002, č. 2, s. 234. (www3.interscience.wiley.com)

²² DAHLERUP, Drude: *From a Small to a Large Minority Women in Scandinavian Politics*. Scandinavian Political Studies, 11, 1988, č. 4, s. 276. (www3.interscience.wiley.com)

²³ AYATA, G. Aişe – TÜTÜNCÜ, Fatma: *Critical Acts without a Critical Mass: The Substantive Representation of Women in the Turkish Parliament*. Parliamentary Affairs, roč. 61, 2008, č. 3, s. 461-462.

literatury zabývající se touto problematikou se procentuální určení kritické masy liší. Jednotliví autoři upozorňují na fakt, že hranice kritické masy se může lišit v závislosti na čase a lokalitě a uvádějí hranici nižší než 30 % v rozpětí od 15 do 20 %.²⁴

V rámci politické vědy byl koncept kritické masy definován ve dvou směrech. V rámci deskriptivního pojetí reprezentace se předpokládá, že dosažením hranice kritické masy se bude počet žen v politických organizacích navyšovat. 30% podíl žen bude zajištěn celospolečenským postojem a opakovaným zvolením kandidátek na základě voličské podpory. Nabídka bude pokrývat poptávku po politických rekrutování dalších žen.²⁵

V kontextu substantivní reprezentace je dosažení kritické masy hlavní podmínkou vlivu na politickou kulturu, normy a hodnoty dané instituce, ale také na finální politické výstupy. Ve svém článku z roku 1988 identifikovala D. Dahlerup šest různých aspektů změn, které by měly následovat po dosažení kritické masy žen. Jedná se o změny v reakcích na političky, změny ve výkonnosti a efektivitě práce političek, změny v sociálním klimatu instituce, resp. v politické kultuře, změny v rámci politického diskurzu, změny v oblasti konečné politiky (v politických rozhodnutích) a nárůst moci žen.²⁶ Dosažení kritické hranice však není jednoduché a je ovlivněno několika zásadními faktory.

---

²⁴ RAAUM, C. Nina: *Gender equality and political representation: A nordic comparison*. West European Politics, roč. 29, 2005, č. 1, s. 877.

²⁵ STUDLAR, T. D. - McALLISTER, I.: c.d., s. 234-236.

²⁶ DAHLERUP, D.: c. d., s. 279.

2. PŘÍČINY POLITICKÉ PODREPREZENTACE ŽEN

Za posledních několik desetiletí došlo k zásadnímu posunu ve společenském postavení žen v oblastech, jakými jsou vzdělávání, zdravotní péče či lidská práva. Pokud se však zaměříme na politiku a počet žen, které se aktivně angažují na nejvyšších rozhodovacích pozicích, zjistíme, že v této oblasti jsou ženy stále hluboce podreprezentovány. Ze 192 členských zemí Organizace spojených národů (OSN) je v čele jednotlivých zemí pouze 24 žen buď jako hlava státu, nebo na pozici předsedkyně vlády.²⁷

V politické reprezentaci žen existují celosvětově velké rozdíly. Zatímco skandinávské země si v tomto ohledu nárokují přední pozice, nejnižší účast žen v politických funkcích je již tradičně v arabských zemích. Dle srovnání *Meziparlamentní unie* (IPU) dosahují severské státy (Švédsko, Norsko, Dánsko, Finsko) průměrně 41,4 % zastoupení žen v národních parlamentech, čímž značně převyšují jak celosvětový průměr (18 %), tak i celoevropský (19,3 %).²⁸ Koncept rovnosti pohlaví je zde nejen legislativně, ale také celospolečensky ukotven. Kromě toho je v těchto zemích aplikován poměrný volební systém, který je vyššímu zastoupení žen více nakloněn.

Ani v případě *Evropské unie* (EU), která si za jeden ze svých hlavních principů zvolila rovnost příležitostí mužů a žen, nedosahují jednotlivé instituce této organizace ideální parity genderového zastoupení. Ze 495 milionů obyvatel EU tvoří 51 % ženy, zastoupeny jsou však jen třetinou v Evropském parlamentu - jediné přímo volené instituci EU reprezentující demokratický hlas populace EU. Na tomto místě je ale patřičné podotknout, že zastoupení žen v Evropském parlamentu pozvolna

---

²⁷ Seznam všech současných politických představitelů je dostupný na <http://www.guide2womenleaders.com/index.html> (14. 6. 2009).

²⁸ Na prvním místě klasifikace zastoupení žen v národních parlamentech je Rwanda s 56,3% zastoupením žen v dolní komoře parlamentu. Severské státy následují v tomto pořadí: Švédsko: 47 %; Finsko: 41,5 %; Dánsko: 38 %; Norsko 36,1 %. Česká republika se v hodnocení Meziparlamentní unie umístila na 78. místě ze 138 sledovaných zemí. *World Classification*: In: Inter-Parliamentary Union, <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm> (12. 6. 2009)

stoupá, ale překvapením pro někoho může být fakt, že celkové zastoupení žen v Evropském parlamentu je menší než v národním parlamentu Rwandy, Kuby nebo třeba Angoly.

2. 1. Kategorizace zemí dle politického zastoupení žen

Pamela Paxton rozdělila státy do pěti kategorií dle růstu či poklesu početního zastoupení žen v parlamentech jednotlivých zemí. První kategorií jsou tzv. „*Flat States*“. Zastoupení žen v takovýchto zemích je dlouhodobě konstantní a výrazně neklesá ani nestoupá. V první skupině „plochých“ států počet zvolených žen nepřesáhl 5 %. Hlavní bariérou vstupu žen do politiky jsou v těchto státech hlavně kulturní zvyklosti. Jedná se především o státy severní Afriky a Středního Východu. Do další skupiny se řadí země, kde je procento zastoupení žen vyšší, mezi 5–10 %. K těmto se řadí mj. Izrael, z evropských států Itálie. Poslední skupinou „plochých“ států jsou země s nejvyšším konstantním zastoupením žen v parlamentech. Do této skupiny patří především současné komunistické režimy jako např. Čína či Severní Korea. V parlamentech těchto zemí se procento žen stabilně pohybuje okolo 20 %.

Další kategorií jsou země s postupně vzrůstajícím zastoupením žen v parlamentech. Jedná se o tzv. „*Increasing States*“. Tyto státy se liší dvěma faktory. Prvním z nich je celkové procento zastoupení žen a druhým je okamžik, ve kterém zastoupení žen začalo narůstat. Nejúspěšnější skupina zahrnuje země s nejvyšším světovým zastoupením žen v parlamentech (skandinávské země), následují země, které dosáhly zastoupení žen mezi 25-35 % a nakonec státy s 18-24% zastoupením. Druhý faktor, kterým je bod zlomu na křivce zastoupení, rozděluje státy prakticky do stejných skupin jako faktor celkového zastoupení. Čím dříve nastoupila v jednotlivých zemích vzrůstající tendence zastoupení žen, tím více mají tyto státy dnes žen v parlamentech. Vzestup v zemích s nejvyšším zastoupením začal již na konci 70. let. 20. století. O deset let později se přidaly země druhé

skupiny (Rakousko, Island) a v polovině 90. let také státy s nejnižším zastoupením v této kategorii (Bolívie, Portugalsko).

Třetí kategorií jsou tzv. „*Big Jump States*“. Jedná se o země s vysokým nárůstem zvolených žen během krátkého časového úseku, často během jednoho volebního období. Obdobně jako v předchozích kategoriích, i zde najdeme tři různé skupiny států. První skupina obsahuje země, které se velkým skokem dostaly až nad hranici 35% zastoupení žen v parlamentech (Rwanda). Následuje skupina zemí v rozmezí 25-35 % zastoupení (Irák, Španělsko) a dále skupina nejnižšího zastoupení 16-24 % (Belgie, Chorvatsko, Velká Británie). V této kategorii je nutné rozlišovat mezi absolutním a relativním nárůstem zastoupení. V rámci absolutního nárůstu nezáleží na počátečnímu prahu zastoupení. Důležitý je především rozdíl mezi hodnotami před a po nárůstu zvolených kandidátek. Relativní nárůst naopak bere v potaz počáteční stav před navýšením. Náhlé navýšení žen v zemích třetí kategorie nastalo obzvláště v polovině 90. let, kdy byly v jednotlivých zemích zavedeny kvóty, jak formální tak neformální.

Čtvrtou kategorií zemí jsou tzv. „*Small Gain States*“. V těchto zemích se zastoupení žen navyšuje jen velmi pomalu, nejedná se o velká jednorázová navýšení jako v předchozím případě, která by vedla k výrazným změnám. Procento zastoupených žen v parlamentech těchto zemí zůstává poměrně malé. Pohybuje se od 7 % do 15 % (USA, Francie, Irsko). Nízké procento zastoupených žen nemá v tomto případě jednoznačné opodstatnění. Každá země náležející do této skupiny má své specifické důvody, jako např. patriarchální přístup v Chile, který ženy odrazuje od účasti na politickém rozhodování či nedostatek vůle a odhodlání kandidovat do parlamentů jednotlivých zemí.

Poslední kategorií jsou tzv. „*Plateaus States*“. Do této kategorie patří především postkomunistické státy včetně České republiky. Jedná se o státy, které zažily prudké navýšení zvolených žen do parlamentu, jež bylo vystřídáno stejně nečekaným poklesem. Zlomovým momentem byl kolaps komunismu. Zatímco éra komunismu zajišťovala kvótní zastoupení žen v parlamentu, přechodem k demokracii tato uměle

udržovaná hladina zastoupení prudce poklesla. I zde je možné rozlišit tři skupiny států dle zastoupení žen v parlamentech. Nejlépe si vedou státy, kde maximální zastoupení dosáhlo 30 % až 35 %, následuje rozhraní 20-25 % a nakonec jsou do této skupiny řazeny státy s maximálním zastoupením 10-15 %. Jednotlivé státy se také liší tím, jak dlouho si své maximální zastoupení žen udržely. Dalším rozdílem je reakce na prudký pokles ženské reprezentace. Zatímco některé státy se dokázaly odrazit a nastartovat další nárůst ženského zastoupení, ostatní se o to vůbec nepokusily.²⁹

V rámci podrobného zkoumání zastoupení žen v politice nejde získaná fakta generalizovat. Specifický charakter jednotlivých zemí, jejich odlišná míra ekonomického a sociálního rozvoje, vzdělanosti či demokratizace, to jsou faktory, které se podepisují na reprezentaci ženské části obyvatelstva. V méně vyspělých zemích jsou důvody podreprezentace jiné než v zemích vyspělých. Zatímco volební systém a pozitivní opatření jsou zásadní pro zastoupení žen ve vyspělých státech, podíl ekonomicky aktivních žen a jejich vzdělanost jsou hlavními faktory v zemích méně rozvinutých.³⁰

Existuje řada faktorů, které ovlivňují míru reprezentace v konkrétní zemi. Pippa Norris vytvořila teoreticko-analytický model, který identifikuje dva základní typy bariér pro účast žen v politickém životě – institucionální a společensko-kulturní bariéry. Toto schéma zobrazuje obecný postup výběru kandidátů s ohledem na nejrůznější faktory, z nichž jako nejjobecnější P. Norris vyčlenila politickou kulturu (rovnostářské nebo tradiční postoje) a volební zákony (užití většinového, kombinovaného nebo poměrného volebního systému; zákonem požadovaná genderová kvóta; rezervovaná místa).³¹ P. Norris vychází z předpokladu, že socioekonomický vývoj není nezbytnou podmínkou pro vyšší politické zastoupení žen, což potvrzují dostupná data. Ve vyspělých zemích je zastoupení žen v politice srovnatelné či dokonce nižší než v některých

---

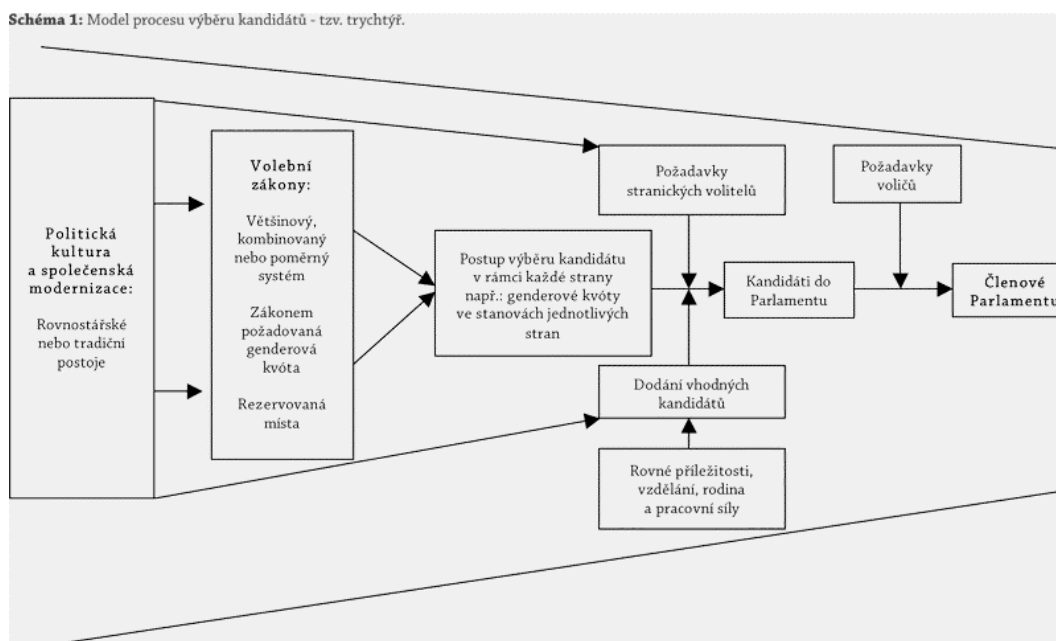
²⁹ PAXTON, P. – HUGHES, M. M.: c.d., s. 69-79.

³⁰ RAKUŠANOVÁ, Petra – LINEK, Lukáš et al: *Analýza nízkého počtu žen v politických a rozhodovacích funkcích*. Závěrečná zpráva projektu. Praha 2004, s. 1-3.

³¹ NORRIS, Pippa: *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behaviour*. Cambridge University Press 2004, s. 179-187.

rozvojových zemích, v nichž ženy nemají srovnatelný přístup ke vzdělání.³² V následujícím textu se tedy zaměříme především na institucionální a společensko-kulturní faktory, které ovlivňují vstup žen do politiky, bez ohledu na socioekonomický vývoj.

Schéma 1: Model procesu výběru kandidátů – tzv. trychtýř

Zdroj: NORRIS, Pippa: *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behaviour*. Cambridge University Press 2004, s. 183 [překlad RAKUŠANOVÁ, Petra: *Mechanismy inkluze a exkluze žen v politice v České republice*. In: Gender, Equal Opportunities, Research (Gender, rovné příležitosti, výzkum), roč. 6, 2005, č. 2. (www.cceol.com)]

2. 2. Institucionální faktory reprezentace

Nejčastějším vysvětlením rozdílů politické reprezentace žen ve stejně vyspělých zemích je nastavení pravidel politického systému – především volebního zákona. Upravováním těchto pravidel se dá mj. ovlivnit i míra zastoupení žen ve volených orgánech dané země.

Mezi základní institucionální faktory ovlivňující politickou participaci žen patří systém stranické struktury, způsob rekrutování kandidátů a volební systém. Kombinací všech tří složek vznikají podmínky, které mohou či nemusí být nakloněny vyššímu politickému zastoupení žen.

³² NORRIS, Pippa – INGLEHART, Ronald: *Cultural Obstacles to Equal Representation*. Journal of Democracy, roč. 12, 2001, č. 3., s. 129. (SAGE)

Zásadními aktéry v procesu nastavování těchto podmínek jsou především politické strany, zvolené orgány a nátlakové skupiny a sociální hnutí.

Příhodné společenské podmínky pro vyšší zastoupení žen nemohou vykompenzovat účinky takového volebního systému, který není nakloněn ženskému politickému zastoupení. Nicméně vhodný volební systém může částečně přispět k politickému postavení žen i přes nepříznivé společensko-kulturní bariéry.³³

Pro politické zastoupení žen platí pravidlo: čím větší volební obvod, tím větší mají ženy šanci být zvoleny. Velikost volebního obvodu je také důležitá z hlediska strategie, které si strany pro volby volí. Pokud se jedná o jednomandátový volební obvod, mají politické strany tendenci do voleb nasazovat ty kandidáty, kteří mají největší šanci na úspěch – nejčastěji muže. Proto ve prospěch zastoupení žen v politice hovoří dle dostupných analýz jednoznačně poměrný volební systém. V horních komorách parlamentů rozvojových i vyspělých zemí, kde je uplatňován poměrný volební systém, bylo v roce 2000 téměř dvakrát více žen než v zemích s většinovým volebním systémem. Wilma Rule porovnávala účinky většinového a proporčního volebního systému na politickou reprezentaci žen v rámci jedné země, tedy v rámci stejných sociokulturních podmínek. Zjistila, že v případě proporčního systému se do voleného sboru dostane dvakrát více žen než v případě většinového volebního systému.³⁴

Existují tři důvody, proč je proporční volební systém ženám více nakloněn. V rámci proporčního volebního systému strany sestavují kandidátní listinu pro každý volební obvod. Seznam kandidátů by měl být proto co nejpestřejší, aby co nejpřesněji reflektoval skladbu voličské základny a oslovil tak co nejvíce voličů. Kandidátní listina by tedy měla kopírovat společenské štěpné linie mezi něž patří také pohlaví. Proporční volební systém také zabraňuje tomu, aby z nominačního procesu byla vyřazena některá z hlavních sociálních skupin, což by mohlo být

---

³³ RULE, Wilma: Women's Underrepresentation and Electoral Systems. Political Science and Politics, roč. 27, 1994, č. 4, s. 689. 689-692. (www.jstor.org)

³⁴ Tamtéž, s. 691.

považováno za diskriminaci a potrestáno volebním neúspěchem. Další výhodou proporčního volebního systému je fakt, že v rámci proporční volby mají noví kandidáti větší šanci na zvolení, tedy i nově kandidující ženy. Zatímco v jednomandátových obvodech s většinovým volebním systémem je těžší se prosadit, vícemandátové obvody s proporčním volebním systémem dávají prostor více kandidátům. Poslední a zřejmě nejpodstatnější výhodou proporčního volebního systému je jednodušší implementace některých pozitivních opatření, jakými jsou např. kvóty.³⁵

Přes nepopiratelné výhody proporčního volebního systému s ohledem na politické zastoupení žen jsou jeho pozitiva podmíněna především mechanismem formování kandidátních listin. Poměrný volební systém je pro zastoupení žen výhodný tehdy, pokud mu předchází takový výběr kandidátů, který zohledňuje genderový princip. Mechanismus výběru kandidátů je tedy závislou proměnnou ovlivňující výsledky volebního systému. Využití pozitivních opatření může v politické straně vyvolat určité organizační dilema, zdali mají nominovaní kandidáti uspokojit zájmy jednotlivých frakcí ve straně, nebo zdali má daná kandidátní listina vést k co nejvyšší volební podpoře. Tento fakt staví potenciální bariéru vyššímu zastoupení žen. Pakliže totiž neexistuje poptávka po političkách ze strany veřejnosti, není důvod, aby politické strany přijímaly pozitivní opatření ovlivňující následní zvolení žen do zastupitelských sborů. Pokud uvnitř strany navíc neexistuje žádná platforma, která by hájila ženské zájmy ve straně, konečná podoba kandidátní listiny pak odráží především mocenské rozložení uvnitř dané strany.

Prosazení pozitivních opatření jakými jsou např. kvóty, je tedy závislé na poptávce veřejnosti, která požaduje navýšení ženského zastoupení a jejíž názor je viditelně zohledněn v podobě nominace žen na volitelná místa kandidátky. Podstatné je také silná ženská lobby uvnitř strany, která má kapacitu ovlivnit silné stranické aktéry.³⁶

---

³⁵ NORRIS, Pippa: c.d., s. 187.

³⁶ RAKUŠANOVÁ, Petra – VÁCLAVÍKOVÁ-HELŠUSOVÁ, Lenka: *Ženy v mužské politice*. In: HAŠKOVÁ, Hana a kol. (eds.): *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha 2006, s. 43-44.

2. 2. 1. Kvóty

Kvóty jsou nejčastější a nejefektivnější metodou k dosažení vyrovnaného zastoupení žen a mužů v politických orgánech. Proces zavádění kvót, tzv. kvótování, je podpůrným opatřením, které má vést k odstranění či zmírnění znevýhodnění určitých společenských skupin nebo individuů, pokud jde o jejich možnost uplatnění v oblasti veřejného života, práce nebo politiky. Konkrétně se jedná o vyhrazení procentuálně stanoveného podílu na místech v organizacích, předsednictvech stran apod. určité společenské skupině tak, aby její zastoupení ve funkcích a veřejných orgánech odpovídalo jejímu podílu v populaci.³⁷ Smyslem těchto pozitivních opatření je dosáhnout odpovídajícího zastoupení těchto skupin na pozicích, do nichž díky institucionálnímu či společenskému nastavení obtížně pronikají.

Existují dva základní typy kvót: zákonné či formální kvóty, které politickým stranám nařizují nominovat minimální počet příslušníků opačného pohlaví na svých kandidátních listinách, a kvóty v rámci vnitřních stanov politických stran, tzv. neformální či dobrovolné.

Formální kvóty jsou ustanoveny buď volebním zákonem či ústavou. Významným prvkem formálních kvót je existence sankčních mechanismů za jejich nedodržení. To se může projevit odmítnutím registrace kandidátky, která kvóty nenaplní, či snížením státního příspěvku stranám. Schválení formálních kvót, které by se vztahovaly na všechny politické strany, je mnohem obtížnější než zavedení kvót v rámci jednotlivých politických stran.

Neformální kvóty jsou považovány za nejefektivnější formu pozitivních opatření. Postup v rámci jednotlivých politických stran se může lišit výší stanovení kvóty a také způsobem sestavování, při kterém se nejčastěji upravuje pořadí kandidátů. Postup, který jednotlivé strany volí při sestavování kandidátních listin, se nemusí řídit žádnými pravidly. Pokud je stanovena kvóta bez jakékoli konkrétní úpravy pořadí kandidátů, mohou být příslušní jednotlivci, pro které byla kvóta určena, zařazeni na

---

³⁷ WAGNEROVÁ, Alena: *Kvótování jako možnost zvýšení participace žen v politice*. In: *Politika s ženami či bez žen*. Praha 1996, s. 11.

konec kandidátní listiny, tedy na nevolitelná místa. Pořadí kandidátů a kandidátek na volební listině však může být dále upraveno dle dvou základních systémů. Prvním z nich je tzv. zipový systém, někdy též nazýván „systém zebry“, který spočívá v pravidelném střídání mužů a žen na kandidátní listině. Druhý způsob spočívá ve stanovení určitého procentuálního stropu. Tzn. že do určitého místa na kandidátní listině musí být nominován minimální podíl mužů či žen z celkového počtu kandidátů.³⁸

Bez ohledu na typ kvót je nutné, aby jejich zavedení předcházela veřejná diskuze za podpory ženských frakcí uvnitř politických stran a občanského sektoru. Impuls k zavedení kvót by měl vzejít od žen samotných.³⁹ V prosazování genderových kvót hrají hlavní roli tři kategorie aktérů: občanská společnost, stát a mezinárodní organizace. Občanská společnost zahrnuje ženská hnutí, ženské frakce uvnitř politických stran a vlivné jednotlivce. Tato kategorie zastánců genderových kvót je hlavním iniciátorem veřejných kampaní směřujících především ke státním aktérům. Těmi jsou čelní političtí představitelé, lídři politických stran a soudní instituce. Tato kategorie především disponuje nástroji k prosazení a implementaci kvót v rámci politických stran a volených orgánů. Mezinárodními aktéry jsou především mezinárodní organizace – státní i nestátní, jednotlivé podskupiny v rámci těchto organizací zformované přímo za účelem prosazování principu rovných příležitostí a dále propojené sítě angažovaných jednotlivců, politiků či výzkumných pracovníků.⁴⁰

---

³⁸ LARSERUD, Stina – TAPHORN, Rita: *Designing for Equality Best-fit, medium-fit and non-favourable combinations of electoral systems and gender quotas*. In: Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA), http://www.idea.int/publications/designing_for_equality/upload/Idea_Design_low.pdf (20. 6. 2009)

³⁹ MAŘÍKOVÁ, Hana: *Ženy ve vrcholových politických pozicích*. Sociologický časopis, roč. 33, 1997, č. 4, s. 442.

⁴⁰ KROOK, M. Lena: *Campaigns for Candidate Gender Quotas: A New Global Women's Movement?* In: International Political Science Association, <http://ipsa-r19.anu.edu.au/Krook2.ipsa06.pdf> (20. 6. 2009).

2. 3. Společensko-kulturní bariéry: Genderová politická kultura

Vysvětlení různého politického zastoupení žen v zemích, kde existují podobné socioekonomické i institucionální podmínky, nalezneme ve vnímání společensko-kulturního postavení žen a mužů v dané zemi. Způsob vnímání genderových rolí v různých společenských oblastech je jedním ze zásadních faktorů, které ovlivňují vstup žen do veřejného života. Společenské faktory hrají zásadní roli v tom smyslu, že jak muži tak ženy přejímají hodnoty a postoje uvnitř jakékoli společnosti. Tam, kde převažují tradiční postoje, je genderová rovnost limitována. Tradiční společnosti vnímají genderové role jednorozměrně. Práva a povinnosti mužů a žen, vliv na veřejnou a soukromou sféru jsou přesně definovány. Naopak společnosti, které vnímají ženské a mužské role v méně jasných konturách a jsou tak zaměnitelné, nemají přesně stanoveny vzorce chování, které jsou dány biologickým pohlavím.⁴¹

Studie provedené na vzorku západoevropských demokracií ukázaly, že pojetí genderových rolí zásadně ovlivňuje nabídku a poptávku po ženských kandidátkách. Tradiční nebo rovnostářský přístup ovlivňují rozhodnutí žen vstoupit do politiky (nabídka) a také ty, kteří nastavují kritéria poptávky politické participace žen tzv. *gatekeepers* (většinou členové stranického vedení).⁴² Poptávkou se tedy myslí zájem společnosti na vyšším politickém zastoupení žen, nabídkou zájem žen samotných o politickou práci.

V následující části se zaměřím na vysvětlení základních pojmů jakými jsou gender a genderová nerovnost. Následně se pokusím tyto koncepty aplikovat na politickou sféru.

---

⁴¹ INGLEHART, Ronald – NORRIS, Pippa: *Rising Tide. Gender Equality and Cultural Change around the World*. Cambridge 2003, s. 8.

⁴² Tamtéž, s. 133.

2. 3. 1. Gender, genderové role, genderové stereotypy

Zatímco biologické pohlaví určuje biologické rozdíly mezi muži a ženami, *gender* – nazývané také někdy jako sociální pohlaví, vzniká na základě přiřazování a konstruování typicky pohlavního chování muže a ženy. „Typicky ženské“ chování je charakterizováno jako jemné, bezmocné, emocionální či pasivní, „typicky mužskými“ způsoby chování jsou agresivita, bojovnost, odolnost či panovačnost.⁴³ Tyto stereotypy genderových rolí často ovlivňují apriorní přístupy k zapojení žen a mužů do veřejného života a pohlavní socializace může vést ke znevýhodňování či diskriminaci.⁴⁴

Pojem gender je spojen s tzv. druhou vlnou feminismu, jež prohloubila požadavky, s kterými přišly ženy na konci 19. století. V rámci celospolečenského hnutí volajícího po změně se v 60. letech 20. století ženy zapojily do kritiky ustálených vzorců, které ženám přiřazovaly předem dané role.⁴⁵

Ann Oakley, britská socioložka věnující se genderovým tématům, gender charakterizuje jako „...sociální situaci, jež je viditelná jako suma vlastností včetně chování, způsobu řeči, oblečení, výběru témat ke konverzaci atd. Gender je stále vidět, pohlaví ne.“⁴⁶ Gender zdůrazňuje naučené pohlavní chování, které během života získáváme výchovou a interakcí s okolím. Jak uvádí Anthony Giddens, významný britský sociolog, učení mužských a ženských rolí má dalekosáhlý vliv. Společnost od každého očekává, že se bude chovat „mužsky“ nebo „žensky“. Tento proces je plně zautomatizovaný a je významnou součástí sociálních institucí, jakými jsou rodina či škola.⁴⁷ Genderové vztahy jsou institucionalizované a jsou udržovány soubory pravidel a norem, jež považujeme v každodenní interakci za přirozené. Ženy jsou často spojovány se soukromou sférou, domácnostmi a rodinou, zatímco muži se

⁴³ KARSTEN, Hartmut: *Ženy-muži. Genderové role, jejich původ a vývoj*. Praha 2006, s. 25.

⁴⁴ Tamtéž, s. 32.

⁴⁵ K podnícení diskuze nad rozdíly mezi mužem a ženou přispěla Simone de Beauvoir, která ve své knize „*Druhé pohlaví*“ definovala ženu jako „to druhé“, nepodstatné a závislé. K tomuto stavu ženy dle Beauvoir nedospěly přirozeně, nýbrž tyto atributy získaly postupnou socializací. BEAUVOIR, Simone: *Druhé pohlaví*, Praha 1966, s. 27-67.

⁴⁶ OAKLEY, Ann: *Pohlaví, gender a společnost*. Praha 2000, s. 123.

⁴⁷ GIDDENS, Anthony: *Sociologie*. Praha 1999, s. 113-118.

sférou ekonomickou, jež vytváří hodnoty. Zařazování do soukromé či veřejné sféry apriori vytváří charakteristiky, které jsou ženám resp. mužům přisuzovány.⁴⁸ Tyto genderové stereotypy, zjednodušující a zaujaté předpoklady týkající se vlastností, názorů a rolí žen a mužů ve společnosti, v zaměstnání a rodině, jsou celospolečensky osvojeny a mj. ovlivňují zapojení žen do jednotlivých oborů či odvětví. Ženy jsou upřednostňovány v sociální, zdravotní oblasti či školství, naopak muži často zastávají technické pozice a genderové stereotypy je mj. řadí také do politiky. Muži i ženy se často automaticky ztotožňují s genderovými rolemi – souborem zjevných i skrytých pravidel (většinou nepsaných a neformálních, určených danou společností), který definuje, jaké chování, myšlení, cítění, či forma partnerských vztahů je vhodná, případně nevhodná pro příslušníky jednoho nebo druhého pohlaví⁴⁹, což se odráží mj. na početním zastoupení žen v politice. Tento fakt vychází z předpokladu, že politika je mužská doména a ženy nejsou natolik agresivní, aby se mohly v politice plně angažovat. Navíc je genderová role ženy spojena s mateřstvím a péčí o rodinu, což ženu často hendikepuje při dosahování kariérního postupu.

2. 3. 2. Genderová (ne)rovnost

Teorie genderové nerovnosti

Teorie genderové nerovnosti vycházejí z předpokladu, že postavení žen a mužů ve společnosti je nerovné, což je dáno jejím uspořádáním, která funguje na principu genderových rolí. Genderové rozdíly způsobují nerovnoměrné společenské vztahy, které vytvářejí genderovou hierarchii. Mocensky slabší postavení žen je definováno jako genderová nerovnost, jež vede k patriarchálním společnostem, které jsou charakterizovány mužskou dominancí ve veřejné sféře. Naopak ženy ovládají tzv. soukromou sféru, jejímž hlavním posláním je starost o domácnost a rodinu. Feministické teorie často kritizují fakt, že neutrální

---

⁴⁸ KŘÍŽKOVÁ, Věra – PAVLICA, Karel: *Management genderových vztahů. Postavení žen a mužů v organizaci*. Praha 2004, s. 66-81.

⁴⁹ *Muži a ženy v datech 2008*. In: Úřad vlády ČR, <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/ministri-pri-uradu-vlady/michael-kocab/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/Brozura-2008-final.pdf> (20. 6. 2009)

přístup k rovnosti žen a mužů ve skutečnosti vede k genderové nerovnosti.

Jak uvádí J. B. Elshtain, jednotlivé politické teorie feminismu přistupují ke konceptu veřejné a soukromé rozdílně. Některé postoje se vzájemně přesahují, přesto ale nelze vytvořit jednotnou teorii, která by všechny proudy zastřešila. J. B. Elshtain rozděluje feministické teoretičky do čtyř skupin. *Radikální feministky* vycházejí z předpokladu, že muž je přirozený agresor a utiskovatel a hlavním cílem je tedy uniknout sexuální identifikaci. Hlavními koncepty radikálního feminismu jsou absolutní mužská nadřazenost v protikladu s ženskou podřízeností. Dokonalým uspořádáním společnosti je, dle radikálních feministek, matriarchát – stav, kdy by ženy měly absolutní moc, ale byly přitom pacifistické. Zároveň tvrdí, že osobní je politické a žádné rozdíly mezi veřejnou a soukromou sférou nepanují. Naopak *liberální feminismus* odděluje veřejnou a soukromou sféru a usiluje o zapojení žen do veřejného života a tím o jeho transformaci. Raně liberální feminismus věří v nevinnost žen, které přesunem do veřejného života přemění tradiční politiku na vyšší morální úroveň. Liberální feministky rozlišují mezi soukromým a veřejným a od vstupu žen do politiky doufají v odstranění následku mužské politiky. *Marxistický feminismus* považuje za rozhodujícího činitele pro postavení žen třídní příslušnost. Pojmy veřejného a soukromého jsou nahrazeny pojmy produkce a reprodukce. Marxistické feministky ignorují soukromou sféru a rodinu jako její základ, transformují v základní ekonomickou jednotku. Reprodukce je chápána jako vytváření další pracovní síly, bez soukromého podtextu oproštěnou od citů. Nerovné postavení žen vychází z celkového uspořádání společnosti. Pouze odstraněním sociální nerovnosti je možné dosáhnout plnohodnotného postavení žen. *Psychoanalytický feminismus* apriori odmítá genderové role a vychází z předpokladu, že soukromé a veřejné stránky uspořádání mezi pohlavími nelze oddělit a žádná z nich není vůči druhé podřízena. Kořeny mužských privilegií a ženského útlaču vidí v nevyváženosti soukromého a veřejného. Náprava je možná ve větší participaci mužů v soukromé sféře

a participaci žen ve veřejné sféře. Ženy by proto měly získat veřejné role a muži by se měli více podílet na péči o rodinu.⁵⁰

Genderovou nerovnost je možné také vymezit na základě genderové rovnosti, kterou Rada Evropy definuje jako „...*stejnou viditelnost, stejné postavení a stejnou účast obou pohlaví ve všech sférách veřejného a soukromého života...*“⁵¹ V rámci genderové rovnosti se pracuje s pojmy jako jsou *genderový mainstreaming* či *genderový budgeting*. Jedná se o strategii, která má vést ke genderové rovnosti a to tím, že tato strategie zahrnuje integrování genderového hlediska do běžných každodenních činností na všech úrovních rozhodování a ve všech oblastech politiky. Princip genderového mainstreamingu vychází z předpokladu, že ženy by měly mít stejný podíl na společenských zdrojích jako muži. Měly by o nich také rozhodovat a to i proto, že ženy mají odlišné zájmy než muži. Politická rozhodnutí by měla odrážet potřeby obyvatelstva a zohledňovat genderové hledisko v případě, že mají dopad na populaci či její část.⁵²

Institucionální ukotvení genderové politické rovnosti

Nejvýznamnějším mezinárodním dokumentem v oblasti rovného politického zastoupení žen je *Akční platforma IV. světové konference Organizace spojených národů o ženách* v Pekingu v roce 1995 (dále jen *Platforma*), která doporučila přijmout potřebná opatření k zajištění přístupu žen k mocenským a rozhodovacím strukturám. Závěrečný dokument konference odkazuje na *Deklaraci lidských práv*, dle které má každý právo podílet se na řízení státu, jehož je občanem. Dále je zde upozorněno na nezbytné zlepšení podmínek týkajících se politické, ekonomické a sociální situace žen v rámci zachování demokracie. Rovnost v politickém rozhodování hraje dle dokumentu OSN zásadní roli při prosazování ženských práv. *Platforma* zdůrazňuje podrepräsentaci

---

⁵⁰ ELSHTAIN, Jean Bethke: *Veřejný muž, soukromá žena. Ženy ve společenském a politickém myšlení*. Praha 1999, s. 197-273.

⁵¹ ASKLÖF, Cecilia a kol.: *Příručka na cestě k rovnosti žen a mužů*. Praha 2003, s. 9.

⁵² Tamtéž, s. 8-9.

žen v rozhodovacích procesech, která je důsledkem tradičních politických postupů především na úrovni politických stran a vládních struktur.⁵³

Na praktický dopad zakořenění genderových rolí upozorňuje také *Rada Evropy*. Ve svém doporučení z roku 2003 upozorňuje na nedostatečné zastoupení žen ve volených orgánech. Rovnost reprezentace obou pohlaví existuje dle *Rady Evropy* pouze de jure, ve skutečnosti jsou to volební systémy, politické instituce a politické strany, které mohou bránit vstupu žen do politického a veřejného života.⁵⁴ Jednotlivým členským státům *Rady Evropy* je doporučeno zaručit vyvážené zastoupení mužů a žen jako záruky demokracie a zároveň vytvořit takové podmínky, které vytvoří rovné zastoupení. Za vyvážené zastoupení je možné považovat takový stav, kdy reprezentace mužů či žen neklesne pod 40 %. Toho by mělo být dosaženo přijetím konkrétních pozitivních opatření, která usnadní dovršení těchto cílů. Genderová rovnost je také jedním z hlavních principů Evropské unie a rovné zacházení s muži a ženami je zakotveno v základních dokumentech této organizace. V rámci třetího střednědobého akčního plánu (1991-1995) Evropské komise byla hlavní pozornost věnována aktivní účasti žen v politice, na jejímž základě vznikla expertní síť „Ženy v rozhodování“. Hlavním úkolem bylo rozvíjet politiku rovnosti a participace. K odkazu *Platformy* se dokumenty EU týkající se účasti žen v politice často vrací. Na Madridské konferenci v roce 1998 byl předložen návrh na vytvoření uceleného seznamu ukazatelů vhodných pro měření pokroku v oblasti zastoupení žen. Tento návrh byl přijat a bylo stanoveno devět indikátorů, které členské státy EU používají k monitorování účasti žen na mocenských pozicích.⁵⁵

---

⁵³ *Report of the Fourth World Conference on Women*. In: OSN, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/273/01/PDF/N9627301.pdf?OpenElement> (18. 3. 2009)

⁵⁴ *Recommendation Rec(2003)3 of the Committee of Ministers to member states on balanced participation of women and men in political and public decision making*. In: Rada Evropy, [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(2003\)3&Language=lanEnglish&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(2003)3&Language=lanEnglish&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864) (8. 3. 2009).

⁵⁵ Podíl žen v národních parlamentech, podíl žen v regionálních parlamentech, podíl žen v obecních zastupitelstvech, politika podpory vyrovnané účasti ve volbách, podíl žen ve vládě a Evropské komisi, počet žen a mužů na ministerských a nižších ministerských postech, podíl žen ve funkcích státních úředníků na dvou nejvyšších pozicích po ministrovi nebo předsedovi parlamentu a na odpovídajících pozicích v evropských institucích, podíl žen ve funkcích

Tzv. *Amsterodamská smlouva* doplnila zakládající smlouvy ES o ustanovení, v němž se ES zavázalo k odstraňování nerovností a podpoře rovného zacházení s muži a ženami a to nově i v politické rovině.

V roce 2006 Komise představila tzv. *Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů 2006-2010* (dále jen *Plán*) - *Roadmap for equality between men and women*. *Plán* navazuje na zkušenosti *Rámcové strategie pro rovné postavení žen a mužů pro období 2001-2005*. Tento *Plán* nastiňuje šest prioritních oblastí činnosti EU v oblasti rovného postavení žen a mužů na období 2006-2010. Mj. se v něm také hovoří o nutnosti stejného zastoupení žen a mužů v rozhodovacích procesech. Pro každou tuto oblast Komise stanoví prioritní cíle a činnosti, jichž je možné dosáhnout pouze v součinnosti Komise a jednotlivých členských států, v nichž leží hlavní těžiště zodpovědnosti za genderovou vyrovnanost. Tento plán tedy představuje závazek Komise pokročit s programem rovného postavení mužů a žen a zároveň posílit partnerství s členskými státy a jinými zúčastněnými subjekty. Komise v *Plánu* zdůrazňuje fakt, že nedostatečné zastoupení žen v politickém rozhodování představuje demokratický deficit. Cílem *Plánu* je podpora aktivního občanství žen v podobě aktivního i pasivního volebního práva – účast žen v politice a ve vedoucích funkcích veřejné správy na všech úrovních (místní, regionální, národní, evropské).⁵⁶

2. 3. 3. Genderová politická kultura

Mezi společenské faktory ovlivňující zastoupení žen v politice patří také tzv. *genderová politická kultura*. Politická kultura v souvislosti s otázkou politické reprezentace žen označuje míru smyslu pro genderovou rovnost v souvislosti s politickým zastoupením. Vytváří prostředí, podmínky či klima, jež je zároveň všude a nikde a je jen velmi

---

nejvýše hodnocených státních úředníků v jednotlivých rezortech dle „síly“ rezortu, podíl žen v rámci Nejvyššího soudu a v Evropského soudního dvora.

FILADELFIOVÁ, Jarmila: *O ženách, moci a politice: úvahy, fakty, súvislosti*. In: *Hlasy žien. Aspekty ženskej politiky*. Aspekt, Bratislava 2002, s. 20-22.

⁵⁶ *Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů 2006-2010*. In: EUR-Lex, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:CS:PDF> (20. 5. 2009)

těžko měřitelná.⁵⁷ Jak uvádí Hana Havelková, její míra přímo ovlivňuje důležité hráče, kteří mají možnost ovlivnit zavedení systémových opatření ve prospěch vyššího zastoupení žen. Na pomyslné škále genderové politické kultury se nacházejí společnosti nakloněné rovnosti mezi pohlavími, na druhém konci pak tradiční patriarchální společnosti, které udržují genderovou hierarchii a tradiční dělbu genderových rolí.⁵⁸ Genderovou politickou kulturu ovlivňují kulturní hodnoty jako např. společenský status žen či přejímání genderových rolí. V tomto smyslu je důležité především rozdělení rolí v rodině a postavení žen na pracovním trhu a ve veřejném životě obecně. Především je však klíčové, do jaké míry muži a ženy sdílejí, či naopak rozdílně vnímají hodnoty i vzorce chování a jednání.⁵⁹

Hlavní společenskou překážkou vyššího politického zastoupení žen je hluboce zakořeněná „maskulinní kultura“, která prostupuje politické instituce. Tradiční patriarchální nastavení ženám neumožňuje prosazovat své zájmy a ovlivňuje také jejich způsob jednání. V tomto ohledu považuje Joni Lovenduski politické instituce za genderově zkreslené, za tzv. *institucionální sexismus*. Jde o situaci, kdy organizaci dominují početně i vlivem představitelé jednoho pohlaví a nejsou tak rovnoměrně reflektovány zájmy žen a mužů. To se projevuje především v upřednostňování určitých cílů a následném zvolení nástrojů pro jejich dosažení.⁶⁰

Politicko-kulturní představy o roli ženy ve společnosti formují představy jak stranických lídrů, tak i samotných političek o sobě. Ve tradičních společnostech může být vnímána přítomnost žen v politice jaké méně profesionální a ženám jsou ponechávány méně prestižní oblasti jakými jsou např. vzdělávání, kultura či regionální otázky. Genderové

---

⁵⁷ HAVELKOVÁ, Hana: *Cesta do hlubin genderové politické kultury: Příklad kritické analýzy ideologie*. Gender, Equal Opportunities, Research (Gender, rovné příležitosti, výzkum), roč. 9, 2008, č. 1, s. 1-7. (www.ceeol.com)

⁵⁸ HAVELKOVÁ, Hana: *Politická reprezentace žen v České republice*. In: *Hlasy žien*. Bratislava 2002, s. 82-89.

⁵⁹ RAKUŠANOVÁ, Petra: *Mechanismy inkluze a exkluze žen v politice v České republice*. In: Gender, Equal Opportunities, Research (Gender, rovné příležitosti, výzkum), roč. 6, 2005, č. 2 (www.ceeol.com)

⁶⁰ LOVENDUSKI, J.: *c.d.s*, s. 52-53.

uspořádání politické sféry nutí ženy respektovat daná pravidla a potenciální kandidátky pak odrazuje od vstupu do politiky.

V pojetí genderové politické kultury hraje významnou roli především veřejná diskuze na téma rovných příležitostí a významu politického zastoupení žen. Možnost ovlivnit vnímání genderových stereotypů mají především média. Způsob, jakým o ženách informují, dokáže zformulovat a přehodnotit společenské názory o ženách aktivně zapojených do veřejného života. Výsledkem mediální analýzy obrazu českých političek ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006 bylo konstatování, že *mediálně reprodukováný svět politiky prostupují genderové stereotypy, ženy a muži – femininita a maskulinita – jsou stále zobrazováni stereotypně; ženy bývají marginalizovány a stavěny do pozice objektu, nikoli subjektu....*⁶¹

Ženy jsou často prezentovány v soukromých rolích. Média často upozorňují na jejich privátní život a opomíjejí tak jejich primární politickou roli. V médiích se spíše než jejich profesionální kvality řeší jejich vzhled a soukromé vztahy. Politicky musí čelit mediálnímu tlaku ne proto, jaké postoje zastávají, ale především proto, že jsou ženy.⁶² Od političek se apriori očekává určitý vzorec chování a pokud není dodržen, častou jsou za to kritizovány. Navíc jsou ženy ve vládách či parlamentech pod mediálním drobnohledem velmi často posuzovány dle mnohem přísnějších kritérií než muži v té samé pozici. Jak uvádí Karen Ross ve své studii, úspěchem političek bude to, když je média budou kritizovat za to, co dělají v politické oblasti a ne za jejich charakterové rysy.⁶³

Stav genderové politické kultury v dané společnosti se odráží také v charakteru individuálních bariér participace žen v politice. To co političky vnímají nejvíce jako překážku politické kariéry je přetrvávající

---

⁶¹ BASLARO VÁ, Iva a BINKOVÁ, Pavlína: *Kandidátky na předsedu: mediální obraz političek ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Gender, Equal Opportunities, Research (Gender, rovné příležitosti, výzkum), roč. 8, 2007, č. 2, s. 87 (www.ceeol.com)

⁶² Terčem mediálního zájmu se stala např. kandidátka na místopředsedkyni ČSSD Alena Borůvková. Média ji představovala především jako „pěknou ženu“, „blondýnu“, „Barbie“ či „manželku diplomata“ – charakteristiky pro takovýto post naprosto nerelevantní.

⁶³ ROSS, Karen: *Women Framed: The Gendered Turn in Mediated Politics*. In: ROSS, Karen – BYERLY, Carolin (Edd.): *Women and Media International Perspectives*. Oxford 2004, s. 65-64.

patriarchální model rodiny, který ženám komplikuje harmonizaci rodinných povinností, které jsou v tradiční společnosti stereotypně dány, s politickou angažovaností, která vyžaduje velkou časovou náročnost.

Další individuální bariérou je odlišné pojetí moci. Na základě pozorování dospěli někteří autoři k závěru, že ženy vnímají koncept moci odlišně než muži. Zatímco moc má pro ženy spíše kooperační než konfrontační charakter, muži chápou moc jako hru s nulovým součtem. Ženy definují moc ve smyslu posílení, zplnomocnění (*empowerment*), nebo jako moc k někomu (*power to*). Muži chápou moc jako prostředek k ovládnutí a kontrole (*power over*). Toto odlišné chápání moci bylo vytvořeno na základě nerovnoměrného přístupu ke zdrojům moci a v odlišném učení, jak moc užívat.⁶⁴ Všechny organizace – státy, politické strany, odbory jsou považovány za dominantně mužské instituce. Pokud chce žena vstoupit do těchto struktur, naráží na překážky, které často plynou z jejich mužského charakteru.⁶⁵ Tento fakt souvisí s odlišným hodnocením žen a mužů a jejich výstupů. Jak bylo naznačeno výše, ženy jsou často středem mediálního zájmu více než muži. Pokud chtějí dosáhnout uznání v politické oblasti, musí často překonat bariéry plynoucí z jednorozměrného nahlížení na ženy politicky angažované.

Genderová politická kultura se silně promítá do rozdílného politického chování - tzv. „*gender gap*“. Pippa Norris tuto charakterizuje jako politický fenomén, který se vztahuje k jakýmkoli politickým rozdílům mezi muži a ženami – jedná se o míru politického reprezentace, vzorce politického volebního chování, členství v politických stranách apod.⁶⁶

Světové ekonomické fórum od roku 2006 pravidelně hodnotí jednotlivé státy dle čtyř základních kritérií a sestavuje tak žebříček zemí dle společenských genderových rozdílů. Tento tzv. *Global Gender Gap Index* sestává z následujících kritérií: ekonomická aktivita žen, možnost vzdělávání, politické zastoupení a nakonec zdraví a délka života. Česká

---

⁶⁴ DUKE, Lovelace Lois (ed.): *Women in Politics: Outsiders or Insiders?* New Jersey 1993, s. 3-13.

⁶⁵ VIANELLO, Mino – MOORE, Gwen (eds.): *Women and Men in Political and Business Elites: A Comparative Study in the Industrialized World*. Londýn 2004, s. 1.

⁶⁶ NORRIS, Pippa – INGLEHART, Ronald: *The Developmental Theory of the Gender Gap: Women's and Men's Voting Behavior in Global Perspective*. *International Political Science Review*, roč. 21, 2000, č. 4, s. 442. (www.jstor.org)

republika se v roce 2008 umístila na 69. místě ze 130 zkoumaných zemí a nejhůře z těchto kritérií byla hodnocena právě v oblasti politického zastoupení žen, v němž se hodnotí zastoupení žen v parlamentu, ve vládě a na pozici hlavy státu.⁶⁷ Co bylo důvodem takového hodnocení bude diskutováno v následující kapitole.

---

⁶⁷ *The Global Gender Gap Report 2008*. In: Světové ekonomické fórum, <http://www.weforum.org/pdf/gendergap/report2008.pdf> (12. 6. 2009)

3. ČESKÁ REPUBLIKA

3. 1. Celkové zastoupení žen dle úrovně samosprávy

Dlouhodobě je možné sledovat dopady výše popsaných příčin podrepräsentace žen v rozhodovacích procesech i v českém prostředí. Pokud se zaměříme na kvantitativní zastoupení žen v jednotlivých reprezentativních sborech na všech úrovních samosprávy, dospějeme k závěru, že současné zastoupení žen v zastupitelských sborech neodpovídá celkovému podílu žen v české populaci ani průměrnému zastoupení žen v členské základně parlamentních stran.⁶⁸

V případě, že bychom chtěli Českou republiku zařadit do jedné z kategorií dle P. Paxton a M. Hughes (viz výše), nelze jednoznačně určit, do které z nich patří, jelikož na jednotlivých úrovních samosprávy panují velké rozdíly. Kategorizace Paxton a Hughes, která byla vytvořena pro parlamentní zastoupení žen, zařazuje Českou republiku mezi země s náhlým poklesem žen v rozhodovacích procesech, jež byl způsobem celkovou změnou režimu. Pokud ale toto pomineme, polistopadový vývoj naznačuje, že zastoupení žen je v České republice stále poměrně nízké, ale dochází zde k mírnému nárůstu. Z hlediska zastoupení žen v Parlamentu dosahuje Česká republika podprůměrných hodnot, jak evropských, tak celosvětových. Nejnižšího zastoupení dosahují ženy v horní komoře Parlamentu – Senátu, následuje dolní komora Parlamentu – Poslanecká sněmovna, krajská zastupitelstva a nejvíce žen najdeme v zastupitelstvech měst a obcí. Z toho je možné učinit pravidlo, které hovoří o rostoucím zastoupení žen v rozhodovacích procesech v závislosti na klesající úrovni rozhodování.

---

⁶⁸ Počet žen v české populaci je 5 323 346 (srpen 2008) = 51 % (z celkových 10 446 157)
Průměrné zastoupení žen v členské základně: 39,4 %

Tabulka č. 1: Vývoj počtu kandidátek do Poslanecké sněmovny PČR a podíl zvolených žen

	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1996	3 584	79,79	908	20,21	4 492	30	15,00	170	85,50	200
1998	2 875	79,19	756	20,81	3 631	30	15,00	170	85,50	200
2002	4 472	73,69	1 596	26,31	6 068	34	17,00	166	83,00	200
2006	3 602	72,26	1 383	27,74	4 985	31	15,50	169	84,50	200

Zdroj: ČSÚ

Tabulka č. 2: Vývoj počtu kandidátek do Senátu PČR a podíl zvolených žen⁶⁹

	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1996	509	89,61	59	10,39	568	9	11,11	72	88,89	81
1998	125	91,24	12	8,76	137	3	11,11	24	88,89	27
2000	134	83,75	26	16,25	160	4	14,81	23	85,19	27
2002	142	84,52	26	15,48	168	3	11,11	24	88,89	27
2004	160	81,22	37	18,78	197	3	11,11	24	88,89	27
2006	165	80,88	39	19,12	204	6	22,22	21	77,78	27
2008	166	83,00	34	17,00	200	5	18,52	22	81,48	27

Zdroj: ČSÚ

Tabulka č. 3: Vývoj zastoupení žen v Senátu PČR⁷⁰

Rok	Počet žen v Senátu (z celkových 81 senátorů/senátorek)	
	abs.	%
1996	9	11,11
1998	9	11,11
2000	10	12,35
2002	10	12,35
2004	10	12,35
2006	12	14,81
2008	14	17,28

Zdroj: Senát PČR

Pokud bychom tedy měli Českou republiku přiřadit do jedné z výše uvedených skupin států, zařadili bychom ji jak mezi tzv. „Flat States“, tak mezi „Small Gain States“. Zastoupení žen v Parlamentu ČR je možné považovat za dlouhodobě konstantní bez jakýchkoliv výrazných navýšení či úbytků v procentuálním zastoupení žen.

⁶⁹ Tabulka obsahuje pouze výsledky řádných voleb do Senátu Parlamentu ČR.

⁷⁰ Jelikož se údaje během jednotlivých funkčních období mohly měnit, v tabulce jsou uvedena data vycházející z přímých výsledků voleb.

V případě počtu kandidátek do Parlamentu najdeme u jednotlivých komor odlišné tendence. Zatímco do Senátu jsou ženy nominovány nepravidelně, do Poslanecké sněmovny procento žen na kandidátních listinách vzrůstá. Největší podíl žen na kandidátkách pro volby do Senátu byl v roce 2006 – přes 19 %, naopak nejméně to bylo v roce 1998, pouze 8,76 %. Za hlavní důvod takovéto kolísavé tendence v případě kandidátních listin do Senátu může být považován uplatňovaný většinový volební systém. Počet nominovaných žen do Poslanecké sněmovny od roku 1996 stoupá a v posledních volbách bylo na kandidátních listinách necelých 28 % žen. Výrazné navýšení nastalo především mezi volbami v roce 1998 a 2002. Celkový rozdíl v zastoupení žen činil téměř šest procent, zatímco v případě zbylých voleb došlo k navýšení maximálně o necelá dvě procenta.

Podíl žen ani v jedné z komor Parlamentu doposud nepřekročil 20% hranici. V Poslanecké sněmovně je v současnosti 17,5 % a v Senátu 17,3 % žen. Zastoupení žen v obou komorách má mírně vzestupnou tendenci jak v absolutních, tak relativních číslech, a od jejich vzniku se navyšuje jen velmi pomalu a to vždy maximálně o dva až tři procentní body. Počet žen v Parlamentu nenarůstá pravidelně po každých volbách. Stejnou hodnotu zastoupení si obě komory stabilně drží dvě až tři volební období. Po tuto dobu zastoupení žen stagnuje.

Pokud bychom dle stejných kategorií měli hodnotit i výsledky voleb do krajských a obecních zastupitelstev, zařadili bychom Českou republiku pravděpodobně mezi tzv. „*Small Gain States*“ resp. „*Increasing States*“. Zastoupení žen v krajských zastupitelstvech dosahuje v současnosti necelých 18 %, což je hranice rozlišení mezi těmito dvěma kategoriemi. I přes navyšující se počet žen na kandidátních listinách, celkový nárůst zvolených krajských zastupitelek je poměrně malý. V posledních krajských volbách v roce 2008 zaujímaly ženy na kandidátních listinách téměř třetinu z celkového počtu kandidátů, zvoleno bylo ale jen pouhých 17,6 %. Oproti předchozím volbám však došlo k mírnému nárůstu o více jak dva procentní body.

Tabulka č. 4: Vývoj zastoupení žen v krajských zastupitelstvech

	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
2000	6 036	78,13	1 689	21,87	7 725	97	14,38	578	85,62	675
2004	6 148	74,00	2 161	26,00	8 309	102	15,11	573	84,89	675
2008	5 812	70,83	2 394	29,17	8 206	119	17,62	556	82,38	675

Zdroj: ČSÚ

Tradičně nejvyšší je zastoupení žen na komunální úrovni, což je vysvětlováno nezájmem mužů o nižší funkce a to především v malých obcích.⁷¹ V tomto ohledu můžeme Českou republiku jednoznačně zařadit mezi tzv. „*Increasing states*“. Dle výsledků posledních voleb do obecních zastupitelstev v roce 2006 se zastoupení žen navýšilo o více jak dva procentní body oproti volbách předchozím a v současnosti činí 25 %. Od roku 1994, kdy se konaly první komunální volby v samostatné ČR, došlo k nárůstu o cca 7 %. Nárůst v počtu zastupitelek je poměrně konstantní a činí dvě až tři procenta. O přibližně stejnou hodnotu narůstá také počet žen na kandidátních listinách. Voleb v roce 2006 se zúčastnila téměř třetina žen, tedy o 7,5 % více než v prvních volbách v roce 1994.

Tabulka č. 5: Vývoj zastoupení žen v obecních zastupitelstvech

	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1994	123 779	77,61	35 700	22,39	159 479	11 100	17,86	51 060	82,14	62 160
1998	134 164	74,24	46 543	25,76	180 707	12 855	20,52	49 797	79,48	62 652
2002	139 493	72,31	53 422	27,69	192 915	14 161	22,66	48 333	77,34	62 494
2006	140 870	70,11	60 069	29,89	200 939	15 588	24,97	46 838	75,03	62 426
2009⁷²	141 295	70,09	60 286	29,91	201 581	15 640	25,00	46 927	75,00	62 567

Zdroj: ČSÚ

Poměrně malé zastoupení žen můžeme najít v Evropském parlamentu. V minulém volebním období zastupovalo Českou republiku z celkových 24 poslanců pět žen, tedy necelých 21 %. O pět let později

⁷¹ Analýza nízkého počtu žen v rozhodovacích funkcích. In: MPSV, http://www.mpsv.cz/files/clanky/961/02_zprava.pdf (25.2. 2009)

⁷² Aktuální složení k 12.2. 2009.

se jejich podíl ještě snížil na 18 %. Zvoleny byly pouze čtyři ženy z celkových 22 českých zástupců v Evropském parlamentu a to i přesto, že relativní podíl žen nominovaných do Evropského parlamentu oproti předchozím volbám narostl o tři procenta z 25 % na 28 %. Česká republika se tak pohybuje pod celkovým průměrem, který činí 34,55 %. S takto nízkým zastoupením českých europoslankyň se Česká republika ocitla na chvostu žebříčku zastoupení žen v porovnání s ostatními členskými zeměmi Evropské unie. Po Maltě obsadila Česká republika předposlední místo v počtu delegovaných žen do Evropského parlamentu. Příčinu tohoto stavu budeme hledat v následující kapitole.

Tabulka č. 6: Zastoupení žen v Evropském parlamentu

	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
2004	603	74,81	203	25,19	806	5	20,83	19	79,17	24
2009	509	71,89	199	28,11	708	4	18,18	18	81,82	22

Zdroj: ČSÚ

V krátkém přehledu jsme se přesvědčili o tom, že početně jsou ženy v České republice na všech úrovních samosprávy podrepresentovány, tzn., že jejich počet zdaleka nedosahuje genderové parity a to ani přesto, že většina historicko-kulturních, sociálně strukturních i institucionálních faktorů vytváří v české společnosti poměrně příznivé podmínky pro vzestup politické reprezentace žen.⁷³ Chceme-li najít důkazy tohoto tvrzení, musíme se podrobně zaměřit na politické strany a jejich genderovou politickou kulturu. Následující kapitola se zaměří na parlamentní politické strany a jejich individuální přístup k reprezentaci žen ve svých strukturách a zastupitelských sborech.

⁷³ HAVELKOVÁ, Hana: *Politická reprezentace žen v České republice*. In: *Hlasy žien. Aspekty ženskej politiky*. Bratislava 2002, s. 89.

3. 2. Ženy v politických stranách

Dle základních charakteristik hrají politické strany zásadní roli v agregaci zájmů jednotlivců a skupin. Na této úrovni dochází k vymezení stanovisek a preferencí a podstatnému ovlivnění vstupů do politického systému.⁷⁴ Politické strany jsou hlavními aktéry ovlivňující postup jednotlivců na vyšší úroveň (tzv. *gatekeepers*). Jsou hlavními aktéry politické mobilizace ve společnosti a veřejné politiky.⁷⁵ Jednotlivé politické strany se s ohledem na politickou reprezentaci žen liší v počtu a pořadí nominovaných žen na kandidátních listinách, tzn. ve způsobu selekce jednotlivých kandidátů. Tento proces je někdy nazýván „*utajenou zahradou nominace*“ („*secret garden of nomination*“), což poukazuje na fakt, že samotní voliči ví jen velmi málo o samotné selekci kandidátů a to, co jim je nakonec předloženo v podobě kandidátní listiny, již předem limituje jejich výběr.⁷⁶

Miki Caul zkoumá ve své studii čtyři základní kritéria zastoupení žen na příkladu konkrétních stran. Těmito kritérii jsou 1. organizační struktura strany, 2. její ideologie, 3. podíl stranicky aktivních žen a 4. stranická pravidla reprezentace.⁷⁷

V rámci organizace strany je důležitým prvkem centralizace a institucionalizace. Rozhodovací mechanismy a jasně daná pravidla zvyšují pravděpodobnost zastoupení žen. Strana s centrální kontrolou mechanismů má větší šanci prosadit v rámci strany pozitivní opatření. Jasně daná pravidla je těžké ovlivnit a zároveň jsou jasnější pro potenciální kandidáty, v tomto případě ženy.⁷⁸

Z ideologického hlediska mají strany různé důvody k zapojení žen do svých struktur. Z podstaty levicových ideologií je to sociální rovnost, pravicové strany považují ženy ve svých řadách více za představitelky tradičních rodinných hodnot. V současnosti ale dochází ke kopírování

⁷⁴ ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Úvod do současné politologie*. Praha 2007, s. 87.

⁷⁵ LOVENDUSKI, J.: *c.d.*, s. 56-57.

⁷⁶ DAHLERUP, Drude – FREIDENVALL, Lenita: *Electoral Gender Quota Systems and Their Implementation in Europe*. Evropský parlament, Brusel 2008, s. 17.

⁷⁷ CAUL, Miki: *Women's Representation in Parliament: The Role of Political Parties*. Party Politics, roč. 5, 1999, č. 1, s. 80-84. (SAGE Journals Online)

⁷⁸ V případě rozhodnutí o zavedení konkrétních opatření ošetřující zastoupení žen v orgánech či na kandidátkách strany může hrát vedení strany rozhodující roli. Příkladem je KSČM.

témat jednotlivými stranami. Ani pravicové strany se dnes nebrání propagaci témat, jako jsou např. udržitelný rozvoj či ochrana menšin. M. Caul ve své studii konstatuje, že strany, které nově vstoupily do politické arény, jsou ženám více otevřené. Na podporu tohoto argumentu uvádí, že v zájmu existence strany je lákat nové voliče a mezi nimi také ženy. Ty mohou být motivovány kandidátkami stran, které prosazují jim blízká témata. Tím, že nové strany nejsou zatíženy tradičními pravidly a jejich centrum není pevně ukotvené, je pro ženy jednodušší do strany vstoupit. Obecně je možné konstatovat, že ženy jsou více zastoupeny v levicových stranách a to i pokud se podíváme na spektrum českých parlamentních stran.

Důležitým faktorem vlivu žen na rozhodování ve straně je přítomnost ženské organizace, sdružení, zájmové skupiny apod. Samotnou existencí ženské složky vzrůstá moc žen ve straně a tím možnost ovlivnit výstupy strany v jejich prospěch. Organizovaný postup a společná artikulace zájmů zvyšují často tlak na vedení strany. Mj. jsou ženské složky v rámci strany často platformou pro získávání politických zkušeností a trénink političek do vyšších funkcí.

Stranická pravidla reprezentace jsou nejdůležitějším kritériem s největším dopadem na zastoupení žen ve straně. Přesto, že jsou to voliči, kdo rozhoduje o konečném složení zastupitelských sborů ve volbách, politické strany voličům předkládají kandidátní listiny s vybranými kandidáty. Pokud se na proces sestavování jednotlivých politických orgánů podíváme z této perspektivy, právě politické strany hrají v konečném složení zastupitelských sborů hlavní úlohu. Pravidla strany jak ovlivnit sestavování kandidátních listiny mohou být neformální v podobě doporučení, ale také přesně daná kvótami zakotvenými ve stanovách strany. Od 70. let minulého století, kdy se kvóty začaly uplatňovat, se počet stran zavádějících kvóty světově zvýšil. Český zákon o politických stranách blíže nedefinuje, jaké orgány a v jakém složení musí strana povinně ustavovat. České parlamentní politické strany většinou dodržují systém stranické struktury, který se horizontálně dělí na shromáždění členů a delegátů (sjezdy, kongresy), volené

exekutivní orgány (předsednictva, politická grémia, výkonné rady aj.) a kontrolní orgány (kontrolní či rozhodčí komise).⁷⁹ Jedinými dvěma českými parlamentními stranami, které se při utváření jednotlivých orgánů strany řídí kvótami danými stanovami, je Strana zelených (SZ) a ČSSD. Předsednictvo a Republiková rada SZ jsou voleny dle kvótního rozpisu. ČSSD uplatňuje 25% kvótu při volbě předsednictva strany, která zaručuje přítomnost alespoň jedné místopředsedkyně v rámci politického grémia.

Rozhodující roli stranických pravidel při výběru kandidátů potvrzuje i Hana Havelková, jedna z předních expertek na zastoupení žen v české politice. Příčinou politické podrepräsentace žen v České republice nejsou primárně sociálně-strukturní faktory, jakými jsou vzdělanost či míra zaměstnanosti ženské části populace. Hlavní důvody můžeme najít v institucionálních faktorech, kterými jsou především systém stranické struktury a zejména způsob rekrutování kandidátů.⁸⁰ Vyššímu zastoupení žen je nakloněn poměrný volební systém užívaný při volbách do Poslanecké sněmovny, Evropského parlamentu a do místních a krajských zastupitelstev. Sám o sobě ale není dostačující a v případě, že není doplněn o pozitivní opatření, jakými jsou např. kvóty, nejsou účinky proporčního volebního systému pro zastoupení žen téměř viditelné.

V situaci, kdy existuje zájem společnosti na vyšším politickém zastoupení žen, mají politické strany zásadní roli ve využití potenciálu, které mohou ženy nabídnout. Proto se v následujícím textu zaměřím právě na vývoj zastoupení žen v českých parlamentních politických stranách. Cílem této kapitoly bude zmapovat početní zastoupení žen v rámci stranické struktury a v zastupitelských sborech. Opomenut nebude ani celkový přístup jednotlivých stran k vyšší participaci žen a principu rovných příležitostí.

---

⁷⁹ VODIČKA, Karel – CABADA, Ladislav: *Politický systém České republiky*. Praha 2003, s. 212-213.

⁸⁰ HAVELKOVÁ, Hana: *Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989*. In: HAŠKOVÁ, Hana a kol. (eds.): *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha 2006, s. 31-32.

3. 2. 1. Občanská demokratická strana (ODS)

Po odlivu členů z ODS, který trval od poloviny 90. let 20. stol., se objem členské základny ODS od roku 2000 opět mírně navyšuje. Po největším propadu v roce 1998 se členská základna ODS zvětšila téměř dvojnásobně. Ke konci roku 2008 byl celkový počet osob v členské základně ODS 30 805 a z toho přibližně třetina žen (více než 10 100 členek).⁸¹ Relativní počet žen v členské základně ODS zůstává víceméně konstantní a to i přes rostoucí křivku celkového počtu členů. Z celkových 23 646 členů v roce 1997 bylo žen 7 926 (cca 33 %). Do konce roku 2008 se počet členů zvýšil o 7 159, ale poměr žen v ODS zůstal prakticky stejný. Ženy si v rámci členské základny ODS drží konstantně třetinové zastoupení a v porovnání s ostatními parlamentními stranami se ODS řadí v tomto ohledu na předposlední místo za ČSSD.

Pokud se podíváme na zastoupení žen v celostátních orgánech strany, ani zde nezaujímá ODS přední pozice hodnocení. V šestičlenném vedení ODS není momentálně žádná žena.⁸² V rámci Výkonné rady ODS, která mj. rozhoduje většinovým hlasováním o sestavení kandidátních listin z kandidátů navržených regionálními sdruženími, a je složena ze zástupců regionů a členů grémia, v současnosti figuruje pouze jedna žena. Z celkových 47 členů Výkonné rady ODS jsou tedy ženy zastoupeny jedním hlasem⁸³. V dalších celostátních orgánech strany – v *Kontrolní a revizní komisi ODS* a *Smírčím výboru ODS* – je více jak 20 % resp. 14 % žen. Potvrzuje se zde tedy pravidlo, které je aplikovatelné i na další parlamentní strany – s klesající organizační úrovní ODS zastoupení žen v orgánech strany stoupá.

Lídry jak poslaneckého, tak senátorského klubu za ODS jsou muži. V Poslanecké sněmovně je ODS zastoupena 81 poslanci, z toho je pouze devět žen (11,11 %) a podílem poslankyň se tak ODS řadí na poslední místo. V šestičlenném vedení poslaneckého klubu ODS je

---

⁸¹ Údaje poskytnuty Hlavní kanceláří ODS dne 24. 2. 2009.

⁸² Pozici místopředsedkyně strany zastávala v letech 2002-2006 Miroslava Němcová.

⁸³ Jedinou členkou Výkonné rady ODS je Aleksandra Udženija – předsedkyně oblastního sdružení Praha 2.

pouze jedna žena⁸⁴. Určitým plusem pro ODS je zastoupení dvou žen v nejvyšším vedení Poslanecké sněmovny na pozici místopředsedkyní⁸⁵. Jsou zároveň jedinými představitelkami ODS ve vedení Poslanecké sněmovny.

Pokud porovnáme zastoupení žen za ODS v Poslanecké sněmovně s jejich zastoupením v Senátu, senátorek je vzhledem k celkovému počtu zástupců v horní komoře Parlamentu ještě méně. Z celkových 33 senátorů tvoří ženy pouhých 9,1 %, což je nejméně ze všech stran zastoupených v Poslanecké sněmovně. Ve čtyřčlenného vedení senátorského klubu figuruje pouze jedna zástupkyně. Tento poměr Senát oproti Poslanecké sněmovně relativně převyšuje. Na vedení Senátu neparticipuje za ODS žádná žena ani jako místopředsedkyně. Historicky se však druhou a doposud jedinou předsedkyní Senátu stala právě senátorka za ODS Libuše Benešová, která zastávala tento post od roku 1998 do 2000.

I přesto, že dle údajů ČSÚ počet kandidátek na poslanecké křeslo stoupá, procento zvolených žen za ODS zůstává prakticky neměnné. Zatímco v roce 1996 se ucházelo o post v Poslanecké sněmovně přes 14 % žen ze všech kandidátů ODS, o deset let později to bylo již o 10 % více. K největšímu navýšení žen na kandidátních listinách ODS došlo v posledních volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006. Oproti předchozím volbám v roce 2002 došlo k nárůstu o téměř 6 %. Pokud se ale podíváme na celkové volební výsledky ODS, navýšení žen na kandidátkách ODS nezpůsobilo jejich následný nárůst v Poslanecké sněmovně. Hlavním důvodem je fakt, že ženy jsou umísťovány na zadní pozice kandidátních listin, tedy na nevolitelná místa. I přes užití poměrného volebního systému, který je reprezentaci žen obecně více nakloněn než systém většinový, nemají kandidátky vzhledem k nijak genderově neregulovanému sestavování kandidátních listin větší šanci na úspěch. Při bližším studiu kandidátek pro volby do PSP ČR v roce 2006 zjistíme, že ze 14 krajů se na prvním místě kandidátky žena

---

⁸⁴ Zdeňka Horníková.

⁸⁵ Lucie Talmanová a Miroslava Němcová.

objevila jen dvakrát a to v kraji Vysočina a v Královéhradeckém kraji. ODS nominovala celkem osm žen (z celkem 70 kandidátů) do pátého místa a 24 žen (z celkem 140 kandidátů) do desátého místa na kandidátce. Zatímco některé kraje nominovaly do první pětice i tři ženy (kraj Vysočina), v osmi ze 14 krajů se na prvních pěti místech ženy neobjevily vůbec⁸⁶.

I přes pomalu rostoucí počet žen zvolených do PSP ČR za ODS se, vzhledem k celkovému počtu zvolených poslanců/poslankyň za stranu, relativní počet nezvýšil. Relativní počet poslankyň za ODS zůstává od roku 1996 prakticky konstantní a pohybuje se od cca 10 % do cca 14 %. Pokud by měl odpovídat podíl žen v členské základně ODS nejen počtu žen ve strukturách strany, ale také v jednotlivých zastupitelských sborech, je možné konstatovat, že členky ODS jsou hluboce podrepresentovány. ODS si tak stabilně drží pozici strany uzavřené ženám.

Tabulka č. 7: Vývoj počtu kandidátek a poslankyň ODS do PSP ČR

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1996	256	85,90	42	14,10	298	7	10,29	61	89,71	68
1998	243	81,54	55	18,46	298	7	11,11	56	88,89	63
2002	280	81,63	63	18,37	343	8	13,79	50	86,21	58
2006	259	75,74	83	24,26	342	9	11,11	72	88,89	81

Zdroj: ČSÚ

To potvrzují i údaje týkající se ženského zastoupení ODS v Senátu. Pokud se podíváme na údaje týkající se voleb do Senátu PČR (dále jen Senát), lze v datech týkajících se počtu kandidátek ODS nalézt kolísající tendence. Zatímco v řádných senátních volbách v roce 2006 nominovala ODS nejvíce žen ze všech parlamentních stran, v roce 2008 nebyla na seznamu kandidátů ani jedna potenciální senátorka. Logicky proto nemohla být žádná žena také zvolena. Ze všech předešlých voleb bylo prozatím nejvíce žen nominováno v roce 2006 (26 %). Naopak nejméně ve zmíněných posledních volbách v roce 2008, kdy se seznam

⁸⁶ KAVKOVÁ SMIGGELS, Jana: *Ženy v politických stranách - ODS*. In: Fórum 50 %, http://www.padesatprocent.cz/?c_id=95&pre=1 (25.2. 2009)

kandidátů obešel bez ženské účasti. Ze 33 současných senátorů/senátorek za ODS jsou tři ženy. Jedna z nich (Daniela Filipiová) zastává též funkci místopředsedkyně senátorského klubu ODS. Senátorky ODS v současnosti tvoří 9,1 % z celkového počtu senátorů za ODS. Od prvních voleb v roce 1996 se tak počet zástupkyň ODS v Senátu snížil jak v absolutních, tak relativních hodnotách. Po prvních senátních volbách v roce 1996 se do horní komory parlamentu dostalo celkem 16 % žen ze všech zvolených kandidátů ODS. Dvoje následující volby v roce 1998 a 2000 vedly k prozatím nejvyššímu podílu žen za ODS v Senátu (18 %). Tento stav se ale do dalších voleb neudržel a v roce 2002 došlo k výrazném poklesu zastupitelek ODS v Senátu na 12 %.

Tabulka č. 8: Vývoj počtu kandidátek do Senátu PČR a zvolených senátorek (ODS)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1996	71	88,75	9	11,25	80	5	15,63	27	84,37	32
1998	25	92,59	2	7,41	27	1	11,11	8	88,89	9
2000	22	81,48	5	18,52	27	2	25,00	6	75,00	8
2002	23	88,46	3	11,54	26	0	0	9	100	9
2004	23	85,19	4	14,81	27	1	5,56	17	94,44	18
2006	20	74,07	7	25,93	27	2	14,29	12	85,71	14
2008	27	100	0	0	27	0	0	3	100	3

Zdroj: ČSÚ

Tabulka č. 9: Celkový počet senátorek za ODS

	Ženy		Muži		Celkem
	abs.	%	abs.	%	
1996	5	16	27	84	32
1998	5	18	23	82	28
2000	4	18	18	82	22
2002	3	12	22	88	25
2004	3	9	32	91	35
2006	3	8	36	92	39
2008	3	9	30	91	33

Zdroj: Senát PČR

Jak se ukázalo ve třech doposud konaných krajských volbách, procento žen nominovaných na kandidátní listiny ODS v krajských

volbách je poměrně stabilní. Proběhnuvší troje krajské volby potvrdily, že ODS není příliš nakloněna vyššímu zastoupení žen ve svých řadách a jejich zvolení tak nechává na volné ruce volebního trhu. Počet kandidátek ODS na volebních listinách ani v jedné krajských volbách nepřekročil 20% hranici. Nejvíce se jí přiblížil v roce 2008, kdy oproti předchozím volbám vzrostlo zastoupení žen na kandidátkách ODS o cca 2 %. Počet kandidátek má tedy mírně rostoucí tendenci. To však není možné říci o celkovém zastoupení žen za ODS v krajských zastupitelstvech. V roce 2004 počet zvolených žen stoupl, aby mohl za čtyři roky opět klesnout na téměř tu samou úroveň jako v roce 2000.

V poslední konaných volbách do krajských zastupitelstev v roce 2008 kandidátky za ODS získaly 21 křesel z celkových 180. Počet zastupitelek za ODS se tak snížil oproti předešlým volbám (2004) o téměř čtyři procentní body a to i přesto, že relativní počet kandidátek vzrostl ze 17 % v roce 2004 na necelých 20 %.

Nejvíce žen za ODS bylo nominováno v Moravskoslezském kraji (29 %) a Ústeckém kraji (27 %). Mezi prvním deseti nominovanými na kandidátkách ODS bylo 17 žen (13 %). Ve Zlínském a Ústeckém kraji se v první desítce nominovaných neobjevila žádná žena. Naopak v Moravskoslezském, Jihomoravském a Pardubickém byly v první desítce nominovány tři ženy. V poslední zmiňovaném kraji kandidátky vstupovaly do voleb dokonce ze třetího, čtvrtého a pátého místa.

Relativně největší počet zastupitelek za ODS je po posledních volbách do krajských zastupitelstev v Pardubickém a Jihomoravském kraji. Z jedenácti zastupitelů ODS v těchto krajích jsou tři ženy (27,27 %). Ve Zlínském jako jediném ze 14 krajů není mezi zastupiteli za ODS ani jedna žena.

Tabulka č. 10: Vývoj počtu kandidátek do krajských zastupitelstev a zvolených zastupitelek (ODS)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
2000	609	82,85	126	17,15	735	21	11,35	164	88,65	185
2004	601	82,67	126	17,33	727	45	15,47	246	84,53	291
2008	592	80,44	144	19,56	736	21	11,66	159	88,34	180

Zdroj: ČSU

Tabulka č. 11: Ženy v zastupitelstvech jednotlivých krajů (ODS)

Kraj	Počet zastupitelek	Celkem zastupitelů za ODS	%
Pardubický	3	11	27,27
Jihomoravský	3	11	27,27
Moravskoslezský	3	18	16,67
Jihočeský	3	19	15,79
Plzeňský	3	19	15,79
Karlovarský	1	9	11,11
Vysočina	1	11	9,09
Liberecký	1	12	8,33
Středočeský	2	25	8
Ústecký	1	13	7,69
Královéhradecký	1	13	7,69
Olomoucký	1	13	7,69
Zlínský	0	11	0

Zdroj: ČSÚ

Nejvyššího zastoupení žen mezi svými zástupci dosahuje ODS na komunální úrovni. U voleb do obecních zastupitelstev můžeme v případě této strany sledovat nejen absolutní, ale také relativní nárůst jak kandidátek, tak zvolených zastupitelek strany. Od prvních komunálních voleb v roce 1994 procento nominovaných kandidátek mírně stoupá a od té doby se počet kandidátek ODS navýšil o více jak pět procentních bodů. V posledních komunálních volbách dosáhl nejvyššího počtu 27 %, což je vůbec nejvyšší procento žen na kandidátních listinách ODS, kterého kdy bylo celkově dosaženo ve všech dosavadních, nejen komunálních volbách. S narůstajícím počtem žen na kandidátkách stoupá také jejich úspěšnost. Od roku 1994 výsledné zastoupení žen v komunální politice pravidelně roste o 0,5 – 2%. V současnosti jsou ženy v obecních zastupitelstvech zastoupeny necelými 24 %.

V porovnání s ostatními stranami však kandidátky ODS vykazují stále nejnižší zastoupení žen. Co se týče umístění žen na kandidátkách, politoložka Jana Smiggels Kavková (Fórum 50 %) provedla srovnání 24 kandidátních listin ODS ve statutárních městech. Kromě konstatování, že ODS patří na poslední místo v hodnocení pozice žen na kandidátních listinách do obecních voleb 2006, zjistila, že ve čtyřech případech se mezi prvními deseti nominovanými ženami neobjevily vůbec a to včetně

Prahy a Brna. Naopak oproti roku 2002 se na prvním místě kandidátek ocitly tři ženy (z 23), v roce 2002 to nebyla žádná.⁸⁷

Na tomto místě je důležité zdůraznit fakt, že v zastoupení žen na jednotlivých úrovních místní samosprávy existují velké rozdíly. Obecně je možné konstatovat, že s rostoucí úrovní zastoupení žen klesá. Zatímco v obcích dosahuje počet žen téměř čtvrtiny všech zastupitelů, ve velkých městech je jejich zastoupení o 10 % nižší a vůbec nejnižší zastoupení žen nalezneme v pražském zastupitelstvu – pouhých 14 %.

Tabulka č. 12: zastoupení žen dle úrovně místní samosprávy (ODS)

Obce (%)	Města (%)	Statutární města (%)	Praha (%)	Celkem (%)
24,96	22,24	16,57	14,29	23,67

Zdroj: ČSÚ

Tabulka č. 13: Vývoj počtu kandidátek a zvolených zastupitelek - volby do obecních zastupitelstev (ODS)⁸⁸

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1994	13 765	78,17	3 845	21,83	17 610	1 387	19,03	5 902	80,97	7 289
1998	13 028	74,45	4 471	25,55	17 499	1 208	21,20	4 489	78,80	5 697
2002	13 520	73,63	4 842	26,37	18 362	1 253	21,87	4 476	78,13	5 729
2006	15 448	72,79	5 775	27,21	21 223	1 665	23,67	5 368	76,33	7 033

Zdroj: ČSÚ

Po celkově druhých volbách do Evropského parlamentu konaných na území České republiky je již možné u jednotlivých stran vysledovat určitý vývoj v počtu nominovaných a zvolených žen. Jak v roce 2004, tak i o pět let později byly na kandidátních listinách ODS nominovány čtyři ženy. Vzhledem k celkovému snížení kandidátů v roce 2009, jenž bylo dáno poklesem křesel určených pro české europoslance, se relativní podíl nominovaných kandidátek nepatrně navýšil. Počet žen nominovaných za ODS do Evropského parlamentu dosahuje velmi nízkého procenta – pouhých 12,5 % resp. 13,8 % v roce 2009, což je nejméně ze všech parlamentních stran. Ve volbách do Evropského

⁸⁷ KAVKOVÁ SMIGGELS, Jana: *Ženy v politických stranách - ODS*. In: Fórum 50 %, http://www.padesatprocent.cz/?c_id=95&pre=1 (25.2. 2009)

⁸⁸ Data v tabulkách týkajících se voleb do obecních zastupitelstev vycházejí z výsledků řádných voleb. V některých obcích byly během funkčního období vyhlášeny nové volby, ty však neměly zásadní dopad na celkové složení kandidátních listin a zastupitelů.

parlamentu v roce 2004 se z celkových 32 kandidátů za ODS prosadila pouze jedna žena⁸⁹, která kandidovala z pátého místa. Ostatní tři neuspěly vzhledem k tomu, že byly nasazeny z 13., 18. a 26. pozice na kandidátce. V roce 2009 uspěla taktéž pouze jedna žena⁹⁰. Ta kandidovala z deváté pozice na kandidátce, tři další figurovaly na 14., 23. a 29. místě, prakticky nevolitelných pozicích. Genderové složení europoslanců za ODS tak i po volbách v roce 2009 zůstává stejné jako v předchozím volebním období.

Tabulka č. 14: Počet kandidátek ve volbách do EP a zvolených europoslankyň za ODS (v závorce uvedeno pořadí na kandidátní listině)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
2004	28	87,50	4 (5., 13., 18., 26.)	12,50	32	1	11,11	8	88,89	9
2009	25	86,21	4 (9., 14., 23., 29.)	13,79	29	1	11,11	8	88,89	9

Zdroj: ČSÚ

Dle celkového počtu žen v řadách ODS je možné říci, že opatření, která by navýšila jejich počet na jednotlivých úrovních, nejsou prioritou ODS a to ani přesto, že zastoupení občanských demokratek nedosahuje ani na jedné z úrovní podílu žen v členské základně. Genderová problematika a zařazení tématu rovných příležitostí na program strany nejsou pro ODS klíčovým úkolem. Členky i členové strany jsou v názorech týkajících se spravedlivějšího rozdělení křesel v rozhodovacích funkcích dle pohlaví víceméně jednotní. Jakákoli pozitivní opatření v podobě kvót vnímají za nespravedlivé a poukazují na individuální schopnosti každého jedince prosadit se.⁹¹ Tento „hobbesovský“ přístup je prosazován bez ohledu na pohlaví zástupců ODS. Např. bývalá předsedkyně Senátu a členka ODS Libuše Benešová

⁸⁹ Nina Škottová

⁹⁰ Andrea Češková

⁹¹ Předseda ODS Miroslav Topolánek se v roce 2006 vyjádřil kategoricky proti kvótám.

Už i muži začali slibovat kvóty pro ženy v politice. In: IDnes.cz, http://zpravy.idnes.cz/domaci.asp?r=domaci&c=A060313_092153_domaci_mr (1. 3. 2009)

přiznává, že malý počet žen v politice je chybou, ale zároveň odmítá vytváření umělého prostředí pro ženy, které by umožnilo jejich vstup do politiky.⁹² Celkový postoj ODS dokazuje i to, že v rámci ODS nebyla nikdy samostatně vyčleněna ženská frakce či klub.

Přístup jednotlivých stran k zastoupení žen v politice se dlouhodobě projevuje také v hodnocení o.s. Fórum 50 % v soutěži nazvané „*Strana otevřená ženám*“. Dle předem daných kritérií⁹³, která hodnotí odborná komise, je vytvořen žebříček stran. Od roku 2006, kdy soutěž vznikla, se ODS umísťuje pravidelně na posledním místě z hodnocených stran. Hlavními uváděnými důvody jsou především ignorance tématu rovných příležitostí a ideologické odmítání genderového rozdělování. V neposlední řadě je to také nízké zastoupení žen na kandidátkách, jež ODS nepovažuje za dopad genderové nerovnosti.⁹⁴

---

⁹² V podobném duchu se vyjadřuje také Dagmar Nohýnková, členka zastupitelstva Středočeského kraje za ODS: „*Říkám dopředu, že nejsem zastáncem kvót, to určitě ne*“ či poslankyně Jana Rybínová: „*Kvóty jsou v rozporu s principem svobodné soutěže, který musí být i na tomto poli respektován*“. Lucie Talmanová, místopředsedkyně Poslanecké sněmovny, ke kvótám: „*Zavedením kvót by se postavení žen v politice, dle mého názoru, ještě ztížilo. Staly bychom se pouze vynuceným, tedy přirozeně "nechtěným" prvkem.*“

KOTIŠOVÁ, Miluš: *Čekání na ženský samet. Třináct a jeden politický rozhovor s českými ženami*. Praha 2006, s. 28, 206.

CERQUIEIROVÁ, Andrea: *Českou republikou obchází strašidlo kvót*. In: GITA, <http://www.ta-gita.cz/jine-psani/ceskou-republikou-obchazi-strasidlo-kvot/> (3. 3. 2009)

Lucie Talmanová: *Kvóty více ublíží, než pomohou*. In: www.LadyWeb.cz, http://ov.ihned.cz/c3-20675400-l00000_d-lucie-talmanova-kvoty-vice-ublizi-nez-pomohou (12. 6. 2009)

⁹³ Procento žen v členské základně strany, procento žen na kandidátních listinách do parlamentních voleb, procento žen na prvních třech volitelných místech kandidátních listin, zakotvení prosazování genderové rovnosti ve volebním programu (např. sladění pracovního a rodinného života, násilí na ženách, genderově senzitivní vzdělávání, boj s dvojitou diskriminací, aktivní politika zaměstnanosti atd.), žena na místě předsedkyně strany, na místě místopředsedkyně strany, existence vnitřní politiky rovných příležitostí (např. vnitrostranické kvóty, ženská frakce v rámci strany, přístup strany k otázce rovných příležitostí obecně atd.).

⁹⁴ Strana otevřená ženám 2006, 2007, 2008. In: Fórum 50 %, http://www.padesatprocent.cz/?c_id=354 (27.2. 2009)

3. 2. 2. Česká strana sociálně demokratická (ČSSD)

ČSSD má v současnosti mezi parlamentními stranami nejnižší zastoupení žen v členské základně. K 31. 12. 2006 měla ČSSD 17 714 členů z toho bylo 5 299 žen (31 %).⁹⁵ Dalo by se očekávat, že zastoupení žen v celostátních orgánech strany se bude přibližovat tomuto poměru. Ve skutečnosti ale není v nejužším vedení ČSSD (osmičlenné politické grémium) momentálně žádná žena a to i přesto, že dle stanov strany musí být v příslušných orgánech ženy zastoupeny min. 25 %.⁹⁶ Dle dostupných dat ani v ostatních orgánech strany nefiguruje mnoho žen. Tak např. v *Ústřední odborné komisi* nenajdeme žádnou ženu. Minimální zastoupení žen v předsednictvu ČSSD je zajištěno účastí předsedkyně Sociálně demokratických žen (SDŽ). Jak senátorskému, tak poslaneckému klubu předsedají muži. V osmičlenném předsednictvu poslaneckého klubu ČSSD zasedá pouze jedna žena⁹⁷. V roce 2006, kdy se ČSSD dostala do opozice, byla předsedou ČSSD Jiřím Paroubkem zformována tzv. *Stínová vláda ČSSD*. Z celkových 16 členů této vlády byly na post ministryň nominovány pouze dvě ženy – na post ministryně spravedlnosti a ministryně pro ženu a rodinu.⁹⁸

Zatímco u ODS bylo zastoupení žen v Senátu nižší než v Poslanecké sněmovně, ČSSD vykazuje opačný trend. V Senátu jsou ženy za ČSSD momentálně zastoupeny 26 % a v Poslanecké sněmovně 19,7 %. Poslanecký klub ČSSD v současnosti čítá 71 členů, z toho 14 žen. Oproti oficiálním výsledkům voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2006 celkový počet poslankyň za ČSSD narostl o pět žen. Důvodem byly vnitrostranické spory, které vyvrcholily odchodem několika poslanců a jejich nahrazením ve prospěch ženského zastoupení. Pokud bychom se ale měli řídit pouze výsledky voleb, ne aktuálním stavem, lze konstatovat,

---

⁹⁵ *Otevřená. Moderní. Sebevědomá* (Sjezdové materiály XXXIV. Sjezdu ČSSD/23.-25. března 2007 Brno). In: <http://cssd.cz/dokumenty/sjezdove-dokumenty/s10565/>, s. 34 (26. 6. 2009)

⁹⁶ Tento stav je výsledkem celostátního sjezdu ČSSD v únoru 2009. Přesto, že se o post ucházelo sedm kandidátek, do dalšího kola se podařilo dostat pouze dvěma. Ani jedna však nezískala potřebnou většinu hlasů. Zvolení místopředsedkyně ČSSD tak zůstává nevyřešeným problémem. Toho by se měl dle konečného rozhodnutí ujmout ústřední výkonný výbor strany a chybějící místopředsedkyni strany zvolit.

⁹⁷ Hana Orgoníková

⁹⁸ Marie Benešová resp. Anna Čurdová.

že procento zvolených žen do Poslanecké sněmovny za ČSSD mírně klesá. Největšího úspěchu bylo dosaženo v roce 1996. Tehdy se z celkových kandidátů dostalo do Poslanecké sněmovny 18 % žen. Od té doby se jejich zastoupení snižuje. To ale nekoresponduje s tím, že procento nominovaných žen na kandidátních listinách pro volby do Poslanecké sněmovny naopak stoupá. Od roku 1996 se procento žen na kandidátních listinách navýšilo o téměř 10 %, celkový výsledek voleb to však neovlivnilo. Příčinu tohoto stavu můžeme najít ve způsobu sestavování kandidátních listin, který nebere v potaz genderové hledisko.

V rámci kandidátních listin byla v posledních volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006 přerušena vzestupná tendence a poměr kandidátek se oproti roku 2002 snížil o zhruba dva procentní body. Z celkového počtu nominovaných bylo 23,17 % žen. I přes programové prohlášení ČSSD týkající se rovnosti příležitostí a zvýšení zastoupení žen ve vrcholných pozicích ve státní správě zůstává počet žen zastupujících ČSSD v Poslanecké sněmovně dlouhodobě poměrně nízký a od voleb v roce 1996 výrazně klesl. Stanovy strany nijak neupravují zastoupení žen na kandidátkách ani jejich pořadí. Tzn. že ženy jsou většinou nominovány na nevolitelných pozicích. Ze čtrnácti kandidátních listin v roce 2006 vedla kandidátku žena jen v jednom případě – v Královehradeckém kraji, což bylo nejméně z parlamentních stran. Na prvních pěti místech kandidovalo celkem 13 žen (z celkových 70) a v první desítce 29 (z celkových 140). Nejvíce žen v první desítce se objevilo v Královehradeckém a Pardubickém kraji. Pouze jednu kandidátku nominovalo do první desítky celkem šest krajů⁹⁹.

---

⁹⁹ Vysočina, Moravskoslezský, Zlínský, Jihomoravský, Plzeňský a Karlovarský kraj. KAVKOVÁ SMIGGELS, Jana: *Analýza kandidátních listin pro volby do PSP ČR 2006 z hlediska zastoupení žen a mužů*. In: Fórum 50 %, <http://www.padesatprocent.cz/docs/analiza-kand-listin.pdf> (25.2. 2009)

Tabulka č. 15: Vývoj počtu kandidátek a poslankyň ČSSD do PSP ČR

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1996	254	85,81	42	14,19	296	11	18,04	51	81,96	61
1998	246	83,10	50	16,90	296	11	14,87	63	85,13	74
2002	256	74,85	86	25,15	342	10	14,29	60	85,71	70
2006	262	76,83	79	23,17	341	9	12,16	65	87,84	74

Zdroj: ČSÚ

Z celkového počtu 23 senátorů/senátorek ČSSD zastává tuto funkci v současnosti šest žen, tedy 26 %. Od roku 1996 tak došlo k několikanásobnému navýšení senátorek za ČSSD a to konkrétně o 22 %. Jedna ze senátorek (Božena Sekaninová) zastává též funkci první místopředsedkyně senátorského klubu ČSSD a další členka ČSSD stanula na postu první místopředsedkyně Senátu (Alena Gajdůšková).

Stejně jako ODS, ani ČSSD nevykazuje konstantní data týkající se počtu kandidujících žen do Senátu. Nejméně žen bylo zastoupeno na kandidátních listinách v roce 1998 a 2000 – necelá 4 % (jedna žena z 27 nominovaných). V následujících volbách v roce 2002 bylo naopak nominováno 23 % žen, což je prozatím maximum. Z 26 kandidátů a kandidátek do Senátu to bylo šest žen (23 %). V posledních volbách do Senátu kandidovaly ženy za ČSSD v pěti volebních obvodech ze 22, tedy v necelých 19 %. Z pěti parlamentních stran tak ČSSD skončila uprostřed na třetím místě za KSČM a SZ. Oproti předchozím volbám došlo v rámci zastoupení žen k relativnímu poklesu.

Přesto, že v posledních volbách se do Senátu za ČSSD dostalo absolutně nejvíce žen od roku 1994, v poměru k celkovému výsledku ČSSD to bylo méně než v roce 2006. Z 23 zvolených senátorů byly čtyři ženy (17,4 %). V letech 1998, 2000 a 2004 se na výsledné listině ČSSD neobjevila ani jedna žena.

V současnosti můžeme v Senátu najít absolutně nejvyšší počet senátorek za ČSSD od roku 1996. Zatímco absolutní počet senátorek za ČSSD byl od roku 1996 do roku 2004 konstantní, relativní počet se navýšil o 14 % z důvodu klesajícího počtu všech zástupců ČSSD

v Senátu. S 26% zastoupením žen je ČSSD za KSČM stranou s druhým nejvyšším zastoupením žen v Senátu.

Tabulka č. 16: Vývoj počtu kandidátek do Senátu PČR a zvolených senátorek (ČSSD)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1996	74	93,67	5	6,33	79	1	4,00	24	96,00	25
1998	26	96,30	1	3,70	27	0	0,00	3	100,00	3
2000	26	96,30	1	3,70	27	0	0,00	1	100,00	1
2002	20	76,92	6	23,08	26	1	14,29	6	85,71	7
2004	23	85,19	4	14,81	27	0	0,00	0	0,00	0
2006	21	77,78	6	22,22	27	2	33,33	4	66,67	6
2008	22	81,48	5	18,52	27	4	17,39	19	82,61	23

Zdroj: ČSÚ

Tabulka č. 17: Celkový počet senátorek za ČSSD

	Ženy		Muži		Celkem
	abs.	%	abs.	%	
1996	1	4	24	96	25
1998	1	5	21	95	22
2000	1	7	13	93	14
2002	1	10	9	90	10
2004	1	17	5	83	6
2006	2	18	9	82	11
2008	6	26	18	78	23

Zdroj: Senát PČR

Poslední krajské volby dopadly co do počtu krajských zastupitelek za ČSSD doposud nejlépe. Oproti dvěma předchozím volbám se navýšil počet kandidátek na téměř třetinu z celkového počtu kandidátů ČSSD (27 %). V prvních krajských volbách v roce 2000 jsme na kandidátních listinách ČSSD mohli najít necelých 19 % žen. O čtyři roky později se tento počet navýšil o cca 2 % a k nejvyššímu nárůstu došlo ve volbách v roce 2008, zmiňovaných 27 %. Výrazně také narostlo procento zvolených žen. V roce 2000 to bylo pouhých 15 zastupitelkyň za ČSSD z celkových 111 (13,5 %), v roce 2008 již 55, což je téměř 20 %

z celkového počtu zvolených krajských zastupitelů ČSSD. Velkým úspěchem je zvolení dvou hejťmanek v Plzeňském a Ústeckém kraji¹⁰⁰.

Tabulka č. 18: Vývoj počtu kandidátek do krajských zastupitelstev a zvolených zastupitelek (ČSSD)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
2000	591	81,29	136	18,71	727	15	13,51	96	86,49	111
2004	579	79,64	148	20,36	727	13	12,38	92	87,62	105
2008	531	72,93	197	27,07	728	55	19,65	225	80,35	280

Zdroj: ČSÚ

V první desítce na jednotlivých kandidátních listinách vstupovalo do voleb celkem 25 žen za ČSSD. Z toho jedna jako lídryně kandidátky Plzeňského kraje, tedy na první pozici. Nejvíce žen mezi prvními deseti kandidovalo v Jihočeském a Zlínském kraji (celkem čtyři). Naopak v kraji Libereckém se do první desítky nevešla ani jedna žena.

Relativně nejvíce žen reprezentujících ČSSD v krajském zastupitelstvu má momentálně Zlínský kraj, téměř 40 %. Na druhém konci v počtu zastupitelek ČSSD je kraj Jihočeský.

Tabulka č. 19: Ženy v zastupitelstvech jednotlivých krajů po volbách v roce 2008 (ČSSD)

Kraj	Počet zastupitelek	Celkem zastupitelů za ČSSD	%
Zlínský	7	18	38,89
Středočeský	8	26	30,76
Moravskoslezský	8	31	25,80
Ústecký	5	22	22,74
Jihomoravský	5	26	19,23
Vysočina	4	21	19,05
Olomoucký	5	27	18,51
Jihočeský	4	22	18,18
Pardubický	3	19	15,79
Plzeňský	3	19	15,79
Karlovarský	2	16	12,50
Královéhradecký	1	18	5,56
Liberecký	0	15	0,00

Zdroj: ČSÚ

¹⁰⁰ Milada Emmerová resp. Jana Vaňhová

Od roku 1994 se relativní počet kandidátek ČSSD do obecních zastupitelstev mírně navyšuje a to pravidelně o dvě až tři procenta. Stejně tak se navyšuje i poměr žen v celkové reprezentaci zastupitelek ČSSD. V prvních volbách do obecních zastupitelstev v roce 1994 figurovalo na kandidátních listinách ČSSD více jak 20 % žen. Do roku 2006 se jejich zastoupení zvýšilo a poslední volby v roce 1996 vykázaly téměř 30% zastoupení nominovaných žen za ČSSD. Pokud se podíváme na podíl zvolených zastupitelek za ČSSD, v roce 1994 tvořily 18 % z celkového počtu. Během dvanácti let došlo k navýšení o více jak 7 %, v současnosti tedy reprezentují ženy více jak čtvrtinu všech zastupitelů/zastupitelek ČSSD.

Také druhá nejsilnější parlamentní strana má nejvyšší zastoupení žen na úrovni komunální. Průměrné zastoupení žen ČSSD v komunální politice je přes 25 %, opět zde ale existují velké meziúrovňové rozdíly, přibližně stejné jako u ODS. Nejvyšší zastoupení žen za ČSSD najdeme v obcích (27 %), o něco nižší je poměr žen mezi zastupiteli měst (24 %), dále statutárních měst (20 %) a nejnižší zastoupení je v pražském zastupitelstvu (17 %).

Tabulka č. 20: Zastoupení žen dle úrovně místní samosprávy (ČSSD)

Obce (%)	Města (%)	Statutární města (%)	Praha (%)	Celkem (%)
27,33	23,64	20,44	16,67	25,38

Zdroj: ČSÚ (aktuální složení k 27.2. 2009)

Ve třech z 23 statutárních měst kandidovala v komunálních volbách v roce 2006 z první pozice za ČSSD žena (13 %). Do desátého místa se na kandidátkách ČSSD ocitlo 43 žen (18,7 %), což je o přibližně dva procentní body méně než v předchozích volbách.¹⁰¹

¹⁰¹ KAVKOVÁ SMIGGELS, Jana: Ženy v politických stranách - ČSSD. In: Fórum 50 %, http://www.padesatprocent.cz/?c_id=98&pre=1 (25.2. 2009)

Tabulka č. 21: Vývoj počtu kandidátek a zvolených zastupitelek - volby do obecních zastupitelstev (ČSSD)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1994	5 892	78,84	1 581	21,16	7 473	293	18,00	1 335	82,00	1 628
1998	12 295	75,59	3 970	24,41	16 265	890	20,94	3 360	79,06	4 250
2002	13 891	72,38	5 300	27,62	19 191	1 100	23,57	3 566	76,43	4 666
2006	13 078	70,37	5 506	29,63	18 584	1 100	25,39	3 232	74,61	4 332

Zdroj: ČSÚ

Po prvních volbách do Evropského parlamentu v roce 2004 byla ČSSD jednou ze dvou stran, jež neměla mezi europoslanci ženské zastoupení. Ze 32 nominovaných kandidátů tvořily ženy necelých 19 %. Vzhledem k nízkému volebnímu úspěchu se tři ženy¹⁰² nominované z šestého, sedmého a desátého místa do Evropského parlamentu neprobojovaly. V nedávno proběhnutých eurovolbách (2009) se poměr kandidátek mírně navýšil na 21,4 %. V první desítce ženy figurovaly na pátém a sedmém místě kandidátní listiny, čtyři další se na volitelná místa nedostaly. Nakonec uspěly obě kandidátky¹⁰³ v první desítce na kandidátních listinách z celkových sedmi zvolených europoslanců, což je necelých 28 % celkového počtu. Historicky jsou to tedy první dvě ženy, které budou v Evropském parlamentu ČSSD reprezentovat.

Tabulka č. 22: Počet kandidátek ve volbách do EP a zvolených europoslankyň (ČSSD)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
2004	26	81,24	6 (6., 7., 10.)	18,76	32	0	0,00	2	100,00	2
2009	22	78,57	6 (5., 7.)	21,43	28	2	28,57	5	71,43	7

(V závorce je uvedeno pořadí kandidátek v první desítce nominovaných)

Zdroj: ČSÚ

ČSSD je jednou ze dvou parlamentních stran, které mají ve svých stanovách zakotveno pravidlo minimálního zastoupení žen v orgánech

¹⁰² Sehnalová Olga, Čurdová Anna, Nováková Eva

¹⁰³ Brzobohatá Zuzana, Sehnalová Olga

strany. Dle společných zásad, musí být *při volbě členů orgánů ČSSD navrhováni kandidáti tak, aby se členy těchto orgánů staly i ženy, senioři a mladí členové ČSSD do 30 let věku z obvodu působnosti těchto orgánů, pokud stav členské základny toto umožňuje.*¹⁰⁴ Volební řád strany nařizuje alespoň 25% zastoupení žen v rámci celkového počtu delegátů a mezi členy stanovených orgánů. Kvóta zaručuje, aby do předsednictva strany na všech úrovních byla dosazena alespoň jedna žena. Tato kvóta se ale nevztahuje na kandidátní listiny ani na zastoupení ve vládě, má tedy spíše pragmatický charakter a reálný dopad na zvýšení žen v zastupitelských sborech prakticky postrádá.

Z rétoriky představitelů strany nevyplyvá zásadní nechuť k zavedení takovýchto kvót. Pokud bychom se měli řídit výrokem předsedy ČSSD Jiřího Paroubka z roku 2006, výhledově je zavedení pozitivních opatření v rámci strany možné.¹⁰⁵ V rámci rezoluce schválené sjezdem strany v roce 2007 bylo přijato prohlášení za rovné příležitosti.¹⁰⁶ K možnému zavedení kvót se J. Paroubek vyjádřil také v *Písemné zprávě předsedy ČSSD k XXXV. sjezdu ČSSD v roce 2009*: *“Na minulém sjezdu jsme neschválili výraznější zvýhodnění žen na volitelných místech našich kandidátek. Stojí za úvahu, zda bychom neměli o tomto opatření začít znovu diskutovat a pokusit se nalézt většinový konsensus. Jsem přesvědčen, že by šlo o významný a pozitivní signál do společnosti vedoucí k udržení a dalšímu posílení naší současné velké voličské podpory v ženské části populace a v nových středních vrstvách orientovaných na postmateriální liberální hodnoty.”*¹⁰⁷ Prozatím ale závazná stranická diskuze na toto téma zahájena nebyla. Sjezdové dokumenty a volební programy v pravidelných intervalech kopírují

¹⁰⁴ Stanovy ČSSD (Společné zásady - část 5.). In: ČSSD, <http://www.cssd.cz/o-nas/Stanovy-CSSD/a14994.html> (27.2. 2009)

¹⁰⁵ „Dříve jsem měl s kvótami také velký problém, ale teď si myslím, že ve výhledu nějakých pěti či sedmi let by mohly být přijaty.“

Už i muži začali slibovat kvóty pro ženy v politice. In: IDnes.cz, http://zpravy.idnes.cz/domaci.asp?r=domaci&c=A060313_092153_domaci_mr (1. 3. 2009)

¹⁰⁶ „Realizace politiky rovnosti příležitostí pro všechny je naší prioritou. Prioritou, kterou budeme prosazovat a hájit na všech úrovních společenského a politického života.“ Rezoluce schválené XXXIV. sjezdem ČSSD. In: ČSSD, <http://cssd.cz/dokumenty/sjezdove-dokumenty/s10565/s11233/> (12. 6. 2009)

¹⁰⁷ Písemná zpráva předsedy ČSSD k XXXV. sjezdu ČSSD. In: ČSSD, <http://cssd.cz/a21602.html> (12. 6. 2009)

obecné úvahy představitelů ČSSD o nutnosti většího zastoupení žen ve strukturách strany a v politice obecně, žádné praktické kroky však prozatím učiněny nebyly. Vzorem pro ČSSD může být německá sociálně demokratická strana SPD (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*). Zastoupení žen je v SPD upraveno 40% kvótami v orgánech strany i na volitelných místech na kandidátních listinách. V programu pro nadcházející volby do německého parlamentu je dokonce navržena 40% kvóta pro ženy v dozorčích radách.

Téma rovných příležitostí s konkrétní zmínkou o nutnosti vyššího zastoupení žen ve veřejném životě ČSSD poprvé zasadila do svého programu v roce 2000 (tehdy se konaly senátní a krajské volby). Volební program s názvem *Společně s Vámi pro lepší budoucnost* obsahoval kapitolu *Žena, rodina a mládež*. Obsahem této části programu bylo mj. prohlášení, že ČSSD bude usilovat nejen o to, aby ženy měly nejen právně, ale také skutečně stejné příležitosti na trhu práce, v rodině i v politice.¹⁰⁸ Od té doby se na programech ČSSD tato tematika pravidelně zmiňuje, ne však v konkrétních obrysech a krocích. Volební program z roku 2002 - *Člověk na prvním místě* – obsahoval pouze zmínku o nutnosti zlepšení celkového postavení žen z hlediska rovnosti a zastoupení. Také o čtyři roky později se toto prohlášení výrazně nezdůraznilo. ČSSD se ve svém programu *Jistoty a prosperita* přihlásila k Masarykovým principům rovnosti příležitostí pro muže a ženy a rozhodla se i nadále *podporovat koncept rovných příležitostí za účelem plného využití pracovního potenciálu žen*.¹⁰⁹ V aktuálním programu ČSSD pro volby do Evropského parlamentu v roce 2009 strana odkazovala na Evropský sociální model jako na záruku sociálních jistot. K fungování tohoto modelu je dle strany nezbytná rovnost, proto ČSSD ve svém programu naléhá na vyřešení skutečné rovnosti mužů a žen, jež je nutná ve společenském i politickém životě. Tím se ČSSD hlásí k *Manifestu Evropské strany sociálně demokratické*. Jedním z jeho hlavních bodů je

---

¹⁰⁸ *Společně s Vámi pro lepší budoucnost – volební program 2000*. In: ČSSD, <http://cssd.cz/dokumenty/archiv/volebni-programy> (12. 6. 2009)

¹⁰⁹ „*Jistoty a prosperita*“ - volební program ČSSD 2006. In: ČSSD, <http://www.cssd.cz/nas-program/volebni-program/volebni-program-2-2.html> (12. 6. 2009)

podpora rovnoprávnosti žen a mužů v Evropě, mj. také politická parita obou pohlaví¹¹⁰.

K rovnosti žen a mužů se ČSSD odvolává také ve svém dlouhodobém programu: *„Ženy jsou nedostatečně zastoupené v mocenských a rozhodovacích procesech...ČSSD bude v souladu s politikou Evropské unie prosazovat důsledné uplatňování vyrovnávání příležitosti (metody genderového mainstreamingu). V praxi to znamená nejen zavádět taková opatření, která otevrou ženám cestu k paritnímu postavení ve všech významných společenských aktivitách, ale také uplatňovat hledisko rovných příležitostí ve všech existujících politikách, strategiích a plánech.“*¹¹¹ Toto prohlášení zatím zůstává součástí neuskutečněného programu, ne však neuskutečnitelného, jak se ukázalo v případě zahraničních sociálnědemokratických stran (viz. SPD). Zastoupení žen ve vedení strany a na kandidátních listinách je důkazem nedostatečného prosazování tohoto programu v praxi.

O vyšší zastoupení žen v rámci ČSSD usiluje především zájmové hnutí ČSSD - *„Sociálně demokratické ženy“* (SDŽ). Hnutí se hlásí k prvorepublikové tradici a bylo založeno záhy po revoluci v roce 1990 v Olomouci inspirováno podobnými sdruženími v západní Evropě.¹¹² Prvním bodem programových cílů tohoto hnutí je *„prosazovat ženy do politického, hospodářského a veřejného života na principu rovných příležitostí“*¹¹³. Ne všechny členky ČSSD jsou automaticky členkami SDŽ a hnutí je otevřeno také mužům.

Nejvýraznější iniciativou této organizace bylo v roce 2000 zformování tzv. *Stínové vlády žen* tehdejší předsedkyní hnutí a poslankyní za ČSSD Janou Volfovou. Tato iniciativa byla reakcí na

---

¹¹⁰ „Budeme usilovat o stejné politické zastoupení žen a mužů ve všech rozhodovacích orgánech na evropské úrovni. Budeme prosazovat rovné zastoupení obou pohlaví v Evropské komisi a v Evropském parlamentu a budeme volat po vytvoření Evropského komisaře pro rovnoprávnost žen a mužů.“

Jistota – program pro rok 2009. In: ČSSD, <http://www.cssd.cz/volby-2009/> (27.2. 2009)

¹¹¹ Dlouhodobý program ČSSD (Otevřenost novým výzvám – věrnost tradici). In: ČSSD, <http://www.cssd.cz/nas-program/dlouhodoby-program/> (27.2. 2009)

¹¹² ŠPRINCOVÁ, Veronika: Pomohou si strany samy? Úloha ženských sdružení uvnitř politických stran zastoupených v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Gender, rovné příležitosti, výzkum, 9, 2008, č. 1 (www.genderonline.cz).

¹¹³ Statut sociálně demokratických žen. In: ČSSD, <http://www.cssd.cz/spratelene-weby/sdz/a20412.html> (27.2. 2009)

počinání tehdejšího předsedy vlády Miloše Zemana, který v roce 2000 nevzal do své menšinové vlády jedinou ženu. Přestože veřejnost přijala tuto iniciativu spíše jako recesi, hlavním cílem bylo poukázat na nízké zastoupení žen v politických funkcích.¹¹⁴

Členky SDŽ v roce 2007 na sjezdu strany iniciovaly návrh na zavedení kvót ve straně, který by stanovoval při sestavování kandidátních listin pro volby do Poslanecké sněmovny, zastupitelstev krajů, zastupitelstva hlavního města Prahy a zastupitelstev obcí a do Evropského parlamentu pravidlo, aby v každé navržené trojici kandidátů byl jeden kandidát opačného pohlaví. Hlasováním tento návrh však neprošel. Na tomtéž sjezdu se ale předseda strany Jiří Paroubek vyjádřil ve prospěch zvýšení počtu žen na kandidátkách ČSSD a to především na volitelných místech.¹¹⁵

SDŽ i nadále apeluje na vedení ČSSD na úpravu pravidel, dle kterých jsou nominováni zástupci ČSSD na kandidátní listiny pro jednotlivé volby a do orgánů strany. Jako člen ženské sekce Evropské sociálně demokratické strany (PES) usiluje SDŽ o začlenění čtvrté kapitoly PES manifestu do programu ČSSD. Tato kapitola hovoří o genderové rovnosti a SDŽ v souladu s tímto prohlášením zdůrazňuje především nutnost poměrného zastoupení žen v orgánech ČSSD a na volitelných místech kandidátních listin ČSSD na všech úrovních. Odvolává se přitom na principy Evropské sociálně demokratické strany (PES) o rovném zastoupení žen jak v orgánech stran, tak na kandidátních listinách členských stran.¹¹⁶

---

¹¹⁴ RAKUŠANOVÁ, Petra: *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů*. Praha 2006, s. 34.

¹¹⁵ „Za tímto účelem je třeba v blízké budoucnosti zvážit zavedení systému přiměřených kvót. Nebudeme dělat v tomto směru žádnou revoluci, ale podle výzkumů, které si necháváme v souvislosti s modernizací dělat, větší zastoupení (samozřejmě odborně a politicky zdatných) žen a mladých lidí na kandidátkách strany zvýší pravděpodobnost jejich volby a celkově přispěje k větší atraktivnosti strany ve vzdělanější části populace. Do tohoto úsilí je třeba více zapojit organizace Sociálně demokratických žen a Mladých sociálních demokratů.“

Zpráva Předsedy ČSSD. In: Sjezdové materiály XXXIV. sjezdu ČSSD 2007, s. 25.

¹¹⁶ Prohlášení celostátní konference SDŽ (7. 3. 2009). In: ČSSD, <http://cssd.cz/spratelenewebby/sdz/s23155/a23153.html> (12. 6. 2009)

3. 2. 3. Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová (KDU-ČSL)

KDU-ČSL je jedinou parlamentní stranou, v jejíž členské základně převažují ženy. Z celkového počtu 37 270 členů je 19 760 žen, tedy 53 %.¹¹⁷ V orgánech strany ani v zastupitelských sborech ale takovýto poměr žen a mužů mezi zástupci KDU-ČSL nenajdeme. Naopak, KDU-ČSL je spolu s ODS stranou, ve které jsou ženy ve vnitrostranických funkcích výrazně podrepresentovány. Ve všech třech ročnících soutěže „Strana otevřená ženám“ byla KDU-ČSL zařazena na předposlední místo před ODS a to i přesto, že ve straně od roku 2004 funguje ženské zájmové uskupení požadující 30% zastoupení žen v orgánech KDU-ČSL a v zastupitelských sborech.

I po nedávném sjezdu strany ve Vsetíně v květnu 2009 zůstala v šestičlenném předsednictvu strany jedna žena, která je zároveň i místopředsdkyní poslaneckého klubu KDU-ČSL.¹¹⁸ V patnáctičlenném celostátního výboru KDU-ČSL ženy obsadily tři křesla, tedy 20 %. V ostatních celostátních orgánech strany (sjezd¹¹⁹, celostátní konference, celostátní rozhodčí sbor a celostátní revizní komise) nepřekračuje podíl žen 20 %. Oba parlamentní kluby, jak senátní, tak poslanecký, vedou muži. Jediná zástupkyně KDU-ČSL v Senátu je i místopředsdkyní lidoveckého senátorského klubu. Obecně je možné konstatovat, že v rámci KDU-ČSL s rostoucí organizační úrovní zastoupení žen klesá.

KDU-ČSL momentálně reprezentuje v Poslanecké sněmovně třináct poslanců, z toho dvě ženy, což je více jak 15 %. Od roku 1996 zastoupení žen za KDU-ČSL vzrostlo o cca čtyři procenta a momentálně je relativně nejvyšší. Průměrné procentuální zastoupení za všechny konané volby do Poslanecké sněmovny je přes 13 % a absolutní počet žen se pohybuje mezi dvěma a čtyřmi.

Ve vývoji počtu žen na kandidátních listinách KDU-ČSL lze sledovat vzestupné tendence. Ženská členská základna je ale i v počtu

---

¹¹⁷ Údaje sekretariátu KDU-ČSL ze dne 12. 3. 2009.

¹¹⁸ Michaela Šojdrová

¹¹⁹ Na sjezdu strany v roce 2008 bylo z celkových 316 delegátů 41 žen (13 %).

nominovaných žen KDU-ČSL silně podprezentována a to i přesto, že se relativní počet kandidátek do Poslanecké sněmovny od roku 1996 navýšil o více jak šest procent. Ve volbách v roce 2006 se z celkového počtu nominovaných umístilo necelých 20 % žen na kandidátkách, což bylo nejméně ze všech parlamentních stran, ale historicky nejvíce pro KDU-ČSL.

Do čela kandidátních listin KDU-ČSL postavila v posledních volbách do Poslanecké sněmovny tři ženy, což je více než v případě ODS i ČSSD. Jednalo se o kraj Karlovarský, Středočeský a Zlínský. V pěti krajích nebyla do první pětice nominována žádná žena. Do desátého místa bylo dosazeno celkem 33 žen (ze 140), což je opět více než ODS a ČSSD. V porovnání s volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2002 se počet žen na prvních třech místech kandidátních listin zvýšil ze dvou na čtyři, tedy o polovinu.¹²⁰

Tabulka č. 23: Vývoj počtu kandidátek a poslankyň KDU-ČSL do PSP ČR

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1996	258	86,58	40	13,42	298	2	11,11	16	88,89	18
1998	255	85,57	43	14,43	298	3	15,00	17	85,00	20
2002¹²¹	288	84,21	54	15,79	342	4	12,90	27	87,10	31
2006	275	80,18	68	19,82	343	2	15,38	11	84,62	13

Zdroj: ČSÚ

Z celkového počtu sedmi členů senátorského klubu KDU-ČSL je jedna senátorka¹²². Absolutní počet zástupkyň KDU-ČSL v Senátu zůstává od roku 1996 konstantní, ale vzhledem k volebním neúspěchům KDU-ČSL a snižujícímu se celkovému počtu zástupců se relativní podíl žen zvyšuje. Pokud tedy činil podíl senátorek KDU-ČSL v roce 1996 přes sedm procent, v současnosti je to již více jak 14 %.

Stejně jako u dvou předchozích stran, tendence v počtu kandidátek do Senátu jsou velmi kolísavé. V posledních senátních volbách v roce 2008

¹²⁰ KAVKOVÁ SMIGGELS, Jana: *Ženy v politických stranách – KDU-ČSL*. In: Fórum 50 %, http://www.padesatprocent.cz/?c_id=97&pre=1 (28.2. 2009)

¹²¹ V roce 2002 kandidovala KDU-ČSL v koalici s US-DEU.

¹²² Ludmila Millerová - v letech 2004-2006 zastávala funkci předsedkyně senátorského klubu KDU-ČSL.

se o post v Senátu ucházela z celkových 17 nominovaných pouze jedna žena. Procentuální zastoupení žen na kandidátkách oproti předešlým volbám v roce 2006 tak kleslo téměř o polovinu a oproti volbám do Senátu v roce 2004, kdy byl podíl žen na kandidátní listině vůbec nejvyšší, dokonce více jak čtyřikrát.

V posledních dvou konaných volbách do Senátu neuspěla žádná žena za KDU-ČSL stejně jako v roce 2002. Za KDU-ČSL nebyl v roce 2008 zvolen žádný senátor/senátorka. KDU-ČSL nikdy nenominovala do senátních voleb více jak jednu ženu. Dvě ženy byly nominovány jen v rámci Čtyřkoalice v roce 1998 a 2000.

Tabulka č. 24: Vývoj počtu kandidátek do Senátu PČR a zvolených senátorek (KDU-ČSL resp. Čtyřkoalice)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1996	42	93,33	3	6,67	45	1	7,69	12	92,31	13
1998¹²³	24	92,31	2	7,69	26	2	15,38	11	84,62	13
2000	22	81,48	5	18,52	27	2	11,76	15	88,24	17
2002	11	91,67	1	8,33	12	0	0,00	1	100,00	1
2004	17	73,91	6	26,09	23	1	33,33	2	66,67	3
2006	17	89,47	2	10,53	19	0	0,00	4	100,00	4
2008	16	94,12	1	5,88	17	-	-	-	-	-

Zdroj: ČSÚ

Tabulka č. 25: Celkový počet žen-senátorek za KDU-ČSL

	Ženy		Muži		Celkem
	abs.	%	abs.	%	
1996	1	8	12	92	13
1998	1	8	12	92	13
2000	1	6	17	94	18
2002	1	8	12	92	13
2004	1	8	11	92	12
2006	1	11	8	89	9
2008	1	14	6	86	7

Zdroj: Senát PČR

Pokud se podíváme na to, kolik kandidátek KDU-ČSL bylo nominováno v krajských volbách, ani v tomto případě KDU-ČSL

¹²³ KDU-ČSL kandidovala v senátních volbách v roce 1998 a 2000 v rámci Čtyřkoalice.

nevsadila na vyšší zastoupení žen. V šesti krajích, kde KDU-ČSL kandidovala samostatně, se počet žen na kandidátních listinách KDU-ČSL oproti roku 2004, kdy KDU-ČSL samostatně kandidovala v deseti krajích, příliš nenavýšil. Procento kandidátek v posledních volbách bylo 20 %, zhruba stejně jako u ODS. V případě, že do analýzy zahrneme také ty kraje, kde KDU-ČSL kandidovala v koalici, zastoupení žen na kandidátních listinách ještě o málo klesne na 19,5 %.¹²⁴ V oněch šesti krajích byly v roce 2008 v první pětici nominovány dvě ženy (z 30), obě jako druhé na kandidátkách. Do první desítky se dále dostala ještě jedna žena, dohromady tedy tři (z 60).

Relativní podíl krajských zastupitelek za KDU-ČSL se oproti dvěma předchozím volbám snížil a v současnosti činí méně než deset procent, což je nejméně ze všech parlamentních stran. Poměrně nejvíce jsou ženy za KDU-ČSL v současnosti zastoupeny v Jihočeském kraji (25 %). Naopak mezi zvolenými zastupiteli za KDU-ČSL na Vysočině a v Moravskoslezském kraji nejsou ženy žádné.

Tabulka č. 26: Vývoj počtu kandidátek do krajských zastupitelstev a zvolených zastupitelek (KDU-ČSL)¹²⁵

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
2000 ¹²⁶	614	84,92	109	15,08	723	19	11,11	152	88,89	171
2004	444	80,15	110	19,85	554	9	12,50	63	87,50	72
2008	278	79,89	70	20,11	348	4	9,30	39	90,70	43

Zdroj: ČSÚ

Tabulka č. 27: Ženy v zastupitelstvech jednotlivých krajů (KDU-ČSL)

Kraj	Počet zastupitelek	Celkem zastupitelů za KDU-ČSL	%
Jihočeský	1	4	25,00
Olomoucký	1	5	20,00
Jihomoravský	2	18	11,12
Moravskoslezský	0	5	0,00

¹²⁴ KAVKOVÁ SMIGGELS, Jana: *Analýza zastoupení žen na kandidátních listinách pro krajské volby 2008*. In: o.s. Fórum 50 %, s. 2.

¹²⁵ Jelikož KDU-ČSL kandidovala jak v roce 2004, tak i 2008 v mnoha krajích v koalici s dalšími stranami, v tabulce uvádím údaje jen z těch krajů, kde KDU-ČSL kandidovala jako samostatný subjekt.

¹²⁶ V krajských volbách v roce 2000 kandidovala KDU-ČSL v rámci Čtyřkoalice.

Vysočina	0	5	0.00
Zlínský	0	6	0,00
Pardubický	-	-	-
Plzeňský	-	-	-
Karlovarský	-	-	-
Liberecký	-	-	-
Středočeský	-	-	-
Ústecký	-	-	-
Královéhradecký	-	-	-

Zdroj: ČSÚ

S tradičně nejvyšším zastoupením žen se i v případě KDU-ČSL setkáme na komunální úrovni. I zde ale nalezneme velké rozdíly na jednotlivých úrovních. V průměru jsou ženy za KDU-ČSL zastoupeny čtvrtinovým podílem. Čtvrtina žen zasedá jak v obecních, tak městských zastupitelstvech, nejméně jsou ženy reprezentovány ve statutárních městech, kde jejich podíl činí pouze necelých dvanáct procent.

Tabulka č. 28: Zastoupení žen dle úrovně místní samosprávy (KDU-ČSL)

Obce (%)	Města (%)	Statutární města (%)	Praha (%)	Celkem (%)
25,23	25,65	11,76	-	25,12

Zdroj: ČSÚ (aktuální složení k 27.2. 2009)

V rámci voleb do městských a obecních zastupitelstev můžeme v případě KDU-ČSL sledovat mírný nárůst jak kandidátek, tak zvolených zastupitelek. Na kandidátních listinách ve volbách v roce 2006 bylo nominováno necelých 35 % žen, o zhruba tři procenta více než ve volbách v roce 2002. Od roku 1994 podíl žen na kandidátních listin KDU-ČSL narostl o téměř deset procent. Ze zahrnutých statutárních měst stanula na čele kandidátky KDU-ČSL žena pouze jednou (z 19). V první desítce se představilo celkem 43 žen (ze 190). V Českých Budějovicích nekandidovala mezi prvními desíti ani jedna žena, naopak v Kladně osm a genderová rovnováha se tak vychýlila na opačnou stranu, než je obvyklé.¹²⁷

S nárůstem nominovaných žen roste i jejich podíl v zastupitelstvech měst a obcí. V prvních volbách v roce 1994 byla

¹²⁷KAVKOVÁ SMIGGELS, Jana: *Ženy v politických stranách – KDU-ČSL*. In: Fórum 50 %, http://www.padesatprocent.cz/?c_id=97&pre=1 (28.2. 2009)

zvolena necelá pětina žen z celkového počtu kandidátů KDU-ČSL. V každých komunálních volbách toto procento stoupá o cca dva procentní body a v roce 2006 zasedla do obecních zastupitelstev již čtvrtina žen za KDU-ČSL.

Tabulka č. 29: Vývoj počtu kandidátek a zvolených zastupitelek - volby do obecních zastupitelstev (KDU-ČSL)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1994	14 396	74,61	4 898	25,39	19 294	1 465	19,24	6 151	80,76	7 616
1998	15 308	71,08	6 228	28,92	21 536	1 554	21,83	5 556	78,17	7 119
2002	14 694	68,28	6 827	31,72	21 521	1 399	23,27	4 614	76,73	6 013
2006	13 628	65,31	7 239	34,69	20 867	1 273	25,21	3 776	74,79	5 049

Zdroj: ČSÚ

I přesto, že zastoupení žen v orgánech KDU-ČSL i v zastupitelských sborech je poměrně nízké, ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2004 vsadila tato strana jako jediná z parlamentních stran na ženu jako lídryni své kandidátky. Kromě Zuzany Roithové kandidovalo mezi 32 nominovanými dalších sedm žen, žádná z nich ale již ne v první desítce. Zastoupení KDU-ČSL v Evropském parlamentu bylo v prvním volebním období genderově vyrovnané a stejný výsledek přinesly i historicky druhé volby do Evropského parlamentu v roce 2009. Z kandidujících zástupců KDU-ČSL jak v roce 2004, tak i 2009 dostali do EP jeden muž a jedna žena. Rozdíl oproti prvním volbám byl v počtu kandidujících žen. Na kandidátní listině ve volbách v roce 2009 bylo celkem deset žen, což bylo o 10 % více než ve volbách před pěti lety a KDU-ČSL tak poprvé dosáhla 30% hranice v počtu žen na kandidátní listině, což byl po Straně zelených a KSČM třetí nejvyšší podíl. Mezi prvními deseti kandidáty figurovaly dvě ženy, obě dokonce v první pětici – na prvním a čtvrtém místě. Do čela kandidátky se opět postavila Zuzana Roithová, která nakonec obhájila post europoslankyně.

Tabulka č. 30: Počet kandidátek ve volbách do EP a zvolených europoslankyň (KDU-ČSL)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
2004	24	75,00	8 (1.)	25,00	32	1	50,00	1	50,00	2
2009	19	65,52	10 (1., 4.)	34,48	29	1	50,00	1	50,00	2

(V závorce je uvedeno pořadí kandidátek v první desítce nominovaných)

Zdroj: ČSÚ

Nedostatečné zastoupení žen v rámci KDU-ČSL kritizují především členky strany. Systematické úsilí o adekvátní zastoupení ženských zájmů v KDU-ČSL vedlo k založení ženské platformy. V rámci organizační struktury KDU-ČSL vzniklo na základě tzv. *Domanínské výzvy* v roce 2004 zájmové uskupení „*Sdružení žen KDU-ČSL*“ (SŽ). Obsahem cílů tohoto sdružení je mj. zasadit se o adekvátní reprezentaci žen v orgánech KDU-ČSL, zastupitelských sborech a k tomu také vytvářet podmínky.¹²⁸ Na podporu vstupu žen do politiky pořádá SŽ vzdělávací a školicí akce, které mají nalákat potenciální političky k větší aktivitě a odhodlání zapojit se do veřejného života. Zároveň SŽ aktivně podporuje kandidaturu žen do vedoucích funkcí strany. Z kandidátů na post předsedy/předsedkyně KDU-ČSL na posledním sjezdu strany ve Vsetíně v květnu 2009 se SŽ otevřeně vyslovalo pro Michaelu Šojdovou, která byla předsedkyní SŽ od jeho založení a nyní je jeho čestnou předsedkyní.

SŽ je tak jedinou platformou v rámci strany, která téma rovných příležitostí vnáší do širší celostranické diskuze a reflektuje tak program a rétoriku strany, podle níž není rovné zastoupení žen prioritou a to ani přes vysokou podreprezentaci žen v členské základně. Při apelu na vedení strany SŽ dává za příklad německou CDU, která využívá potenciálu žen také v jejím vedení. V porovnání s podobnými hnutími v ostatních českých parlamentních stranách je SŽ aktivním sdružením a

¹²⁸ Stanovy „*Sdružení žen KDU-ČSL*“. In: KDU-ČSL, <http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10327&IDCl=26148> (1. 3. 2009)

to také tím, že se často vyjadřuje k aktuálnímu politickému dění.¹²⁹ SŽ se angažuje také na mezinárodním poli jako člen ženské organizace Evropské lidové strany. Od svého založení dosáhlo SŽ poměrně významných dílčích úspěchů.

Za úspěch SŽ je možné považovat *Usnesení 9. zasedání Celostátní konference KDU-ČSL*¹³⁰ - nejvyššího orgánu strany mezi sjezdy řídící její činnost. V rámci tohoto usnesení z roku 2005 bylo krajským organizacím doporučeno dbát na dostatečné zastoupení žen na kandidátních listinách pro volby do PSP ČR 2006 (dostatečné zastoupení však konkrétně specifikováno nebylo). Podíl žen na kandidátkách v roce 2006 skutečně vzrostl, je ale otázkou, zdali v důsledku tohoto předvolebního doporučení, které můžeme považovat za jediné oficiální vyjádření strany k vyššímu zastoupení žen v rámci KDU-ČSL.

SŽ již na své první celostátní konferenci v roce 2004 deklarovalo svůj strategický cíl dosáhnout 30% zastoupení žen v orgánech KDU-ČSL a to změnou stanov strany. Požadavkem SŽ je změnit pořadí na kandidátkách pro volby do obecních a krajských zastupitelstev, Poslanecké sněmovny a Evropského parlamentu tak, aby v každé trojici kandidátů byl alespoň jeden zástupce opačného pohlaví, a to minimálně do 15. místa.¹³¹ V rámci strany nicméně neexistuje k tématu kvót jednotný postoj ani oficiální stanovisko. Prohlášení na téma zastoupení žen v KDU-ČSL a politice obecně se v rámci KDU-ČSL omezují pouze na individuální stanoviska. Zatímco Cyril Svoboda, člen KDU-ČSL a tehdejší ministr zahraničí, se před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2006 vyjádřil ve prospěch kvót, mnozí z členů KDU-ČSL tento výrok

---

¹²⁹ K vládní krizi na jaře roku 2009 vydalo SŽ tiskovou zprávu, v níž konstatuje, že krize byla mj. způsobena nevyváženým zastoupením mužů a žen v rozhodovacích pozicích. Větší díl zodpovědnosti za rozhodování by proto měl být dle SŽ svěřen do rukou ženských reprezentantek.

Odvažte se svěřit větší díl odpovědnosti za budoucnost této země ženám (tisková zpráva). In: KDU-ČSL, <http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10327&IDCI=27333> (1. 6. 2009)

¹³⁰ V současnosti zasedá v rámci Celostátní konference KDU-ČSL deset žen z celkových 91 členů (cca 11 %) *Usnesení 9. zasedání Celostátní konference KDU-ČSL*, 3.6.2005, Příbram. In: KDU-ČSL, <http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10151&IDCI=13900> (1. 3. 2009)

¹³¹ *Usnesení Sněmu Sdružení žen KDU-ČSL*, 31. 1. 2009, Praha. In: KDU-ČSL, <http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10327&IDCI=26404> (1. 3. 2009)

komentovali jen jako jeho osobní iniciativu, kterou nesdílejí.¹³² Za dílčí úspěch SŽ v zastoupení žen ve stranických orgánech lze považovat doporučení Sjezdu KDU-ČSL z roku 2005. Ve sjezdovém dokumentu Sjezd doporučil Celostátní konferenci zvát jako hosty na svá jednání také zástupce SŽ.¹³³ I přes nezávazný charakter tohoto usnesení jsou zástupkyně SŽ pravidelně zvány k účasti na Celostátní konferenci a mají tak možnost vyjádřit svá stanoviska.

Dle dlouhodobého programu KDU-ČSL není zjevné, že by strana usilovala o navýšení počtu žen ve svých řadách. Pokud se program zmiňuje o pozici žen, potom v souvislosti s rodinnou problematikou. Postavení ženy ve společnosti je tradičně spjato s rolí ženy jako matky a dle KDU-ČSL vyžaduje plnohodnotné ohodnocení.¹³⁴ V souvislosti s tímto přístupem kritizují členky strany fakt, že v důsledku nedostatečné reprezentace žen jsou ženská témata nastolována především muži a to i v takových oblastech jako je např. právo na potrat. V této souvislosti se vyjádřila předsedkyně SŽ Marie Jílková, která konstatovala: "*Je tragédií KDU-ČSL,*" uvedla v rámci kulatého stolu organizovaném Českou ženskou lobby, "*že ženská témata nosí na stůl muži, ne ženy.*"¹³⁵ Zde nacházíme praktický dopad podreprezentace žen. V rámci demokratického přístupu strany bude do budoucna nezbytné přijmout taková opatření, která zajistí, aby o tématech rozhodovaly také ty skupiny, kterých se dané téma týká.

3. 2. 4. Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM)

Od roku 1990 se členská základna KSČM podstatně zmenšila. I přesto si strana nadále se svými 71 823 členy (2008) drží v porovnání s ostatními parlamentními stranami první pozici co do počtu členů.

---

¹³² "Zákon má jasně stanovit kvóty, aby si voliči mohli vybírat i z žen"

Už i muži začali slibovat kvóty pro ženy v politice. In: IDnes,

http://zpravy.idnes.cz/domaci.asp?r=domaci&c=A060313_092153_domaci_mr (1. 3. 2009)

¹³³ Usnesení Sjezdu KDU-ČSL, 12.-13.11, Plzeň. In: KDU-ČSL,

<http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10348&IDCI=14494> (2.3. 2009)

¹³⁴ Volební program KDU-ČSL 2006-2010. In: KDU-ČSL,

<http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10149&IDCI=22012> (2. 3. 2009)

¹³⁵ Projev Marie Jílkové, předsedkyně SŽ KDU-ČSL, v rámci kulatého stolu na téma ženy v politice dne 21. 1. 2009 pořádaného Fórem 50 % o.s. v rámci projektu ČŽL „Prosazování genderové rovnosti během předsednictví CZ PRESS“.

Necelou polovinu ženské základny tvoří ženy, přesněji 44,49 % (cca 31 954 členek). Jejich počet se, stejně jako celkový počet členů KSČM, od roku 1999 značně snížil. Dle poskytnutých dat bylo v roce 1999 v členské základně KSČM přes 54 000 žen (42,7 %).¹³⁶ Relativní podíl žen se však ale stále mírně navyšuje. Rozdíl v zastoupení žen a mužů v členské základně se pomalu stírá a procento žen se zvětšuje především proto, že velkou část členské základny tvoří starší lidé, z nichž muži se dožívají nižšího průměrného věku.

Procento zastoupení žen v orgánech strany zdaleka neodpovídá zastoupení žen ve členské základně. Ve vedení KSČM najdeme momentálně dvě místopředsedkyně strany¹³⁷ z celkových deseti představitelů Ústředního výboru KSČM (ÚV KSČM) – nejvyššího řídicího orgánu KSČM. Členy Výkonného výboru ÚV KSČM, výkonného a statutárního orgánu strany, byly zvoleny čtyři ženy z 23 členů (cca 17 %).

Ženy jsou podrepresentovány i pokud se podíváme na kandidátních listiny pro volby do Poslanecké sněmovny. Ve srovnání s předešlými volbami se jejich podíl sice navýšil, ale necelé třetinové zastoupení nekoresponduje s tím, co KSČM oficiálně deklaruje. Pokud bychom měli vyjít z předpokladu, že levicové strany obecně nominují na svých kandidátkách více žen než strany pravicové, české levicové a pravicové strany se do počtu žen na kandidátních listinách zásadně neliší. ČSSD dokonce ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006 postavila méně žen než ODS.

Od roku 1996 se podíl žen na kandidátkách KSČM do voleb navýšil o cca 8 % na 26,5 % v roce 2006. Při sestavování kandidátních listin v roce 2006 se nově většina krajských organizací řídila doporučením nominovat do první trojice vždy alespoň jednu ženu a do první pětičky ženy dvě. I přes nezávazný charakter doporučení bylo toto „pravidlo trojice“ dodrženo v deseti krajích a mezi prvních pět se dostala alespoň jedna zástupkyně ve všech krajích, celkem 22 žen (31 %), což je druhý nejvyšší počet. Taktéž v počtu žen v první desítce se před KSČM dostala jen

---

¹³⁶ Informace o členské základně KSČM poskytl dne 7. 4. 2009 tiskové oddělení KSČM.

¹³⁷ Věra Žežulková a Jana Bystřická

Strana zelených. KSČM nominovala 42 žen (30 %). Celkový podíl zvolených žen se ale výrazně oproti předchozím letům nezměnil. V porovnání s volbami v roce 2002, kdy nebylo genderové hledisko uplatňováno, se jejich počet zvýšil jen o 1,5 %, absolutně klesnul.

V PS PČR zastupuje nyní KSČM sedm žen (29 %), dvě na pozici místopředsedkyň klubu. Od roku 1996 se počet zvolených žen za KSČM do Poslanecké sněmovny mírně navyšuje a v roce 2006 poprvé překročil 30 %.

Tabulka č. 31: Vývoj počtu kandidátek a poslankyň KSČM do PSP ČR

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1996	243	81,55	55	18,45	298	5	22,73	17	77,27	22
1998	237	79,52	61	20,48	298	6	25,00	18	75,00	24
2002	267	78,06	75	21,94	342	12	29,27	29	70,73	41
2006	252	73,46	91	26,54	343	8	30,77	18	69,23	26

Zdroj: ČSÚ

Zastoupení KSČM v Senátu je celkově velmi nízké. Ze tří senátorů reprezentuje názory KSČM jen jedna žena, která byla zvolena v posledních volbách do Senátu v roce 2008. Stala se tak vůbec první senátorkou za KSČM. Z celkových 27 volebních obvodů kandidovaly ženy za KSČM v šesti. Jako u předchozích stran ale ani v případě KSČM nelze v procentuálním vývoji zastoupených žen na kandidátkách do Senátu hledat jasné tendence. Zatímco v posledních senátních volbách nominovala KSČM ze všech parlamentních stran relativně nejvíce žen, ve volbách v roce 2006 to bylo naopak po KDU-ČSL nejméně. Vůbec nejvíce žen bylo figurovalo na kandidátce v roce 2000 – necelých 30 %.

Tabulka č. 32: Vývoj počtu kandidátek do Senátu a zvolených senátorek (KSČM)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1996	71	87,65	10	12,35	81	0	0,00	2	100,00	2
1998	24	88,89	3	11,11	27	0	0,00	2	100,00	2
2000	19	70,37	8	29,63	27	-	-	-	-	-
2002	24	88,89	3	11,11	27	0	0,00	1	100,00	1
2004	21	77,78	6	22,22	27	0	0,00	1	100,00	1
2006	25	92,59	2	7,41	27	-	-	-	-	-

2008	21	77,78	6	22,22	27	1	100,00	0	0,00	1

Zdroj: ČSÚ

Tabulka č. 33: Celkový počet senátorek za KSČM

	Ženy		Muži		Celkem
	abs.	%	abs.	%	
1996	0	0	2	100	2
1998	0	0	4	100	4
2000	0	0	3	100	3
2002	0	0	3	100	3
2004	0	0	2	100	2
2006	0	0	2	100	2
2008	1	33	2	67	3

Zdroj: Senát PČR

Pokud porovnáme pozici žen na kandidátkách pro volby do krajských zastupitelstev v roce 2004 a 2008 zjistíme, že doporučení strany nominovat alespoň jednu ženu do první trojice kandidátů a dvě do první pětice dodrženo nebylo. Na prvních pěti místech kandidátek bylo v roce 2004 jedenáct žen, o čtyři roky později o tři více, tedy čtrnáct. Ve třech krajích nebyly ženy do první pětice nominovány vůbec. Značný nárůst o deset nominovaných žen ale nastal mezi kandidáty v první desítce (celkem 33). KSČM se v počtu žen na kandidátních listinách zařadila opět na druhé místo za Stranu zelených. Podíl kandidátek dosáhl téměř třetiny všech kandidujících a oproti předchozím volbám v roce 2004 výrazně stoupl.

Viditelně se navýšilo také procento zvolených zastupitelek - o osm procentních bodů. Zatímco v roce 2004 bylo do krajských zastupitelstev zvoleno ze všech kandidátů KSČM 16,5 % žen, v roce 2008 to bylo téměř 25 %, tedy čtvrtina.

Tabulka č. 34: Vývoj počtu kandidátek do krajských zastupitelstev a zvolených zastupitelek (KSČM)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
2000	586	80,72	140	19,28	726	35	21,73	126	78,27	161
2004	590	81,04	138	18,96	728	26	16,56	131	83,44	157
2008	519	72,18	200	27,82	719	28	24,56	86	75,44	114

Zdroj: ČSÚ

Největší podíl žen za KSČM je v současnosti v Plzeňském kraji. Představitelky KSČM zde obsadily dokonce více křesel než jejich mužští kolegové. Vyrovnaného zastoupení dosáhla KSČM také v Libereckém kraji a 30% hranice bylo dosaženo v dalších čtyřech krajských zastupitelstvech. Relativně nejmenší zastoupení mají komunistické ženy v zastupitelstvu Ústeckého kraje a to jen 8 %.

Tabulka č. 35: Ženy v zastupitelstvech jednotlivých krajů (KSČM)

Kraj	Celkem zastupitelů za KSČM	Počet zastupitelek	%
Plzeňský	9	5	55,56
Liberecký	8	4	50,00
Pardubický	6	2	33,34
Jihočeský	10	3	30,00
Středočeský	10	3	30,00
Olomoucký	10	3	30,00
Zlínský	5	1	20,00
Moravskoslezský	11	2	18,18
Královéhradecký	7	1	14,29
Karlovarský	8	1	12,50
Vysočina	8	1	12,50
Jihomoravský	10	1	10,00
Ústecký	12	1	8,33

Zdroj: ČSÚ

V případě zastoupení komunistických žen se strana vymyká pravidlu, které se potvrdilo u výše analyzovaných stran. S klesající úrovní zastupitelských sborů se v případě KSČM podíl žen nenavýšuje. Reprezentace žen na komunální úrovni, v městských a obecních zastupitelstvech sice postupně stoupá, tzn., že nejvyšší zastoupení mají ženy v obcích a naopak nejméně v pražském zastupitelstvu, celkově je ale průměrně zastoupení žen za KSČM na komunální úrovni dokonce nižší než zastoupení žen za KSČM v Poslanecké sněmovně a je tak nejnižší ze všech parlamentních stran.

Tabulka č. 36: Zastoupení žen dle úrovně místní samosprávy (KSČM)

Obce (%)	Města (%)	Statutární města (%)	Praha (%)	Celkem (%)
24,61	21,49	21,83	16,67	23,41

Zdroj: ČSÚ (aktuální složení k 27.2. 2009)

Dle údajů počtu kandidátek KSČM v komunálních volbách můžeme v tomto směru pozorovat pravidelný nárůst o cca 2 %. V roce 1994 za KSČM kandidovalo 24 % žen. Ve volbách v roce 2006 byl ženám na kandidátních listinách KSČM poskytnut doposud největší prostor přes 30 % ze všech kandidátů. Do pátého místa bylo ve statutárních městech nominováno celkem 33 žen (29 %), do desátého 59 (25,7 %) ¹³⁸. Na této úrovni KSČM dosahuje po Straně zelených nejvyšších hodnot.

S navyšujícím se počtem nominovaných žen za KSČM narůstá i počet komunistických zastupitelek. V posledních volbách do obecních zastupitelstev dosáhl více jak 23 %, což je o necelá dvě procenta více než ve volbách předchozích a o 5 % více než v prvně konaných volbách v roce 1994.

Tabulka č. 37: Vývoj počtu kandidátek a zvolených zastupitelek - volby do obecních zastupitelstev (KSČM)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1994	14 810	75,86	4 713	24,14	19 523	1 089	18,66	4 748	81,34	5 837
1998	16 349	73,60	5 864	26,40	22 213	1 166	20,29	4 582	79,71	5 748
2002	17 536	71,49	6 993	28,51	24 529	1 234	21,64	4 468	78,36	5 702
2006	15 901	69,56	6 960	30,44	22 861	998	23,38	3 270	76,62	4 268

Zdroj: ČSÚ

Největší navýšení v počtu kandidátek KSČM mezi jednotlivými volbami můžeme pozorovat ve volbách do Evropského parlamentu. Zatímco v roce 2004 to bylo necelých 19 %, v roce 2009 dosáhl podíl kandidátek 44 %. V eurovolbách v roce 2009 tak KSČM nominovala nejvyšší podíl žen v celé polistopadové historii strany. Šance na zvolení se ale díky pořadí na kandidátkách nezvýšila. Z celkového počtu nominovaných (25) se o post v Evropském parlamentu ucházelo 11 žen. Tři z nich v první desítce z páté, šesté a sedmé pozice. V roce 2004 se

¹³⁸KAVKOVÁ SMIGGELS, Jana: *Ženy v politických stranách – KSČM*. In: Fórum 50 %, http://www.padesatprocent.cz/?c_id=96&pre=1 (2. 3. 2009)

mezi prvním deseti kandidáty vyskytly jen dvě ženy jako pátá a osmá nominovaná. Do Evropského parlamentu se v roce 2004 za KSČM dostala pouze jedna žena z celkových šesti zvolených europoslanců. Vzhledem k celkově nižšímu výsledku se v roce 2004 do Evropského parlamentu žádná kandidátka neprobojovala.

Tabulka č. 38: Počet kandidátek ve volbách do EP a zvolených europoslankyň (KSČM)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
2004	26	81,24	6 (5., 8.)	18,76	32	1	16,67	5	83,33	6
2009	14	56,00	11 (5., 6., 7.)	44,00	25	0	0,00	4	100,00	4

(V závorce je uvedeno pořadí kandidátek v první desítce nominovaných)

Zdroj: ČSÚ

V rámci volebních programů se KSČM na adresu vyššího zastoupení žen vyjadřuje formou obecných prohlášení. Postup, jak navýšit procento političek jak v řadách KSČM, tak v zastupitelských a zákonodárných sborech, zde nenajdeme. Konkrétní prohlášení zdůrazňují důsledné prosazování rovných příležitostí žen a mužů vycházející z principu solidarity a sociální spravedlnosti.¹³⁹ Ve volebním programu do Poslanecké sněmovny v roce 2006 KSČM deklarovala v oblasti demokracie, právního státu a veřejné správy mj. podporu ženským hnutím a ženským zájmovým organizacím s cílem překonat nerovné postavení žen.¹⁴⁰ V programu evropských voleb KSČM propaguje Evropu jako místo demokratického dialogu, který je mj. zajištěn rovností mužů a žen.¹⁴¹

Ve svém dlouhodobém programu KSČM deklaruje jako svůj hlavní cíl demokratickou společnost svobodných, rovnoprávných občanů, společnost politicky a hospodářsky pluralitní, která vychází z plurality

¹³⁹ *Zaměření politiky a hlavní úkoly KSČM v období mezi VII. a VIII. sjezdem strany.* In: KSČM, <http://www.kscm.cz/article.asp?thema=3784&item=38464> (8. 3. 2009)

¹⁴⁰ *Volební program Komunistické strany Čech a Moravy na období 2006 – 2010* (volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2006). In: KSČM, <http://www.kscm.cz/article.asp?thema=3783&item=35527> (8. 3. 2009)

¹⁴¹ *Otevřený volební program KSČM pro volby do Evropského parlamentu 2009.* In: KSČM, <http://www.kscm.cz/index.asp?thema=4146&category=> (1. 6. 2009)

názorů. Hlubší rozpracování jednotlivých bodů ale program postrádá.¹⁴² Konkrétní kroky k dosažení těchto obecných cílů s ohledem na zastoupení žen byly vypracovány po šestém sjezdu strany v roce 2004 v dokumentu nazvaném „*Návrhy KSČM k řešení postavení žen v ČR*“. Návrh vychází z podrobné studie, která poukázala na nutnost změny sestavování kandidátních listin. Je v něm doporučeno zařazení žen do třetího místa kandidátky resp. dvou do první pětice a zároveň je navrženo předložení novely stanov KSČM, která by obsahovala princip rovného zastoupení v podobě kvót ve vedení KSČM a volených orgánech vymezující minimální 40% zastoupení jednoho pohlaví ve strukturách strany, což by reflektovalo podíl žen v členské základně. Návrh je doplněn mnoha dalšími doporučeními, která mají vytvořit lepší podmínky pro zapojování žen do funkcí KSČM.¹⁴³ Nezávazné doporučení nominovat ženu do první trojice dodržely až na výjimky krajské organizace jak ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006, tak ve volbách do krajských zastupitelstev v roce 2008. Komunistických kandidátek nominovaných v první desítce tak bylo oproti ostatním parlamentním stranám, Stranu zelených vyjímaje, podstatně více.

Přístup vedení KSČM k zavedení pozitivních opatření můžeme považovat za velmi otevřený. Důkazem je, že mezi předkladateli „*Návrhu KSČM k řešení postavení žen v ČR*“ byl také tehdejší místopředseda strany Vojtěch Filip, který ve spolupráci s představitelkami KSČM návrh vypracoval a především se za něj otevřeně postavil. V případě ostatních stran (KDU-ČSL) vyšel podobný návrh z řad ženských sekcí a ne vždy se setkal s podporou vedení strany. V případě rozhodnutí o zavedení konkrétních opatření ošetřující zastoupení žen v orgánech či na kandidátkách strany může tedy hrát vedení strany rozhodující roli.

Ve struktuře strany nenajdeme ženskou sekci či sdružení. Tuto funkci suplují *Levicové kluby žen* (LKŽ), občanské sdružení, které není

¹⁴² *Naděje pro Českou republiku*, nevolební program KSČM. In: KSČM, <http://www.kscm.cz/index.asp?thema=2679&category=> (2. 3. 2009)

¹⁴³ jednací řád, hlídání dětí či vhodné místo pro jejich hraní, vhodná jednací doba, optimalizace délky a rozsahu jednání a jeho přípravy, racionálnější styl jednání apod.

Tisková konference KSČM 28. července 2005 - Návrhy KSČM na řešení otázky postavení žen v ČR. In: KSČM, <http://www.kscm.cz/article.asp?thema=3889&item=38871&previev=archiv> (2. 3. 2009)

přímou součástí strany, ale intenzivně s ní spolupracuje. Většina ze členek LKŽ jsou zároveň také členkami KSČM.¹⁴⁴ V současnosti funguje okolo 80 místních klubů LKŽ, které zastřešuje celostátní *Republiková rada LKŽ*. Přesto, že LKŽ není organizační složkou strany, jejich politická činnost se mj. soustředí na navýšení počtu žen na kandidátkách KSČM a spolupracovaly také na „*Návrhu KSČM k řešení postavení žen v ČR*“. V tomto směru je ambicí LKŽ působit jako nátlaková organizace.

3. 2. 5. Strana zelených (SZ)

Parlamentní stranou s nejvyrovnanějším zastoupením žen a mužů jak v rámci stranické struktury, tak počtem zástupců v zastupitelských sborech, je Strana zelených (SZ). V sedmičlenném předsednictvu SZ zasedají tři ženy, jedna z nich zastává funkci druhé místopředsedkyně strany. Tento vyrovnaný poměr je řízen kvótou, která stanovuje pravidlo zastoupení jednoho člena opačného pohlaví v každé završené trojici členů. Taktéž představitelé Republikové rady SZ, nejvyššího výkonného orgánu SZ v období mezi sjezdy, jsou voleni dle kvótního rozpisu. *Zvoleno je nejvýše třináct členů jednoho pohlaví, sedm zbývajících míst je vyhrazeno členům druhého pohlaví tak, že automaticky je zvoleno sedm kandidátů či kandidátek s nejvyšším počtem hlasů.*¹⁴⁵

Z 2 750 členů strany tvoří ženy 36 %. Za poslední dva roky procento žen ve straně mírně narůstá (z cca 33 % na současných 36 %).¹⁴⁶ Po KDU-ČSL a KSČM je Strana zelených stranou s třetím nejvyšším podílem žen v členské základně.

Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006 bylo na kandidátkách SZ nominováno téměř 30 % žen. Oproti předchozím volbám se tak jejich zastoupení výrazně navýšilo. Důvodem je uplatňování systému kvót, který byl oficiálně zahrnut do stanov SZ v roce 2006. Tento systém zaručuje minimálně třetinové zastoupení mužů/žen

---

¹⁴⁴ Předsedkyně *Republikové rady LKŽ* Soňa Marková je zároveň poslankyní za KSČM.

¹⁴⁵ *Stanovy Strany zelených*. In: Strana zelených, <http://www.zeleni.cz/42/clanek/#clanek1> (3. 3. 2008)

¹⁴⁶ Informace týkající se členské základny SZ poskytnuty hlavní kanceláří SZ dne 4.3. 2009.

na kandidátních listinách strany. Toto vnitrostranické nařízení upravuje postup při nominaci kandidátů tak, že v každé trojici uchazečů musí být vždy alespoň jeden zástupce opačného pohlaví. SZ ve volbách do Poslanecké sněmovny obsadila mezi parlamentními stranami první místo nejen v celkovém počtu nominovaných žen, ale také v počtu kandidátek nominovaných do desátého a pátého místa. Třetinového zastoupení dosáhly ženy téměř ve všech krajích. V Královéhradeckém, Karlovarském a Středočeském kraji byl kvótní systém dodržen jen do dvanáctého resp. patnáctého místa, proto byl celkový počet nominovaných žen nižší. Naopak v Libereckém kraji se o post v Poslanecké sněmovně ucházelo téměř 60 % žen ze všech kandidátů SZ.

SZ v roce 2006 poprvé překonala pětiprocentní volební práh a do Poslanecké sněmovny bylo zvoleno celkem šest zástupců SZ - tři muži a tři ženy. Genderová vyrovnanost mezi poslanci SZ byla narušena až odchodem dvou poslankyň¹⁴⁷. Poté, co v listopadu 2008 opustily poslanecký klub SZ a následně byly vyloučeny i ze SZ, se zastoupení SZ v Poslanecké sněmovně vychýlilo na mužskou stranu a v současnosti tak má SZ v Poslanecké sněmovně pouze jednu zástupkyni¹⁴⁸. Ta se také stala první předsedkyní poslaneckého klubu, z funkce ale odstoupila a byla nahrazena mužským protějškem.

Tabulka č. 39: Vývoj počtu kandidátek a poslankyň SZ do PSP ČR

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1996	155	77,11	46	22,89	201	-	-	-	-	-
1998	188	70,68	78	29,32	266	-	-	-	-	-
2002	251	75,15	83	24,85	334	-	-	-	-	-
2006	225	66,17	115	33,83	340	3	50,00	3	50,00	6

Zdroj: ČSÚ

Za SZ byl do Senátu zvolen doposud pouze jeden senátor v roce 2004 – Jaromír Štětina. SZ tedy ženské zastoupení v Senátu vůbec nemá. V posledních senátních volbách SZ dosadila své kandidáty pouze

¹⁴⁷ Olga Zubová a Věra Jakubková

¹⁴⁸ Kateřina Jacques

v 19 volebních obvodech. Ženy byly nominovány ve čtyřech z nich. Podíl kandidátek tak tvořil jen 21 %, což je v případě SZ nezvykle nízké procento.

Tabulka č. 40: Vývoj počtu kandidátek do Senátu PČR a zvolených senátorek (SZ)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1996	17	80,95	4	19,05	21	-	-	-	-	-
1998	1	33,33	2	66,67	3	-	-	-	-	-
2000	1	100,00	0	0,00	1	-	-	-	-	-
2002	2	100,00	0	0,00	2					
2004	1	100,00	0	0,00	1	0	0,00	1	100,00	1
2006	16	84,21	3	15,79	19	-	-	-	-	-
2008	15	78,95	4	21,05	19	-	-	-	-	-

Zdroj: ČSÚ

V případě voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008 nebyl genderový princip plně dodržen. Ve dvou krajích se mezi první trojici kandidátů SZ neprobojovala žádná žena (kraj Vysočina, Pardubický kraj), v Karlovarském a Zlínském kraji nebyly ženy do první pětice nominovány vůbec. Celkově počet žen na kandidátních listinách SZ klesl o více jak dvě procenta a činil 34 %. J. S. Kavková úbytek žen na kandidátkách vysvětluje tím, že na rozdíl od minulých voleb v roce 2004, měla SZ větší šanci na získání mandátů tudíž bylo pro ženy těžší prosadit se na čelní místa kandidátních listin.¹⁴⁹ Ani v poslední krajských volbách SZ nezískala potřebný počet hlasů a do zastupitelstev krajů se tak vůbec neprobojovala.

Tabulka č. 41: Vývoj počtu kandidátek do krajských zastupitelstev a zvolených zastupitelek (SZ)¹⁵⁰

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
2000	157	71,05	64	28,95	221	-	-	-	-	-
2004	239	63,23	139	36,77	378	-	-	-	-	-
2008	470	65,63	246	34,37	716	-	-	-	-	-

Zdroj: ČSÚ

¹⁴⁹ KAVKOVÁ SMIGGELS, Jana: *Analýza zastoupení žen na kandidátních listinách pro krajské volby 2008*. Fórum 50%, 2008.

¹⁵⁰ V tabulce jsou uvedena data z těch krajů, kde SZ kandidovala jako samostatný subjekt.

Průměrné zastoupení žen za SZ na komunální úrovni činí v současnosti 33 %. Pokud se podíváme na jednotlivé úrovně zastoupení, nejvíce žen ze zástupců SZ najdeme ve statutárních městech a v Praze, což je přesný opak toho, co jsme doposud mohli sledovat u předešlých parlamentních stran. V případě SZ zastoupení žen s rostoucí úrovní místní samosprávy stoupá.

Tabulka č. 42: Zastoupení žen dle úrovně místní samosprávy (SZ)

Obce (%)	Města (%)	Statutární města (%)	Praha (%)	Celkem (%)
30,77	31,16	44,00	66,67	33,01

Zdroj: ČSÚ (aktuální složení k 27.2. 2009)

Během posledních komunálních voleb byl při sestavování kandidátních listin využit kvótní systém. Díky tomu došlo k celkovému navýšení počtu kandidátek SZ ze 33 % v roce 2002 na téměř 41 %. Navíc se významně zvětšil podíl uchazeček mezi první desítkou nominovaných (z 25 % na 35 % ve statutárních městech)¹⁵¹. Užití kvótního systému se odrazilo v celkovém poměru zvolených zastupitelek. Mezi léty 1994 a 2002 se počet žen mezi zastupiteli SZ pohyboval mezi 22 a 26 %. V roce 2006 došlo díky kvótám k nárůstu o téměř osm procent na 33 % celkového počtu zvolených zastupitelů.

Tabulka č. 43: Vývoj počtu kandidátek a zvolených zastupitelek - volby do obecních zastupitelstev (SZ)¹⁵²

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
1994	770	71,03	314	28,97	1 084	34	22,37	118	77,63	152
1998	784	62,27	475	37,73	1 259	28	25,45	82	74,55	110
2002	942	66,43	476	33,57	1 418	26	25,74	75	74,26	101
2006	2 926	59,22	2 015	40,78	4 941	135	33,09	273	66,91	408

Zdroj: ČSÚ

Řád primárních voleb SZ pro volby do Evropského parlamentu stanovuje genderový princip jako závazný. V každé trojici po sobě jdoucích kandidátů musí být vždy alespoň jeden člen opačného

¹⁵¹ KAVKOVÁ SMIGGELS, Jana: *Ženy v politických stranách – Strana zelených*. In: Fórum 50 %, http://www.padesatprocent.cz/?c_id=104&pre=1 (3 .3. 2009)

¹⁵² V tabulce jsou uvedeny údaje z kandidátek, na nichž SZ figurovala samostatně.

pohlaví.¹⁵³ Toto pravidlo bylo dodrženo jak pro volby do Evropského parlamentu v roce 2004, tak i dle zveřejněné kandidátní listiny pro volby v roce 2009. Kandidátní listina pro volby do Evropského parlamentu je výjimečná tím, že Zelení sestavili tzv. zipovou kandidátní listinu, kde se pravidelně střídá muž a žena. Jako jediná parlamentní strana zvolila SZ pro volby do Evropského parlamentu paritní zastoupení obou pohlaví, to se týká také počtu kandidátek a kandidátů v první desítce nominovaných. Stejný systém strana zvolila i pro kandidátku do eurovoleb v roce 2009. Zipový systém byl uplatňován až do konečného pětadvacátého místa na kandidátní listině. Přesto, že lichý počet nominovaných hrál mírně v neprospěch žen, do první desítky bylo nominováno pět žen a i stejný počet mužů. Oboje eurovolby však skončily pro SZ neúspěchem.

Tabulka č. 44: Počet kandidátek ve volbách do EP a zvolených europoslankyň (SZ)

Rok voleb	Kandidáti		Kandidátky		Celkem	Zvoleno žen		Zvoleno mužů		Celkem
	abs.	%	abs.	%		abs.	%	abs.	%	
2004	16	50,00	16	50,00	32	-	-	-	-	-
2009	13	52,00	12	48,00	25	-	-	-	-	-

Zdroj: ČSÚ

SZ následuje modelu dalších západoevropských Zelených, kde jsou kvóty uplatňovány od 80. let.¹⁵⁴ Z českých parlamentních stran Zelení jednoznačně vedou statistiky zastoupení žen na svých kandidátkách i v řadách zvolených zastupitelů. Pozitivní opatření, kterými Strana zelených zajišťuje genderovou vyrovnanost, jsou v českých poměrech unikátní. Žádná jiná česká parlamentní strana neprosazuje kvóty ani jiná pozitivní opatření tak důsledně jako Zelení. Navíc, o SZ jako o jediné z parlamentních stran, je možné konstatovat, že zastoupení žen v členské základně SZ (36 %) koresponduje s jejich zastoupením v orgánech strany. Nicméně pokud zasadíme stranu

¹⁵³ Řád primárních voleb Strany zelených pro volby do Evropského parlamentu v roce 2009. In: SZ, http://www.zelenevolby.cz/data/dokumenty/RadPV_EP2009_1xA4.pdf (26. 6. 2009)

¹⁵⁴ Němečtí Zelení uplatňují 50 % kvótu od roku 1985 jak na kandidátních listinách, tak v orgánech strany včetně jejího vedení, které je dvoučlenné.

DAVIDSON SCHMICH, K. Louise: *Implementation of Political Party Gender Quotas. Evidence from the German Länder 1990–2000*. Party Politics, 12, 2006, č. 2, s. 213–216. (SAGE)

Zelených do mezinárodního kontextu zjistíme, že čeští Zelení v porovnání s Německem či severskými zeměmi v míře zastoupení žen zaostávají.

Ženská frakce či skupina ve SZ neexistují. Genderová témata ve SZ rozpracovává odborná skupina pro genderové otázky, v jejímž čele stojí muž, ale neformálně se o vedení dělí se ženou. Rovný přístup k mužům a ženám SZ prosazuje také v rámci svého volebního programu jako jednu ze svých programových priorit. Zelení v programu upozorňují na nedostatečné zastoupení žen v politice. Dle SZ by mělo odpovídat poměru žen ve společnosti. Odpovědí Zelených je zavedení vnitrostranických kvót, které mají do politiky přivést více žen a zapojit se do rozhodování na všech úrovních státní správy¹⁵⁵.

Také v rámci voleb do Evropského parlamentu strana prosazuje jako jeden z bodů volebního programu rovné příležitosti žen a mužů. Ve svém programu Strana zelených uvádí: „*Strana zelených usiluje o odstranění genderových stereotypů, posílení ekonomické nezávislosti žen, jejich vyšší účast v rozhodovacích, vedoucích a politických pozicích...*“¹⁵⁶ Prakticky se tímto Strana zelených řídí při nominaci svých členů na kandidátní listiny a jako jediná z parlamentních stran kandidujících do Evropského parlamentu vstupovala do voleb s genderově vyrovnanou kandidátní listinou. Strana sama tento fakt komentuje ve svém programu slovy: „*Strana zelených je jediná politická síla v České republice, které se daří naplňovat slova o potřebě rovných příležitostí.*“ Tento fakt již pravidelně zohledňován při sestavování výsledků soutěže „*Strana otevřená ženám*“, v níž Strana zelených obhájila již třikrát prvenství.

3. 2. 6. Shrnutí

Z výše provedené analýzy dat je možné vypočítat několik obecných trendů. Počet žen v české politice je stále velmi nízký a to jak na všech

---

¹⁵⁵ Volební program „Kvalita života“. In: Strana zelených, <http://www.zeleni.cz/59/rubrika/volebni-program-kvalita-zivota/> (4. 3. 2009)

¹⁵⁶ Zelená cesta z krize (Program Strany zelených do evropských voleb 2009). In: Strana zelených, http://euvolby.zeleni.cz/data/Program_EP2009.pdf (2. 6. 2009)

úrovních samosprávy, tak v rámci jednotlivých parlamentních politických stran. Zároveň platí pravidlo nepřímé úměry mezi úrovní samosprávy a politickým zastoupením žen: čím vyšší úroveň samosprávy, tím méně žen v politických funkcích. To samé lze říci o politických stranách: čím výše půjdeme v úrovni struktury politických stran, tím méně žen najdeme. V neprospěch vyššího počtu zastoupení žen hovoří částečně jak institucionální, tak společensko-kulturní faktory, což mj. způsobuje i to, že mezi pravicovými a levicovými politickými subjekty neexistují v zastoupení žen výrazné rozdíly.

Průměrný podíl žen v členské základně parlamentních politických stran je necelých 40 %. Nejméně žen v členské základně najdeme v případě ČSSD, pouhých 31 %, a naopak nejvíce u KDU-ČSL, přes polovinu členské základny. Až na výjimky parlamentní politické strany toto zastoupení nereflektují při sestavování kandidátních listin ani při volbě členů stranických orgánů, což následně ovlivňuje celkové složení zastupitelských sborů.

Tabulka č. 45: Podíl žen v členské základně politických stran zastoupených v Poslanecké sněmovně

Strana	Podíl žen v členské základně		Členská základna celkem
	abs.	%	
KDU-ČSL	19 760	53	37 270
KSČM	31 960	44,5	71 823
Strana zelených	990	36	2 750
ODS	10 100	33	30 805
ČSSD	5 299	31	17 714

Zdroj: Sekretariáty a tisková oddělení jednotlivých politických stran

Pokud se podíváme na zastoupení žen v Poslanecké sněmovně a Senátu, kde je aplikován poměrný resp. většinový volební systém, zjistíme, že zastoupení žen v dolní komoře Parlamentu se i přes užití odlišného volebního systému od Senátu výrazně neliší. Zatímco zastoupení žen v Poslanecké sněmovně je 17,5 %, v Senátu je to 17,28 %. Volební systém je dle dostupných šetření nepopíratelně podstatným činitelem v procesu participace žen. Užití poměrného či většinového volebního systému hraje důležitou roli v konečném politickém zastoupení

žen. Nepatrný rozdíl v politickém zastoupení žen v jednotlivých komorách Parlamentu však způsobuje neexistence takových pozitivních opatření, která by přispěla k genderově vyváženějšímu složení volených orgánů.

Přesto, že je do Poslanecké sněmovny uplatňován ženskému zastoupení příznivější poměrný volební systém, bez jakýchkoliv procedurálních opatření na úrovni politických stran jeho výhody v tomto směru nevyniknou. Současné parlamentní strany nemají až na výjimky zavedena vnitrostranická pravidla, která by podíl žen na jejich členské základně promítala do jejich účasti na vnitrostranickém rozhodování. Jejich přístup k takovýmto opatřením lze rozdělit dle pravolevé osy politického spektra. Zatímco ČSSD, KSČM a SZ uplatňují stanovami dané kvóty či alespoň stranická doporučení, KDU-ČSL a ODS se ke kvótám vyjadřují v podstatě neutrálně či negativně. Kromě ideologie hrají důležitou roli také ženské frakce uvnitř jednotlivých stran. Působení ženských skupin může ovlivnit genderové rozložení sil a prosazení pozitivních nástrojů. Přesto, že v rámci většiny českých politických stran existují ženské frakce, větší vliv na rozhodování stranického vedení postrádají. Ve svých stanovách zohledňují vyšší politické zastoupení žen jako jeden ze svých cílů, viz. ženský frakce ČSSD či KDU-ČSL, jejich kritika směřujících k vedení politických stran však není dostatečně reflektována. To se projevuje také v rámci volebních programů, které téma rovných politických příležitostí nezmiňují vůbec nebo jen okrajově, bez konkrétně vytyčených postupů.

Za pilotní stranu v oblasti genderově vyrovnanějšího politického zastoupení můžeme považovat Stranu zelených. Inspirována stejně smýšlejícími stranami v zahraničí prosadila jako první česká parlamentní politická strana do svých stanov genderově neutrální kvóty, které zajišťují třetinové zastoupení žen či mužů na kandidátních listinách. Mohlo by se zdát, že tento postup bude motivací a vzorem i pro další politické subjekty. Nicméně řetězová reakce zavádění podobných pozitivních opatření spuštěna nebyla. Přispěla k tomu také nízká intenzita veřejné diskuze, která v se v českém prostředí na toto téma dostatečně nerozvinula. Podívejme se nyní, kteří aktéři na této diskuzi participují.

4. VEŘEJNÁ DISKUZE

4. 1. *Institucionalizovaný feminismus*

Jedním ze způsobů, jak změnit přístup klíčových aktérů, tedy politických stran, k vyšší reprezentaci žen, je podnícení celospolečenské diskuze o jejím významu. Na této debatě participují jak představitelé občanského sektoru, tak zástupci veřejné správy, kteří především disponují nástroji k prosazení vyššího zastoupení žen v politice.

V posledních několika letech můžeme pozorovat rozmach státních institucí, které vznikají za účelem podpory ženských práv. Tento tzv. státní feminismus (*state feminism*) je definován jako aktivismus feministek/feministů v rámci veřejné správy nebo také jako institucionalizovaný feminismus. Jedná se o způsob, jak prosadit cíle a principy ženských hnutí v rámci veřejné správy, tedy zevnitř. Aktivita ženských státních organizací může ženám usnadnit vstup do politiky a prosazení jejich požadavků. Ženské státní organizace se liší dle zdrojů, možností, vlivu a strategie, kterou volí pro dosažení větší politické reprezentace žen. Liší se také tím, do jaké míry využívají pozici substantivní reprezentace, jež je podmíněna reprezentací deskriptivní. Hlavní strategií ženských státních organizací je zapojení genderového hlediska do politické diskuze nejen skrze genderová témata, ale také skrze rámec, v kterém se debata odehrává.¹⁵⁷ Pro feministky je důležité prolomit hranici tradičního politického myšlení o otázkách absence žen v oblasti rozhodování. Odstranění genderových nerovností předpokládá takovou institucionální strukturu, jež efektivně zajistí nezbytné koncepční, výkonné a kontrolní funkce. Pravomoci státních institucí hrají klíčovou roli v prosazování rovných příležitostí.¹⁵⁸

V České republice je koncept institucionalizovaného feminismus silně nevyvinutý i přesto, že se Česká republika podpisem mezinárodních smluv zavázala podporovat vyšší reprezentaci žen v politice. V roce 1980

---

¹⁵⁷ LOVENDUSKI, Joni (ed.): *State Feminism and Political Representation*. New York 2005, s. 3-7.

¹⁵⁸ PAVLÍK, Petr: *Originální experiment české vlády aneb jak prosazovat politiku rovných příležitostí bez odpovídajícího institucionálního zabezpečení*. In: HAŠKOVÁ, Hana a kol. (eds.): *Mnohohlasem. Vydávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha 2006, s. 132-142.

byla tehdejší Československou socialistickou republikou podepsána *Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen* (OSN CEDAW), jež je považována za mezinárodní deklaraci ženských práv. Po rozdělení Československa v roce 1993 Česká republika přejala povinnosti plynoucí z této úmluvy. Úmluva mj. zaručuje ženám právo volit, být zvolena a právo podílet se na tvorbě a realizaci politiky. *Článek 7* signatářským státům doporučuje přijetí takových opatření, která zajistí rovnoprávné hlasování ve všech volbách, možnost účastnit se na tvorbě a provádění státní politiky a zastávat veřejné úřady a vykonávat všechny veřejné funkce na všech úrovních řízení státu.¹⁵⁹

Do konce 90. let 20. století byla politika rovných příležitostí chápána jako součást lidskoprávní agendy do níž byla začleněna. Není náhodou, že zvláštní pozornost si genderové téma rovných příležitostí vyžádalo až zahájením vstupních rozhovorů o vstupu České republiky do Evropské unie, která prosazuje genderovou rovnost jako jeden ze svých základních cílů. Institucionální rámec genderové agendy tvoří Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), jehož vedení bylo počátkem roku 1998 vládou pověřeno koordinací politiky rovných příležitostí mužů a žen. MPSV vypracovalo dokument s názvem *„Priority a postupy vlády při prosazování rovnosti mužů a žen“*. V rámci jednotlivých opatření se v tomto dokumentu vláda zavázala mj. zdůrazňovat princip rovného postavení žen a mužů a *„Podporovat výběr vhodných kandidátek do funkcí ve vládních orgánech a na vedoucí místa jak v ministerstvech, tak i v jimi řízených správních úřadech a institucích.“*¹⁶⁰ Tímto programovým dokumentem vláda poprvé oficiálně deklarovala svoji vůli účinně přispět k odstraňování existujících věcných i formálních překážek, které ženám brání dosáhnout postavení srovnatelného s muži. Od roku 1998, kdy byl dokument představen, vláda každoročně hodnotí plnění jednotlivých bodů dokumentu a opatření aktualizuje v tzv. *„Zprávě o plnění Priorit a*

---

¹⁵⁹ *Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen*. In: OSN, <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-odstraneni-vsech-forem-diskriminace-zen.pdf> (8. 3. 2009).

¹⁶⁰ *Návrh postupů a priorit vlády při prosazování rovnosti mužů a žen*. In: MPSV, <http://www.mpsv.cz/files/clanky/654/zprava.pdf> (19. 6. 2009)

postupů vlády při prosazování rovných příležitostí pro ženy a muže".¹⁶¹

Nicméně ze strany občanské společnosti je tento dokument považován za formální záležitost bez jakýchkoli závazků, indikátorů, konkrétních cílů a zpětné evaluace.¹⁶²

V roce 2001 byla usnesením vlády zřízena *Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů* (dále jen *Rada*). *Rada* je stálým poradním orgánem vlády v oblasti vytváření rovných příležitostí pro ženy a muže. Do její působnosti patří mj. příprava návrhů opatření směřujících k prosazování rovných příležitostí mužů a žen. Dále vydává doporučení, ne jejichž základě je postupováno při prosazování rovných příležitostí, identifikuje základní genderové společenské problémy a hodnotí efektivitu naplňování principu rovných příležitostí.¹⁶³ Je složena ze 27 zástupců, z toho 12 zastupuje státní správu, devět nestátní neziskové organizace a další členky a členové zastupují sociální partnery a odbornou veřejnost.

V oblasti rovných politických příležitostí předložila *Rada* v roce 2003 vládě návrh na provedení reformy volebního systému.¹⁶⁴ Vláda doporučení *Rady* vzala na vědomí. Následný návrh zákona se týkal voleb do Evropského parlamentu, Poslanecké sněmovny, krajských voleb a Senátu a obsahoval podmínku volební kvóty (40%). Pro kandidátní listiny byl navržen zipový systém (do krajských voleb a Senátu

---

¹⁶¹ Jednotlivé zprávy od roku 1998 do 2007 jsou dostupné na <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/ministri-pri-uradu-vlady/michael-kocab/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/souhrnne-zpravy-o-plneni-priorit-a-postupu-vlady-pri-prosazovani-rovných-prilezitosti-zen-a-muzu-1998---2007-39251/> (19. 6. 2009)

Alternativou k těmto zprávám je tzv. „*Stínová zpráva v oblasti rovného zacházení a rovných příležitostí žen a mužů*“, vytvořená odborníky z nevládního sektoru a akademické sféry. Stínová zpráva kriticky analyzuje učiněné kroky v oblasti rovných příležitostí žen a mužů a její vyznění většinou není zdaleka tak optimistické, jako pravidelné zprávy o plnění priorit.

¹⁶² Tisková zpráva: *Prosazování genderové rovnosti v období českého předsednictví EU*. In: Česká ženská lobby, <http://www.czlobby.cz/tiskove-zpravy/13-7/tiskova-zprava-prosazovani-genderove-rovnosti-v-obdobi-ceskeho-predsednictvi-eu/> (26. 6. 2009)

¹⁶³ *Statut Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů*. In: Vláda ČR, <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rada-pro-rovne-prilezitosti/statut/statut-30380/> (20. 6. 2009)

¹⁶⁴ *Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů doporučuje vládě ČR provést reformu volebního systému, která by po vzoru francouzské a belgické právní úpravy podpořila vyrovnané zastoupení žen a mužů ve volených orgánech, a za tímto účelem doporučuje vládě uložit 1. místopředsedovi vlády a ministru vnitra, aby do 31.12.2004 předložil vládě návrh právní úpravy podporující vyrovnané zastoupení žen a mužů ve všech orgánech volených na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva.*

PČR bez zipového systému). Návrh stanovoval též sankce za nedodržení kvóty a zipového systému. Jednalo se o menší státní příspěvek za odevzdané hlasy resp. odmítnutí kandidátní listiny.¹⁶⁵ Nicméně tento jediný pokus o změnu volebního systému ve prospěch vyššího zastoupení žen se nepovedlo prosadit.

Rada může pro potřeby své činnosti zřizovat výbory *Rady*, jejichž úkolem je zabývat se dílčími otázkami z oblasti její působnosti. V rámci plánu na rok 2009 byl schválen návrh na ustavení nového *Výboru pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice*. Výbor by měl být dlouhodobou platformou politických stran a odborníků, která se bude zabývat otázkou parity mužů a žen ve všech patrech politiky. Iniciativa ustavit samostatný výbor pro otázky politického zastoupení žen je výsledkem otevřeného přístupu současného předsedy *Rady* a ministra pro lidská práva Michaela Kocába, který se otevřeně vyjadřuje na podporu zavedení kvót, jež mají zvýšit politickou participaci žen.¹⁶⁶

Na parlamentní půdě se rovnými příležitostmi mužů a žen zabývá *Stálá komise pro rovné příležitosti*. Na úrovni krajských, městských ani obecních úřadů neexistují žádné struktury k prosazování genderové rovnosti.¹⁶⁷

4. 2. Občanské iniciativy

Přední česká odbornice na politické zastoupení žen v České republice Hana Havelková konstatuje, že argumentace ve prospěch zastoupení žen v politice bude slabá a neúčinná do té doby, než bude identifikována specifická sociální a občanská zkušenost žen a transformována do úrovně politické agendy. V České republice diskuze o politickém zastoupení žen předcházela diskuzi o jejich společenském postavení.

---

¹⁶⁵ HAVELKOVÁ, Hana a SVĚTLÍKOVÁ, Daniela: *Rovné příležitosti mužů a žen*. In: Český helsinský výbor, <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2006031501> (8. 2. 2009)

¹⁶⁶ „Argumentace proti kvótám a pozitivní diskriminaci je stereotypní, jde o klišé a většinou nikdo neví, proč je proti těmto opatřením“

Ministr Kocáb podpoří kvóty pro ženy v politice. In: Mediafax, <http://www.mediafax.cz/politika/2819227-Ministr-Kocab-podpori-kvoty-pro-zeny-v-politice> (20. 6. 2009)

¹⁶⁷ FERRAROVÁ, Eva: *Základní východiska a koncepce politiky rovných příležitostí*. In: Žába na prameni o.s., <http://www.rppp.cz/index.php?id=119> (18. 6. 2009)

Uzavřená diskuze o politické reprezentaci se tak nesla spíše v abstraktní rovině a celkově neměla velký vliv. Se zvyšujícím se zájmem jednotlivých politických stran i společnosti o téma rovných příležitostí získává diskuze o nutnosti ženského politického zastoupení větší relevanci a konkrétní tvar.¹⁶⁸

Hlavní aktéry nastolující společenské téma rovných příležitostí mužů a žen v politice v České republice nelezeme především v občanském sektoru. Organizace, které usilují o vyšší politické zastoupení žen se opírají o veřejné mínění, které je participaci žen obecně nakloněno. Dle zveřejněného výzkumu z roku 2006 převládá v české společnosti jednoznačné stanovisko, že zapojování žen do politiky je užitečné. Téměř 90 % respondentů se vyjádřilo, že zapojování žen do veřejných rozhodovacích procedur je rozhodně (48 %) či spíše (41 %) užitečné. Oslovený vzorek české populace se v průzkumu mj. vyjádřil, že ženy v politice postrádá a 43 % respondentů si myslí, že v České republice nejsou vhodné podmínky pro vyšší politické zastoupení žen. Následně 79 % dotázaných souhlasí s tím, aby byl vstup žen do politiky aktivně podporován a to především změnou mechanismů sestavování kandidátních listin.¹⁶⁹

Občanské aktivity na podporu žen v politice mají různý charakter. Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2002 a 2006 byly podnětem k několika iniciativám, které měly upozornit na nízkou politickou reprezentaci žen a otevřít tak celospolečenskou debatu.

Kromě ženských platforem uvnitř jednotlivých politických stran, které byly popsány výše, byla před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2006 zaregistrována nová čistě ženská politická strana *Rovnost šancí*. Základní tezí této strany je kompletní zrovnoprávnění žen a mužů ve všech oblastech, mj. také v rozhodovacích procesech na všech úrovních. Strana kritizuje mužský styl vlády a vedení společnosti, jenž

---

¹⁶⁸ HAVELKOVÁ, Hana: *Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989*. In: HAŠKOVÁ, Hana a kol. (eds.): *Mnohohlasem. Vydáváné ženských prostorů po roce 1989*. Praha 2006, s.37.

¹⁶⁹ KUNŠTÁT, Daniel: *Postavení žen v politice očima české veřejnosti- závěrečná zpráva z výzkumu* (listopad 2006). In: Fórum 50 %, <http://www.padesatprocent.cz/docs/postaveni-zen-v-politice-ocima-ceske-verejnosti-2.pdf> (19. 6. 2009)

znevýhodňuje zájmy a potřeby žen. Strana dále ve svém programu navrhovala stanovení povinně 40% zastoupení žen na volebních seznamech všech politických stran podle zipového principu.¹⁷⁰ Strana *Rovnost šancí* kandidovala v roce 2006 ve volbách do Poslanecké sněmovny, Senátu a obecních zastupitelstev. Ve volbách do Poslanecké sněmovny získala 0,2 % hlasů (10 879). Ve volbách do Senátu neúspěšně kandidovaly dvě zástupkyně této strany – její předsedkyně Zdenka Ulmannová a režisérka Věra Chytilová. Částečného úspěchu se strany dočkala ve volbách do obecních zastupitelstev ziskem osmi křesel (0,01 % celkového počtu zastupitelů). Za stranu *Rovnost šancí* kandidovalo celkem 223 mužů a žen, z toho mužů bylo pouhých šest.¹⁷¹ V následných volbách se strana dalšího úspěchu nedočkala, jelikož v lednu 2008 byla činnost strany rozhodnutím Nejvyššího správního soudu pozastavena z důvodů nesplnění zákonem dané povinnosti odevzdat výroční finanční zprávu za předchozí rok. Stejně jako vznik ženské stínové vlády v roce 2000 byla i tato iniciativa považována spíše za recesistický krok. Nicméně svým charakterem tato strana upoutala pozornost médií a částečně tak vyvolala veřejnou diskuzi na téma rovných příležitostí mužů a žen. Její dopad měl však jen deklaratorní charakter a pozastavením činnosti strany její aktivity žádná podobná politická strana nepřevzala.

V roce 2002 před volbami do Poslanecké sněmovny byl spuštěn „dovolební kritický internetový projekt“ *Hlídací fena*, jehož hlavním cílem bylo podpořit vstup žen do politiky. Projekt apeloval na voliče, aby nerezignovali na své volební právo a vyhledávali a podporovali schopné ženy politicky na celostátní i komunální úrovni. V roce 2006 agendu tohoto projektu převzalo Fórum 50 %. Tato nadstranické občanské sdružení vzniklo v roce 2004 v reakci na problém nedostatečného zastoupení žen na všech úrovních rozhodování. Fórum 50 % je v současnosti jedinou nestátní neziskovou organizací, která se věnuje výhradně politickému zastoupení žen. Usiluje o to, aby se veřejná

---

¹⁷⁰ *Teze programu politické strany Rovnost šancí*. In: *Rovnost šancí*, <http://www.rovnost-sanci.cz/program.php> (19. 6. 2009)

¹⁷¹ Český statistický úřad.

diskuze na toto téma prohloubila a aby politické zastoupení žen překročilo 30% kritickou hranici, která ženám umožní prosazovat své zájmy. Aktivita Fóra 50 % staví především na komunikaci s veřejností v podobě kulatých stolů, konferencí, seminářů a mediálních kampaní. Za zmínku stojí předvolební kampaň z roku 2006 „Dost bylo kravat“, jejímž cílem bylo poukázat na nízké zastoupení žen v české politice. Fórum 50 % je mj. koordinátorem nadstranické platformy „Česká prezidentka“, jejímž hlavním cílem je hledání a podpora ženských politických talentů. V neposlední řadě si Fórum 50% nechalo v letech 2006-2007 nechalo provést výzkumy týkající se pozice společnosti k reprezentaci žen v politice.¹⁷²

Od začátku 90. let 20. století došlo k posunu v charakteru ženských organizací. Z neformálních a neinstitucionalizovaných sdružení vznikly dnes již etablované genderové organizace spolupracující s akademickými a společenskými institucemi. Jejich hlavní úlohou je upozorňovat na rozdílné příležitosti žen a mužů v různých společenských sférách, mj. také v politice, a otevřít diskuzi na téma vyššího politického zastoupení žen. Pokud bychom měli být těmi, kteří posuzují, do jaké míry jsou tyto občanské iniciativy v nastolování daného tématu úspěšné, museli bychom se zaměřit na kvantitativní výstupy, které však hovoří v neprospěch ženského zastoupení. Z toho vyplývá, že tyto aktivity nemohou suplovat vliv státních aktérů, kteří v ruce drží klíč k vyššímu politickému zastoupení žen. Mohou však částečně a systematicky ovlivňovat názor státních aktérů a v zádech s mezinárodní podporou usilovat o změnu jejich postojů a přesvědčení.

---

¹⁷² Postavení žen očima české veřejnosti (závěrečná zpráva z výzkumu). In: Fórum 50 %, <http://www.padesatprocent.cz/docs/postaveni-zen-v-politice-ocima-ceske-verejnosti-2.pdf>. (19. 6. 2009)

ZÁVĚR

Nízké politické zastoupení žen je znepokojivé především proto, že politika představuje významnou oblast, v níž je alokována moc i zdroje. Moc politikům umožňuje činit významná rozhodnutí ovlivňující určité skupiny obyvatel. Kromě toho je politická moc doprovázena autoritou, která plyne z pravomocí a možnosti rozhodování.

Hlavní charakteristikou demokracie a její výjimečnost spočívá v akceptaci různých společenských proudů a názorů. To, co ženy do politiky mohou přinést, je především diverzita.¹⁷³ Zapojením žen do rozhodování jsou konečné výsledky obohaceny o množství nápadů a zkušeností, které ženy odlišují od mužů. Rozmanitost činí rozhodování pružnější a otevřenější změnám. V neposlední řadě mohou úspěšné političky jít příkladem pro váhající a nerozhodnuté adeptky na politické posty. Motivující je především fakt, že ženy reprezentují ženské zájmy a mají možnost je ovlivňovat. Současný model české politické scény není ani dostatečně motivující ani inspirativní pro potenciální kandidátky. Pokud ženy tvoří více jak polovinu české populace, měly by být také adekvátně zastoupeny v rozhodovacích procesech a mít možnost účastnit se distribuce moci, ale také zdrojů. V poslední době je často upozorňováno na nevyužívání ženského potenciálu nejen v politice, ale také ve vědě či na pracovním trhu. Demokratický deficit, který tato situace způsobuje, je tak doprovázen neefektivitou a sníženou legitimitou učiněných rozhodnutí

Veřejná diskuze na téma ženské reprezentace byla zahájena poměrně nedávno. Genderové otázky se začaly objevovat ve volebních programech politických stran až po roce 2000 v souvislosti se vstupem České republiky do EU jako součást podmínek nezbytných pro členství v této organizaci. Dá se tedy říct, že veřejné iniciativy na podporu rovných příležitostí obecně neměly základ v přirozeném společenském vývoji, ale byly uměle implementovány. Byly jakousi nutností vyplývající z členství České republiky v EU. Proto také byla jejich formulace spíše

---

¹⁷³ PAXTON, P. – HUGHES, M. Melanie: c.d., s. 14.

vágní s nepříliš jasným konceptem. Na to upozornily především nestátní organizace věnující se problematice rovných příležitostí. Přišly s kritikou oficiálních postupů v oblasti genderové rovnosti a konkrétními požadavky, které se týkaly mj. i politického zastoupení žen. Vzhledem k nízkému vlivu jednotlivých ženských frakcí uvnitř politických stran jsou to v současnosti především organizace občanské společnosti, které v tomto směru nahrazují příslušné organizace státní správy. Nicméně pokud bychom měli definovat ty, kteří drží v rukou přímé nástroje navýšení počtu politického zastoupení žen, museli bychom se obrátit na politické strany a především na jejich vnitrostranický systém sestavování kandidátních listin.

Tato práce si za cíl kladla především verifikaci následující hypotézy:

Politické zastoupení žen v zastupitelských orgánech České republiky je dlouhodobě velmi nízké. Hlavní příčinu tohoto stavu můžeme najít jak ve společensko-kulturních, tak především institucionálních bariérách na úrovni politických stran, které nedostatečně implementují taková pozitivní opatření, která by upravovala proces formování kandidátních listin a měla vliv na celkové složení volených orgánů.

Pravdivost hypotézy byla potvrzena ve třetí kapitole diplomové práce. Empiricko-analytický přístup a metoda případové studie se v textu osvědčily a nebylo je třeba měnit. Analýzou dat byla prokázána celkově nízká úroveň politického zastoupení žen na všech úrovních samosprávy. Pokud shrneme výsledky analýzy, ženské politické zastoupení v jednotlivých volených orgánech doposud nikdy nepřekročilo výše definovanou 30% hranici kritické masy. Počet žen v Poslanecké sněmovně se momentálně pohybuje okolo 17 % a stejně tak je tomu i v Senátu. Se snižující se úrovní samosprávy celkové zastoupení žen mírně narůstá. V krajských zastupitelstvech najdeme v současnosti téměř 18 % žen a v zastupitelstvech měst a obcí 25 %.

Pakliže existují příznivé podmínky pro ženské politické zastoupení v podobě poměrného volebního systému do Poslanecké sněmovny či krajských a místních zastupitelstev a socioekonomické podmínky v zásadě nebrání vstupu žen do politiky, příčinu podrepräsentace musíme hledat na úrovni politických stran. Parlamentní politické strany ve svých stanovách nezohledňují genderové hledisko při nominaci kandidátů na volební listiny, tzn. že počet ani pořadí nominovaných kandidátů nejsou upraveny dle kvóty, která by stanovovala minimální zastoupení mužů či žen a jejich pozici na kandidátní listině. Tento fakt potvrzuje výše stanovenou hypotézu pouze částečně. Mezi parlamentními stranami totiž působí dvě uskupení, která kvóty zakomponovala do svých stanov. V případě ČSSD se jedná o 25% kvótu stanovenou pro zastoupení žen v rámci celkového počtu delegátů a mezi členy stanovených orgánů. Tato kvóta se tedy nevztahuje na proces sestavování kandidátních listin a nijak neovlivňuje celkové zastoupení žen za ČSSD v zastupitelských orgánech. Je možné ji považovat spíše za jakýsi pragmatický počín ČSSD vzhledem ke své ženské frakci. Druhou parlamentní stranou uplatňující stanovami dané kvóty je Strana zelených. Jako jediná z parlamentních stran do svých stanov implementovala pravidlo, které upravuje jak početní zastoupení mužů a žen na kandidátních listinách, tak jejich pořadí. Toto pravidlo zaručuje minimálně třetinové zastoupení mužů/žen na kandidátních listinách strany a navíc upravuje postup při nominaci kandidátů tak, že v každé trojici uchazečů musí být vždy alespoň jeden zástupce opačného pohlaví. Navíc pro volby do Evropského parlamentu byl pro kandidátní listiny přijat tzv. zipový systém, dle kterého se kandidáti pravidelně střídají dle pohlaví. Pokud se podíváme na celkové volební výsledky SZ z hlediska genderové vyváženosti, je možné konstatovat, že SZ má genderově nejvyrovnanější kandidátní listiny a následně i složení svých zvolených zástupců ve zastupitelských orgánech. V tomto případě je ale nutné podotknout, že Strana zelených je nejmenší politickou stranou v Poslanecké sněmovně. V roce 2006 bylo za SZ zvoleno šest poslanců, v důsledku vnitrostranických neshod byl jejich počet redukován na pouhé čtyři,

z toho pouze jednu ženu. Celkový počet žen v Poslanecké sněmovně proto SZ nemá šanci nijak výrazně ovlivnit.

Co tedy stojí za neochotou silných politických stran přijmout výraznější pozitivní opatření? Ve většině českých parlamentních politických stran je důvodem tradiční genderová politická kultura, jenž označuje míru smyslu pro genderovou rovnost v souvislosti s politickým zastoupením. Ženské sekce uvnitř politických stran nejsou natolik silné, aby ovlivnily patriarchální model struktury strany a maskulinní principy, jež dominují způsobu komunikace. I přesto, že veřejné mínění je nakloněno vyšší politické reprezentaci žen, což vyplývá z několika výzkumů provedených na vzorku české populace, ve kterých téměř 44 % dotázaných odpovědělo, že politika by se změnila k lepšímu v případě, že by se zapojení žen do politiky navýšilo¹⁷⁴, výsledky výzkumů zjišťujících postoje společnosti k zastoupení žen nemají praktický dopad na rozhodnutí politických stran a nespouštějí celospolečenský tlak na politické reprezentanty, kteří by tento problém zařadili na svou agendu.

Co by tedy mělo přesvědčit politické strany, aby pozitivní opatření zakomponovaly do svých stanov? Je to především fakt, že ženy tvoří polovinu české populace a polovinu voličské základny. Participace žen v politickém systému je důležitým znakem demokracie. Přesvědčit strany by měla také společenská poptávka po ženách v politických funkcích a také to, že členské základny jednotlivých politických stran vykazují relativně vysoké zastoupení žen a jejich zájem o politickou participaci.

Mnozí politologové zkoumají zastoupení žen z hlediska stylu politiky. Kladou si otázku, zdali existuje něco jako ženský styl vyjednávání, řízení či rozhodování? Upřednostňují ženy určitá témata? Výše zmíněná platforma vzešlá z konference OSN v Pekingu v roce 1995 zdůrazňuje fakt, že ženy v rozhodovacích procesech přispívají k redefinování politických priorit. Na projednávanou agendu vnášejí nová

---

¹⁷⁴ *Ženy v politice. Výzkum Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR (CVVM). In: CVVM, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100380s_po40805.pdf (20. 6. 2009)*

témata, která reflektují jejich specifické zájmy, hodnoty a zkušenosti, a poskytují tak rozdílný pohled na hlavní politická témata.¹⁷⁵

V neposlední řadě je nezbytné, aby se politické strany aktivně otevřely diskuzi na téma politického zastoupení žen a začaly ho vnímat jako jednu ze svých priorit.

Malý zájem o tematiku politické reprezentace žen dokazuje fakt, že z česky psané literatury existuje jen velmi málo publikací, které by komplexně postihovaly danou problematiku. Většinou se jedná o sborníky s tematické kratšími studiemi, které jsou mnohdy již neaktuální. Proto tato diplomová práce vycházela především ze zahraničních studií a analýz, které byly pro teoretickou část diplomové práce esenciální. Fond Národní knihovny a knihovny Sociologického ústavu AV ČR disponuje běžně nedostupnými publikacemi významných autorů na poli genderové problematiky. Jedná se jak o publikace staršího vydání, které významně přispěly k rozvoji jednotlivých konceptů politické vědy, tak o nové studie představující nový pohled na studium politického zastoupení žen.

Jako jeden z hlavních problémů při psaní této diplomové práce se ukázala mnohotvárnost tématu politického zastoupení žen. Jedná se o multidisciplinární téma, které vyvolává mnoho dílčích podotázek jak z politické vědy (vliv politických systémů na zastoupení žen, implementace formálních a neformálních kvót, atd.), tak ze sociologie (genderové stereotypy v politice, genderová politická kultura atp.). Užší vymezení tématu by zajisté přispělo k hlubší analýze dané problematiky. Na druhou stranu se autorka této práce seznámila s novými tématy a koncepty, které jsou v politické vědě zmiňovány jen okrajově.

---

¹⁷⁵ *Report of the Fourth World Conference on Women*. In: OSN, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/273/01/PDF/N9627301.pdf?OpenElement>, s. 79. (18. 3. 2009),

PRAMENY A LITERATURA

Prameny

„Jistoty a prosperita“ - volební program ČSSD 2006. In: ČSSD, <http://www.cssd.cz/nas-program/volebni-program/volebni-program-2-2.html> (12. 6. 2009)

Jistota – program pro rok 2009. In: ČSSD, www.cssd.cz (27.2. 2009)

Naděje pro Českou republiku, nevolební program KSČM. In: KSČM, <http://www.kscm.cz/index.asp?thema=2679&category=> (2. 3. 2009)

Návrh postupů a priorit vlády při prosazování rovnosti mužů a žen. In: MPSV, <http://www.mpsv.cz/files/clanky/654/zprava.pdf> (19. 6. 2009)

Odvažte se svěřit větší díl odpovědnosti za budoucnost této země ženám (tisková zpráva). In: KDU-ČSL, <http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10327&IDCI=27333> (1. 6. 2009)

Otevřená. Moderní. Sebevědomá (Sjezdové materiály XXXIV. Sjezdu ČSSD/23.-25. března 2007 Brno). In: <http://cssd.cz/dokumenty/sjezdove-dokumenty/s10565/>, s. 14-290 (26. 6. 2009)

Otevřenost novým výzvám – věrnost tradici (dlouhodobý program ČSSD). In: ČSSD, <http://www.cssd.cz/nas-program/dlouhodoby-program/> (27.2. 2009)

Otevřený volební program KSČM pro volby do Evropského parlamentu 2009. In: KSČM, <http://www.kscm.cz/index.asp?thema=4146&category=> (1. 6. 2009)

Písemná zpráva předsedy ČSSD k XXXV. sjezdu ČSSD. In: ČSSD, <http://cssd.cz/a21602.html> (12. 6. 2009)

Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů 2006-2010. In: EUR-Lex, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:CS:PDF> (20. 5. 2009)

Prohlášení celostátní konference SDŽ (7. 3. 2009). In: ČSSD, <http://cssd.cz/spratelene-weby/sdz/s23155/a23153.html> (12. 6. 2009)

Recommendation Rec(2003)3 of the Committee of Ministers to member states on balanced participation of women and men in political and public decision making. In: Rada Evropy, [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(2003\)3&Language=lanEnglish](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(2003)3&Language=lanEnglish)

&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864 (8. 3. 2009).

Rezoluce schválené XXXIV. sjezdem ČSSD. In: ČSSD, <http://cssd.cz/dokumenty/sjezdove-dokumenty/s10565/s11233/> (12. 6. 2009)

Řád primárních voleb Strany zelených pro volby do Evropského parlamentu v roce 2009. In: SZ, http://www.zelenevolby.cz/data/dokumenty/RadPV_EP2009_1xA4.pdf (26. 6. 2009)

Společně s Vámi pro lepší budoucnost – volební program 2000. In: ČSSD, <http://cssd.cz/dokumenty/archiv/volebni-programy> (12. 6. 2009)

Stanovy „Sdružení žen KDU-ČSL“. In: KDU-ČSL, <http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10327&IDCI=26148> (1. 3. 2009)

Stanovy ČSSD. In: ČSSD, <http://www.cssd.cz/o-nas/Stanovy-CSSD/> (26. 6. 2009)

Stanovy Strany zelených. In: <http://www.zeleni.cz/42/clanek/#clanek1> (3. 3. 2008)

Statut Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů. In: Vláda ČR, <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rada-pro-rovne-prilezitosti/statut/statut-30380/> (20. 6. 2009)

Teze programu politické strany Rovnost šancí. In: Rovnost šancí, <http://www.rovnost-sanci.cz/program.php> (19. 6. 2009)

The Global Gender Gap Report 2008. In: Světové ekonomické fórum, <http://www.weforum.org/pdf/gendergap/report2008.pdf> (12. 6. 2009)

Tisková konference KSČM 28. července 2005 - Návrhy KSČM na řešení otázky postavení žen v ČR. In: KSČM, <http://www.kscm.cz/article.asp?thema=3889&item=38871&previev=archiv> (2. 3. 2009)

Tisková zpráva: Prosazování genderové rovnosti v období českého předsednictví EU. In: Česká ženská lobby, <http://www.czlobby.cz/tiskove-zpravy/13-7/tiskova-zprava-prosazovani-genderove-rovnosti-v-obdobi-ceskeho-predsednictvi-eu/> (26. 6. 2009)

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen. In: OSN, <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-odstraneni-vsech-forem-diskriminace-zen.pdf> (8. 3. 2009).

Usnesení 9. zasedání Celostátní konference KDU-ČSL, 3.6.2005, Příbram. In: KDU-ČSL, <http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10151&IDCI=13900> (1. 3. 2009)

Usnesení Sjezdu KDU-ČSL, 12.-13.11, Plzeň. In: KDU-ČSL, <http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10348&IDCI=14494> (2.3. 2009)

Usnesení Sněmu Sdružení žen KDU-ČSL, 31. 1. 2009, Praha. In: KDU-ČSL, <http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10327&IDCI=26404> (1. 3. 2009)

Volební program „Kvalita života“. In: Strana Zelených, <http://www.zeleni.cz/59/rubrika/volebni-program-kvalita-zivota/> (4. 3. 2009)

Volební program KDU-ČSL 2006-2010. In: <http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10149&IDCI=22012> (2. 3. 2009)

Volební program Komunistické strany Čech a Moravy na období 2006 – 2010 (volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2006). In: KSČM, <http://www.kscm.cz/article.asp?thema=3783&item=35527> (8. 3. 2009)

Zaměření politiky a hlavní úkoly KSČM v období mezi VII. a VIII. sjezdem strany. In: KSČM, <http://www.kscm.cz/article.asp?thema=3784&item=38464> (8. 3. 2009)

Zelená cesta z krize (Program Strany zelených do evropských voleb 2009). In: Strana zelených, http://euvolby.zeleni.cz/data/Program_EP2009.pdf (2. 6. 2009)

Literatura

Alty a soprány (kapesní atlas ženských iniciativ). Praha; Gender Studies Centre 1994.

Alty a soprány ii. (kapesní atlas iniciativ na podporu rovných příležitostí pro ženy a muže). Praha; Gender studies o.p.s. 2005.

AYATA, G. Aişe – TÜTÜNCÜ, Fatma: *Critical Acts without a Critical Mass: The Substantive Representation of Women in the Turkish Parliament*. Parliamentary Affairs, roč. 61, 2008, č. 3, s. 461–475.

ASKLÖF, Cecilia a kol.: *Příručka na cestu k rovnosti žen a mužů*. Praha; MPSV 2003.

BASLAROVÁ, Iva – BINKOVÁ, Pavlína: *Kandidátky na předsedu: mediální obraz političek ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Gender, Equal Opportunities, Research (Gender, Rovné příležitosti, Výzkum), 8, 2007, č. 2, s. 87-95 (www.ceeol.com)

CAUL, Miki: *Women's Representation in Parliament: The Role of Political Parties*. Party Politics, 5, 1999, č. 1, s. 79-98. (online.sagepub.com)

CERQUIEIROVÁ, Andrea: *Českou republikou obchází strašidlo kvót*. In: GITA, <http://www.ta-gita.cz/jine-psani/ceskou-republikou-obchazi-strasidlo-kvot/> (3. 3. 2009)

CHILDS, Sarah: *New Labours's Women MPs: Women Representing Women*. Londýn; New York, Routledge 2004.

CHILDS, Sarah: *The Complicated Relationship between Sex, Gender and the Substantive Representation of Women*. European Journal of Women's Studies, 13, 2006, č. 1, s. 7-21.

CONNEL, R.W.: *Gender&Power. Society, the Person and sexual Politics*. Cambridge; Polity Press 1987.

CVIKOVÁ, Jana – JURÁŇOVÁ, Jana (eds.): *Hlasy žien. Aspekty ženskej politiky*. Bratislava; Aspekt 2002.

DAVIDSON SCHMICH, K. Louise: *Implementation of Political Party Gender Quotas. Evidence from the German Länder 1990–2000*. Party Politics, 12, 2006, č. 2, s. 211-232. (online.sagepub.com)

DAHLERUP, Drude: *From a Small to a Large Minority Women in Scandinavian Politics*. Scandinavian Political Studies, 11, 1988, č. 4, s. 275-278. (<http://www3.interscience.wiley.com>)

DAHLERUP, Drude – FREIDENVALL, Lenita: *Electoral Gender Quota Systems and Their Implementation in Europe*. Evropský parlament, Brusel 2008, s. 15.

DE BEAUVOIR, Simon: *Druhé pohlaví*. Praha; Orbis 1966.

DUKE, Lovelace Lois (eds.): *Women in Politics: Outsiders or Insiders?* New Jersey; Prentice Hall 1993.

ELSHTAIN, Jean Bethke: *Veřejný muž, soukromá žena. Ženy ve společenském a politickém myšlení*. Praha, ISE 1999.

FERRAROVÁ, Eva: *Základní východiska a koncepce politiky rovných příležitostí*. In: *Žába na prameni o.s.*, <http://www.rppp.cz/index.php?id=119> (18. 6. 2009)

FLAMMANG, A. Janet: *Women's Political Voice. How women Are Transforming the Practice and Study of Politics*. Philadelphia; Temple University Press 1997.

GIDDENS, Anthony: *Sociologie*. Praha; Argo 1999.

GILLIGHANOVÁ, Carol: *Jiným hlasem. O rozdílné psychologii žen a mužů*. Praha; Portál 2001.

HAVELKOVÁ, Hana: *Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989*. In: HAŠKOVÁ, Hana a kol. (eds.): *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha; SOÚ 2006, s. 25-42.

HAVELKOVÁ, Hana: *Cesta do hlubin genderové politické kultury: Příklad kritické analýzy ideologie*. Gender, Equal Opportunities, Research (Gender, rovné příležitosti, výzkum), 9, 2008, č. 1, s. 1-7. (www.cceol.com)

HEITLINGER, Alena: *Women's Equality, Demography and Public Policies. A Comparative Perspective*. New York; Palgrave 2001.

HOFFMAN, John: *Gender and Sovereignty. Feminism, the State and International Relations*. New York; Palgrave 2001.

INGLEHART, Ronald – NORRIS, Pippa: *Rising Tide. Gender Equality and Cultural Change around the World*. Cambridge; Cambridge University Press 2003.

JANDOUREK, Jan: *Úvod do sociologie*. Praha; Portál 2003.

KARSTEN, Hartmut: *Ženy-muži. Genderové role, jejich původ a vývoj*. Praha; Portál 2006.

KAVKOVÁ SMIGGELS, Jana: *Analýza zastoupení žen na kandidátních listinách pro krajské volby 2008*. Praha; Fórum 50% 2008.

KAVKOVÁ SMIGGELS, Jana: *Analýza kandidátních listin pro volby do PSP ČR 2006 z hlediska zastoupení žen a mužů*. In: Fórum 50 %, <http://www.padesatprocent.cz/docs/analyza-kand-listin.pdf> (25.2. 2009)

KAVKOVÁ SMIGGELS, Jana: *Ženy v politických stranách – Strana zelených*. In: Fórum 50%, http://www.padesatprocent.cz/?c_id=104&pre=1 (3 .3. 2009)

KŘÍŽKOVÁ, Věra – PAVLICA, Karel: *Management genderových vztahů. Postavení žen a mužů v organizaci*. Praha; Management Press 2004.

KOTIŠOVÁ, Miluš: *Čekání na ženský samet. Třináct a jeden politický rozhovor s českými ženami*. Praha; Fórum 50 % 2006.

KROOK, M. Lena: *Campaigns for Candidate Gender Quotas: A New Global Women's Movement?* In: International Political Science Association, <http://ipsa-rc19.anu.edu.au/Krook2.ipsa06.pdf> (20. 6. 2009)

KROOK, M. Lena: *Quotas for Women in Politics. Gender and Candidate Selection Reform Worldwide*. Oxford, Oxford University Press 2009.

LARSERUD, Stina – TAPHORN, Rita: *Designing for Equality Best-fit, medium-fit and non-favourable combinations of electoral systems and gender quotas*. In: Institute for Democracy and Electoral Assistance, http://www.idea.int/publications/designing_for_equality/upload/Idea_Design_low.pdf (20. 6. 2009)

LAWLESS, L. Jennifer – FOX L. Richard: *It Takes a Candidate. Why Women Don't Run for Office*. New York; Cambridge University Press 2005.

Lucie Talmanová: *Kvóty více ublíží, než pomohou*. In: <http://www.LadyWeb.cz>, http://ov.ihned.cz/c3-20675400-I00000_d-lucie-talmanova-kvoty-vice-ublizi-nez-pomohou (12. 6. 2009)

LOVENDUSKI, Joni (eds.): *State Feminism and Political Representation*. Cambridge; Cambridge University Press 2005.

LOVENDUSKI, Joni: *Feminizing Politics*. Cambridge; Polity Press 2005.

Muži a ženy v datech 2008. In: Úřad vlády ČR, <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/ministri-pri-uradu-vlady/michael-kocab/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/Brozura-2008-final.pdf> (20. 6. 2009)

Ministr Kocáb podpoří kvóty pro ženy v politice. In: Mediafax, <http://www.mediafax.cz/politika/2819227-Ministr-Kocab-podpori-kvoty-pro-zeny-v-politice> (20. 6. 2009)

MAŘÍKOVÁ, Hana: *Ženy ve vrcholových politických pozicích*. Sociologický časopis, 33, 1997, č. 4, s. 435-443.

MEEHAN, Elizabeth – SEVENHUIJSEN, Selma: *Equality Politics and Gender*. Londýn; Sage Publications Ltd., 1991.

NORRIS, Pippa – INGLEHART, Ronald: *The Developmental Theory of the Gender Gap: Women's and Men's Voting Behavior in Global Perspective*. International Political Science Review, 21, 2000, č. 4, s. 441-463. (www.jstor.org)

NORRIS, Pippa – INGLEHART, Ronald: *Cultural Obstacles to Equal Representation*. Journal of Democracy, 12, 2001, č. 3., s. 126-140. (www.sagepub.com)

NORRIS, Pippa – LOVENDUSKI, Joni: *Westminster Women: The Politics of Presence*. Political Studies, 51, 2003, č. 1, s. 86-89. (http://ksghome.harvard.edu)

NORRIS, Pippa: *The Impact of Electoral Reform on Women's Representation*. Acta Politica, 2006, 0, s. 1-17. (www.palgrave-journals.com)

NORRIS, Pippa: *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behaviour*. Cambridge, University Press 2004.

OAKLEY, Ann: *Pohlaví, gender a společnost*. Praha; Portál 2000.

PAXTON, Pamela – KUNOVICH, Sheri: *Women's Political Representation: The Importance of Ideology*. Social Forces, 82, 2003, č. 1, s. 87-113. (www.jstor.org)

PAXTON, Pamela – HUGHES, M. Melanie: *Women, Politics and Power. A Global Perspective*. Thousand Oaks; Pine Forge Press 2007.

PITKIN F., Hanna: *The Concept of Representation*. Barkley Los Angeles; University of California Press 1967.

PHILLIPS, Anne (eds.): *Feminism&Politics*. Oxford; Oxford University Press 1998.

Postavení žen očima české veřejnosti (závěrečná zpráva z výzkumu). In: Fórum 50 %, <http://www.padesatprocent.cz/docs/postaveni-zen-v-politice-ocima-ceske-verejnosti-2.pdf>. (19. 6. 2009)

RAKUŠANOVÁ, Petra: *Mechanismy inkluze a exkluze žen v politice v České republice*. In: Gender, Equal Opportunities, Research (Gender, Rovné příležitosti, Výzkum), 6, 2005, č. 2, s. 1-7. (www.cceol.com)

RAKUŠANOVÁ, Petra – LINEK, Lukáš a kol.: *Analýza nízkého počtu žen v politických a rozhodovacích funkcích*. Závěrečná zpráva projektu. Praha 2004, s. 1-3.

RAKUŠANOVÁ, Petra: *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů*. Praha; Fórum 50 % 2006.

RAAUM, C. Nina: *Gender equality and political representation: A nordic comparison*. West European Politics, roč. 29, 2005, č. 1, s. 872-897.

ROSS, Karen: *Women Framed: The Gendered Turn in Mediated Politics*. In: ROSS, Karen – BYERLY, Carolin (eds.): *Women and Media International Perspectives*. Oxford; Blackwell Publishing Ltd. 2004.

RULE, Wilma: *Women's Underrepresentation and Electoral Systems*. *Political Science and Politics*, 27, 1994, č. 4, s. 689-692. (www.jstor.org)

ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Úvod do současné politologie*. Praha; Portál 2007.

Už i muži začali slibovat kvóty pro ženy v politice. In: IDnes.cz, http://zpravy.idnes.cz/domaci.asp?r=domaci&c=A060313_092153_domaci_mr (1. 3. 2009)

The Woman Question. Selection from the Writings of Karl Marx, Frederick Engels, V.I. Lenin, Joseph Stalin. New York; International Publishers 1982.

SAXONBERG, Steven: *The Czech Republic Before the New Millenium: Politics, Parties and Gender*. New York; Columbia University Press 2003.

SCHWINDT-BAYER, A. Leslie – MISHLER, William: *An Integrated Model of Women's Representation*. *The Journal of Politics*, roč. 67, 2005, č. 2, s. 407–428. (www.jstor.org)

VIANELLO, Mino – MOORE, Gwen (eds.): *Women and Men in Political and Business Elites: A Comparative Study in the Industrialized World*. Londýn, SAGE 2004.

VODIČKA, Karel – CABADA, Ladislav: *Politický systém České republiky*. Praha; Portál 2003.

WAGNEROVÁ, Alena: *Kvótování jako možnost zvýšení participace žen v politice*. In: *Politika s ženami či bez žen*. Praha; Gender Studies 1996.

Worldwide Guide to Women in Leadership. In: www.guide2womenleaders.com (24.2.2009)

ZÁŘECKÁ, Petra: *Ženy v politice – situace v České republice*. In: *Půl na půl – rovné příležitosti žen a mužů*, <http://www.rovneprilezitosti.cz/admin/upload/0a348316d1/14a2c2de58.pdf> (20. 6. 2009)

Ženy v politice. Výzkum Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR (CVVM). In: CVVM, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100380s_po40805.pdf (20. 6. 2009)

ABSTRAKT

Diplomová práce na téma politické reprezentace žen se zabývá především analýzou příčin nízkého zastoupení žen v politice. Teoretický rámec práce postihuje základní koncepty, kterými jsou především substantivní a deskriptivní reprezentace a koncept kritické masy. Práce blíže definuje institucionální a společensko-kulturní bariéry vstupu žen do politiky. Analýza se soustředí na zastoupení žen v České republice z hlediska deskriptivní reprezentace, tedy především numerického zastoupení žen ve volených orgánech na všech úrovních samosprávy, tzn. v Poslanecké sněmovně, Senátu, krajských a obecních zastupitelstvech. Pro tuto studii jsou rovinou analýzy zvoleny jednotlivé parlamentní strany – ODS, ČSSD, KSČM, KDU-ČSL a SZ. Jsou zkoumány z pohledu zastoupení žen v rámci členské základny, stranických orgánů, kandidátních listin a zvolených zastupitelů. V práci není opomenut ani základní přístup jednotlivých politických stran k pozitivním opatřením, nejčastěji kvótám, a existence takovýchto opatření v rámci strany.

Výsledky diplomové práce potvrzují, že politické strany jsou klíčovými aktéry v procesu navyšování ženské politické participace. Genderová politická kultura ani institucionální nastavení českých politických stran je až na výjimky pro ženy nepříznivé. Nic na tom nemění ani fakt, že v rámci jednotlivých stran fungují ženské frakce. K větší otevřenosti politických stran je nutné rozšířit veřejnou debatu na širší společenské okruhy a výrazněji zainteresovat také jednotlivé státní subjekty, které disponují „donucovacími“ nástroji ve směru k politickým stranám.

ABSTRACT

The diploma thesis with on the topic of women political representation deals mainly with the analysis of reasons of low representation of women in politics. Theoretical frame of the thesis describes basic concepts which are recognized especially as substantive and descriptive representation and the concept of critical mass. The thesis closely defines institutional and socio-cultural barriers of women entrance to the politics. The analysis is focused on women representation in the Czech Republic in the descriptive representation point of view, i.e. especially numerical women representation in the electuary authorities at all levels of government. For the level of analysis of this study the parliamentary parties were chosen – ODS (Civic Democrats), ČSSD (Social Democrats), KSČM (Communists), KDU-ČSL (Christian Party) a SZ (Greens). They are examined from the perspective of women representation among members, party bodies, party tickets and elected representatives. The paper doesn't miss out the parties approach to positive measures, most frequently quotas, and the actual existence of these measures within them.

The results of the thesis confirm that political parties are key actors in the process of increasing of women political participation. Both gender political culture and institutional configuration of Czech political parties are (with little exceptions) unfavorable for women. The existence of women fractions doesn't change anything too. For bigger openness of political parties it is crucial to broaden the public debate for wider audience and involve state subjects that have „enforcing” tools upon the political parties.